

UPPSALA
UNIVERSITET

Ungrare, ungerska och ungersk kultur i Sverige och Finland

En översikt

BOGLÁRKA STRASZER

1

Digitala skrifter från Hugo Valentin-centrum

▪ UPPSALA 2010

Hugo Valentin-centrum vid Uppsala universitets historisk-filosofiska fakultet är resultatet av ett samgående mellan de två tidigare enheterna Centrum för multietnisk forskning och Programmet för studier kring Förintelsen och folkmord. Förändringen trädde i kraft den 1 januari 2010.

Digitala skrifter från Hugo Valentin-centrum; 1
Serieredaktörer: Satu Gröndahl, Tomislav Dulić, Leena Huss
Gästredaktör för denna volym: docent Ulla Melander Marttala

Hugo Valentin-centrum
Uppsala universitet
Thunbergsv. 3D
Box 521
751 20 Uppsala

Copyright © 2010 författaren och Hugo Valentin-centrum
ISBN: 978-91-86531-03-4 [Digital]

Serieredaktörernas förord

Hugo Valentin-centrum är en sammanslagning av de tidigare Centrum för multi-etnisk forskning och Programmet för studier kring Förintelsen och folkmord. Dessa enheter gick samman 2010 och bildar idag en gemensam enhet.

Vid Hugo Valentin-centrum bedrivs forskning om etnicitets- och minoritetsrelaterade frågor, som språklig och kulturell revitalisering och internationell migration och etniska relationer (IMER). Vi bedriver dessutom forskning om folkmord och annat massvåld, där bland annat utvecklingen på Balkan och Sveriges förhållande till Förintelsen har stått i förgrunden.

Även om Hugo Valentin-centrum har flera utgivningsserier har det under de senaste åren blivit uppenbart att vår publiceringsverksamhet skulle gagnas av en digital skriftserie. Serien *Digitala skrifter från Hugo Valentin-centrum* kan erbjuda en kanal för konferens- och seminarievolymer, examensarbeten och övriga vetenskapliga publikationer på områden som omfattas av centrets verksamhet. Sålunda startades serien hösten 2010 för att möta behovet av en publiceringskanal via digitala databaser och internet.

Det första numret i serien består av Boglárka Straszers undersökning om sverigeungrarnas och finlandsungrarnas kulturella och språkliga förhållanden. Numrets gästredaktör, docent Ulla Melander Marttala, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet, presenterar volymen närmare i sitt förord.

Uppsala den 19 oktober 2010

Satu Gröndahl
Tomislav Dulić
Leena Huss

Innehåll

Serieredaktörernas förord	3
Författarens förord	6
Förord	8
1. Inledning	9
2. De ungerska minoriteterna	10
2.1. Ungarnas historia i Sverige	13
2.2. Ungarnas historia i Finland	19
2.3. Demografiska data gällande ungrarna i Sverige	26
2.4. Demografiska data gällande ungrarna i Finland	34
3. Invandrarnas bemötande och språkpolitiken	41
3.1. Invandrarna och språkpolitiken i Sverige	42
3.2. Invandrarna och språkpolitiken i Finland	47
3.3. Svenskarnas attityder till ungrare	52
3.4. Finländarnas attityder till ungrare	55
4. Föreningsliv och aktivitet i organisationer	58
4.1. Ungarnas organisationer och föreningsaktivitet i Sverige	59
4.2. Ungarnas organisationer och föreningsaktivitet i Finland	65
5. Minoritetsmedier	67
5.1. Ungerska medier i Sverige	68
5.2. Ungerska medier i Finland	71
6. Undervisning	73
6.1. Ungerskan i Sverige	73
6.2. Ungerskan i Finland	78
7. Ungarna i Sverige och Finland: en jämförelse	81
Slutord	83
<i>English Summary</i>	84
Bilaga: Illustrationer	86
Litteraturförteckning	91

Författarens förord

Mitt varmaste tack skulle jag vilja framföra till alla som på något sätt bidragit och hjälpt mig med mitt forskningsarbete och gjort det möjligt att en del av mitt avhandlingsmanus här ges ut i form av denna rapport.

Institutionen för moderna språk vid Uppsala universitet har öppenhet tagit emot min forskningsplan för avhandlingen och genom en doktorandtjänst stött mitt arbete i drygt fyra år.

Under forskningens gång beviljades jag två gånger stipendium från Kulturfonden för Sverige och Finland, vilket gav mig möjlighet till materialinsamling och vistelse i Helsingfors. Detta är jag mycket tacksam för. Olika former av hjälp i materialinsamlingen har jag även fått av mina förra kollegor, Kristiina Ikonen, Sinikka Lipsanen och Arja Mannila vid Utbildningsstyrelsen i Helsingfors samt av personalen vid Statistikcentralen i Helsingfors. Dessutom har Éva Gerevich-Kopteff, Magdalena Jaakkola och Hannele Jönsson-Korhola vid Helsingfors universitet, bibliotekspersonalen vid Helsingfors och Jyväskylä universitet, medarbetarna vid Landsarkivet i Göteborg och forskarna vid Centrum för multietnisk forskning (numera Hugo Valentin-centrum) vid Uppsala universitet samt Universitetsbibliotekets godhjärtade personal i Uppsala bidragit med olika slag av information.

Förutom dessa institutioner med tillmötesgående människor har det funnits flera personer som har varit med och hjälpt mig under arbetets gång. Jag har bl.a. fått möjligheten att diskutera med en del människor som är erfarna och insatta i ungrarnas liv och språkliga situation i Sverige och Finland. De gav mig betydelsefulla idéer, information och respons både gällande min undersökning och denna rapport. Bland dessa människor vill jag särskilt nämna dem vilka mest bidragit med information i olika skeden av mitt arbete: Marjatta Manni-Hämäläinen vid Samfundet Finland-Ungern, Árpád Jelinkó vid Ungerska ambassaden i Finland, Pál Molnár-Veress vid den Ungerska protestantiska kyrkan i Sverige, Ingela Pronchev vid Ungersk-Svenska Föreningen i Uppsala, Ildikó Tóth vid Ordvaktarföreningen "Custos" och László Sall vid Sällskapet för ungersk litteratur. Olika versioner av rapportens manus diskuterades med flera personer, varav jag först och främst vill rikta ett mycket stort tack till Ulla Swedell och Björn Lundqvist, vilka vid sidan av mina handledare har kommit med mycket nyttiga kommentarer och hela tiden stöttat mig under mitt arbete samt alltid tålmodigt ställt upp när det behövts. För givande diskussioner vill jag även tacka alla mina doktorandkollegor samt professor Lars-Gunnar Larsson, Mária Dugántsy-Becker, Maijaliisa Mattila, Sharelle Sånglöf, Jean-Michel Blachier, Julian Menz och forskarkollegorna Kamilla György-Ullholm, Tünde Puskás, Shaun J. Nolan och Torkel Rasmussen. Dessutom riktar jag ett varmt tack till alla som

följt mitt arbete med stort intresse och på olika sätt givit mig stöd: Ildikó Asztalos-Morell, Göran Engholm, Ferenc Gyulai, Riina Heikkilä, Pirita Heiskanen, Nóra Katkits, Heikki Laamanen, Ilpo Lehtinen, Anna-Maija Mäntyniemi, Erik Rankka, Viengphet Vanthanouvong och Lotta Willborg-Stoor.

Ett mycket varmt tack går till docent Ulla Melander Marttala, som hösten 2009 intresserad tog emot mitt avhandlingsmanus och ville dela med sig av sina erfarenheter och sakkunskap gällande sociolingvistiska undersökningar och mål-inriktat arbetat som min handledare för att denna rapport skulle kunna förverkligas. Jag är även mycket tacksam för att min före detta handledare, professor Leena Huss, har delat med sig av sin kunskap och skicklighet som forskare och uppmuntrat mig under flera år.

Jag vill även framföra ett stort tack till Satu Gröndahl och Leena Huss vid Hugo Valentin-centrum, förutvarande Centrum för multietnisk forskning, vid Uppsala universitet, som möjliggjort publicering av rapporten inom enhetens ram.

I Uppsala, på Samernas nationaldag, den 6 februari 2010

Boglárka Straszer

Förord

Denna rapport ger en översikt över ungrare och ungersk kultur i Sverige och i Finland. Rapporten belyser ungrarnas historia, demografi, sociala och kulturella situation liksom språkpolitik och attityder vad gäller ungrare och ungerskan i de båda länderna. Den behandlar också några av de faktorer på grupp- och samhällsnivå som kan ha betydelse för ungrarnas språkval och möjligheterna att bevara det ungerska språket och den ungerska kulturen i Sverige och i Finland.

Ungrarnas kontakter med Sverige sträcker sig långt tillbaka i tiden och har sedan början av 1900-talet varit allt livligare. Under 1900-talets andra del har kontakterna ökat genom en mer omfattande invandring från Ungern. För Finlands del har man haft starka vetenskapliga, statliga och kulturella kontakter med Ungern alltsedan 1800-talet, men däremot inte någon stor invandring av ungrare. Man kan finna både likheter och olikheter i förhållandena för ungrare i Sverige och Finland, men vi vet inte så mycket om detta, då ungrarnas sociala, kulturella och språkliga situation i dagens Sverige och Finland inte har fått särskilt omfattande belysning eller undersökts närmare vetenskapligt.

Som rapporten redogör för har ungrare i Sverige och Finland en gemensam bakgrund i sina ungerska rötter och det ungerska språket, men samtidigt utgör de inte någon enhetlig grupp. De båda gruppernas sociokulturella situation är delvis olika, beroende på förhållanden som tiden för och anledningen till invandring. I rapporten visas att sverigeungarna och finlandsungarna därmed har olika förutsättningar för att hålla sitt språk och sin kultur levande.

Rapporten ger en bakgrund till den större undersökning om språkval och identitet bland andragenerationens ungrare i Sverige och i Finland som FM Boglárka Straszer, doktorand vid Institutionen för moderna språk vid Uppsala universitet, genomför för sin avhandling inom ämnet finsk-ugriska språk. Avhandlingens syfte är att kartlägga och jämföra användningen av ungerska bland personer med ungersk bakgrund i Sverige och i Finland och att studera språkets och det kulturella arvets betydelse för identiteten. Detta är frågor som inte tidigare fått någon utförlig vetenskaplig beskrivning, varken för Sveriges eller för Finlands del och inte med jämförelse länderna emellan.

Undertecknad, docent och universitetslektor vid Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet, är handledare för Boglárka Straszer. Jag är gäst-redaktör för denna rapport och står också för textgranskningen av rapporten.

Ulla Melander Marttala

1. Inledning

I denna rapport ges en översikt över ungrare och ungersk kultur i Sverige och Finland. Översikten har tillkommit inom ramen för mitt avhandlingsarbete rörande språk och identitet bland andragenerationens ungrare i Sverige och Finland vid Institutionen för moderna språk/finsk-ugriska vid Uppsala universitet. Avsikten med rapporten är att ge en bakgrund till avhandlingsarbetet och därmed stödja undersökningen.

Avhandlingen är en jämförande sociolingvistisk studie, vars syfte är att kartlägga och jämföra användningen av ungerska bland personer med ungersk bakgrund i två länder och även studera deras syn vad gäller språkets och det kulturella arvets betydelse för identiteten. Dessutom granskas i undersökningen de faktorer på familje-, individ- och gruppnivå som kan påverka den språkliga situationen bland andragenerationens ungrare och slutsatser dras om de framtida utsikterna för språkbevarande och språkbyte för dessa två grupper med ungersk bakgrund i de två nordiska länderna.

Denna rapport ger en bakgrundsbeskrivning, där några av de faktorerna som på grupp- och samhällsnivå kan ha betydelse för ungrarnas språkval och möjligheten att bevara det ungerska språket och den ungerska kulturen i Sverige och Finland granskas. I rapporten ger jag en inblick i ungrarnas historia, demografi, språkpolitiken gällande invandrare, attityder till ungrare, ungrarnas organisationsverksamhet, ungerska medier och ungerskans undervisning i de två nordiska länderna. Arbetet har utförts i samband med materialinsamlingen för undersökningen år 2006 och därför redovisas demografiska data fram till dess, medan andra avsnitt behandlar situationen fram till år 2008.

Tidigare undersökningar och relevant litteratur kring ämnet redogörs för i samband med redovisningen. För arbetet har jag varit i korrespondens med flera sakkunniga och även intervjuat ett par nyckelpersoner med lång erfarenhet och kännedom om ungrarnas historia och situation i Sverige och Finland. Dessa personer har givit sådan information om sverige- och finlandsungarna som är tämligen välkänd inom grupperna, men som ingen tidigare har forskat kring eller i annat sammanhang skrivit om. Således har dessa personers uttalande ersatt den litteratur som inte finns, och jag hänvisar till dem i fotnoter.

I översikten finns en del ungersk- och finskspråkiga citat. De är översatta av mig om inte annat anges. Dessutom förekommer flera organisations- och institutionsnamn på ungerska och finska. Ifall det finns ett officiellt namn för dem på svenska anges det i löpande text i klamrar, medan det för de namn som inte har någon motsvarighet på svenska ges ett översättningsförslag i fotnot eller i löpande text, där det påpekas att namnet är en översättning. I kapitel som behandlar de

finsk-ungerska kulturkontakterna finns även en del speciella begrepp, som inte har fasta uttryck på svenska. Begreppen på källspråken, dvs. ungerska eller finska, redovisas i löpande text inom klamrar.

För översikten har även en stor del statistisk data använts. Statistiska uppgifter gällande svenska förhållanden har hämtats från Statistiska Centralbyrån (SCB), medan statistik gällande finska förhållanden är från Statistikcentralen i Finland (SF) om inte annat anges. Till den utgivna statistiken finns hänvisningar i texten och allt material redovisas i källförteckningen, medan det till de statistiska uppgifter som grundar sig på personlig korrespondens finns hänvisningar i not.

2. De ungerska minoriteterna

Idag finns det ungefär 15 miljoner människor i världen vilka identifierar sig som ungrare. Av dessa är cirka 10 miljoner bosatta inom ungerska statens gränser och cirka 5 miljoner utanför Ungern. Det största antalet ungrare vilka bor utanför den ungerska statens gränser, cirka 2,5–3,5 miljoner ungrare, lever i Karpaterbäckenet, i sina historiska bosättningsområden, i de runt Ungern kringliggande grannländerna: Rumänien, Slovakien, Ukraina, Österrike och f.d. Jugoslavien (se t.ex. Pomogáts 1997: 196; Fenyvesi 2005: 2). Ungerns oroliga historia samt politiska, sociala och ekonomiska svårigheter har medfört en ständig ström av landsflyktiga, befolkningsomflyttningar och migration (Szabó 1988: 463). Till följd av detta bor det idag enligt uppskattningar av Ungrarnas Världsförbund¹ cirka 2,5–2,7 miljoner ungrare i Nord- och Sydamerika, Australien, Israel, Sydafrika och Väst-europa (Kovács 1999: 36, 49). I den västra delen av Europa lever det uppskattningsvis 340 000–360 000 ungrare. I Norden bor det ungefär 36 000–40 000 människor som identifierar sig själva eller identifieras av andra som ungrare. Av dem lever den största delen i Sverige. (Jfr Kovács 1999: 49; Rapport 2006.)

När det gäller antalet talare av ungerska i världen är siffran något mindre än 15 miljoner på grund av assimilationen bland de ungrare vilka lever i andra länder än i nationalstaten. Ungern är procentuellt i stort sett ett monolingvistiskt land, där 98%, alltså närmare 10 miljoner, talar ungerska som sitt modersmål (t.ex. Medgyes & Miklósy 2000: 148). Gällande den språkliga situationen för etniska ungrarna vilka bor utanför Ungern runt omkring i världen existerar det knappast några statistiska data, utan det finns enbart enskilda uppskattningar om ungerskans talare. En stor del av de s.k. historiska ungrarna, vilka alltså bor i närheten av Ungern, är tvåspråkiga, där ungerska jämte något annat språk är deras modersmål. (Kiss 2002: 169–173.) Av de ungrare vilka bor i diasporan i de

¹ På ungerska Magyarok Világszövetsége.

andra länderna talas ungerska enligt olika uppfattningar enbart av en mindre del. Till exempel Pomogáts (1997: 99–100) har påpekat att trots att man brukar tala om 1,7 miljoner ungrare i Amerika, utgör det faktiska antalet ungrare där cirka 600 000–700 000. Han, precis som flera andra ungerska vetenskapsmän, har definierat ungrare så som människor vilka är ungersktalande och därför uppskattar han att det i Amerika bor mycket mindre än 1,7 miljoner ungrare. Men även självidentifikationen spelar en central roll i uppskattningen av ungrarnas mängd i världen. Som ett speciellt fall nämner Borbándi (1996: 52) en grupp människor med judisk bakgrund, vilka är födda i Ungern, har det ungerska kulturella arvet och talar ungerska som sitt modersmål, men bor i Israel och tycker att deras hemland är Israel och att de själva tillhör till den israeliska nationen. Det handlar om cirka 200 000–220 000 människor, vilka enligt Borbándi är svåra att kategorisera och räkna med som ungrare. Därför verkar det vara praktiskt att ha åtskild statistik över talare av ungerskan och andra ungrare.

Dagens politiska liv i Ungern och de sedan länge pågående samhällsdebatterna kretsar ofta kring de ungerska minoriteterna som bor utanför den ungerska statens gränser, framförallt i grannländerna. Begreppet ”den ungerska nationen” utformades väsentligen efter fredsslutet i Trianon i slutet av första världskriget, då Ungern till följd av upplösningen av dubbelmonarkin Österrike-Ungern blev en liten stat jämfört med tidigare och kom att ha en tämligen homogen ungerskspråkig befolkning. Samtidigt hamnade stora ungerska grupper utanför statens gränser.² I utformningen av begreppet ”den ungerska nationen” speglades situationen i Karpaterbäckenet och det togs i beaktande både etniska och språkliga principer, enligt vilka språket är nationens enda egentliga gemensamma nämnare. Begreppet fick nytt liv under den första postkommunistiska regeringen då premiärminister József Antall förkunnade att han är 15 miljoner ungrares premiärminister. (Miklóssy 2000: 154–173, 2003: 65. Se även Gerner 2004: 367.) Retoriken om 15 miljoner ungrare har sedan dess etablerats i den ungerska nationella diskursen (Puskás 2007: 254).³ För att innefatta de ungerskspråkiga grupperna i Ungerns grannstater används idag i Ungern i den ungerska författningen begreppet ”kulturnationen” (se t.ex. Gerner 2004: 91; jfr Miklóssy 2004a: 121), i vilket det ungerska språket spelar en för många självklar roll. Språket hos ungrare har alltid haft en mycket central roll (se t.ex. Alföldy et al. 2003; Puskás 2000) och utgjort en både sammanhållande och särskiljande faktor, inte minst för att ungrarna skiljer sig språkligt och etniskt från omgivande

² För mer information om fredsslutet i Trianon se t.ex. Gerner (2004: 329).

³ Dock hamnar ungrare, vilka lever i diasporan i fjärran och i västvärlden oftast uppfattas som att de flyttade av egen fri vilja och lämnade landet och den ungerska nationen, i de flesta fall utanför diskursen.

folkgrupper. Eftersom Ungern sedan tusen år har utgjort ett gränsområde mellan väst och öst, och eftersom den ungerskspråkiga nationen i Karpaterbäckenet lever isolerat från de andra finska-ugriska språkens talare, har språkets särställning påverkat landets historia och politiska utveckling. Bland annat hävdar Szabó (1988: 463) att språket alltid har varit mycket viktigt för ungrarna, det har inte bara en identitetsskapande utan också en nationsbyggande funktion (se även Szij 1989: 78; Laakso 1992: 8–9). Språket som en del av den nationella identiteten uttrycktes av den främsta ungerska språkreformatorn, Ferenc Kazinczy (1759–1831) i sin *Ortológus és neológus*:

A nyelv egyik legföltöbbs kincse, egyik legfőbb dísz a nemzetnek, s a nemzeti léleknek mind igen szép képe, mind hív fenntartója s ébresztője.

Språket är en av de mest omhuldade skatterna och ett av de viktigaste smyckena för nationen, både en vacker bild av den nationella själen och den bästa förvaltarens och uppväckarens.

Språkets särställning manifesteras även ofta av det ungerska folket. Språkets betydelse lyfts ofta fram och betonas av ungrare när det är frågan om den nationella tillhörigheten. Till exempel är ”nyelvénél a nemzet”, som på svenska kan lyda ”i sitt språk lever nationen”, ett för alla ungrare välbekant citat av den ungerska reformpolitikern greve István Széchenyi från 1800-talets första decennier, då det ungerska samhället präglades av reformer i upplysningens anda. Hans citat har alltid haft många anhängare, det citeras ofta i olika sammanhang och inte enbart av forskare, utan även av det vanliga ungerska folket. Det ungerska språket lyfts ofta fram som den gemensamma nämnaren för alla världens ungrare och eftersom språket verkar utgöra en nödvändig del av ungerskheten lämnas alltsomoftast andra ungrare och ungrarnas ättlingar vilka inte längre kan språket utanför debatten. Men språkvetare och vissa aktiva förespråkare inom ungerskhetsdebatten har blivit alltmer bekymrade över dessa diasporaungars språkliga situation och man har börjat diskutera kring ämnet som förlust för den ungerska nationen. Ett flertal forskningsprojekt har även startats för att kartlägga diasporaungarnas språkbyte och identitetsuppfattning (se t.ex. Kontra & Saly 1998; Péntek 1999; Kontra 2005).

På grund av denna förlustsyn har Pomogáts börjat en diskussion (1997) om behovet av en ny ungersk språkreform⁴, vilken istället för språkvård skulle innebära nya strategier: den nya språkreformen skulle vara ett kulturarbete för att bevara tillhörighetskänslan och medvetenheten om den ungerska härkomsten

⁴ På ungerska ”új magyar nyelvújítás”.

bland diasporaungarnas ättlingar. Enligt Pomogáts behöver man genom olika ungerska kulturella evenemang väcka och förstärka de i västvärlden uppväxande nya generationernas intresse för ungersk musik, folkdans, konst och folklöre samt intresset för landet varifrån konstnärerna kommer. Pomogáts föreslog att den s.k. *A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága/Anyanyelvi Konferencia*⁵ skulle delta i förstärkandet av den nationella identiteten hos den nya generationens ungrare. Efter systemskiftet i Ungern 1989 har den s.k. hungarologin – vetenskapsgrenen för ungerskhetsstudier – och de föreningar och institut vilka främjar det ungerska språket och den ungerska kulturen hamnat i en ny situation. Möjligheten att komma i kontakt med de ungrare som lever i minoritet utomlands och bedriva forskning bland dessa öppnades. (Görömbei 2003: 24–31.) Även nya forskningscenter grundades, så som 1998 *Akadémiai Kisebbségkutató Műhely*⁶, vilken från 2001 fortsatte sin verksamhet under namnet *MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet*⁷ med ett brett forskningsintresse gentemot minoriteternas situation.⁸

2.1. Ungarnas historia i Sverige

Ungarnas kontakter med Sverige sträcker sig långt tillbaka i historien.⁹ Enligt Svanberg & Tydén (1992: 104) har ungrare vistats på svensk mark redan under Gustav Vasas tid och till exempel även i samband med den ungerska frihetskampen åren 1848–49 (Szabó 1988: 463). Från och med slutet av 1800-talet började kontakterna mellan ungrare och svenskar bli livliga. De första svensk-ungerska kontakterna i modern tid personifieras av Béla Leffler (1887–1936) och János Lotz (1913–1973). Leffler hade ett stort intresse för svensk litteratur och översatte tillsammans med sin svenska fru både svensk litteratur till ungerska och ungersk litteratur till svenska. Han organiserade också resor för svenska journalister till Ungern. Leffler var knuten till den ungerska beskickningen i Stockholm som press- och kulturattaché och år 1929 grundade han det s.k. *Ungerska sällskapet*. Sällskapets finansiella stöd möjliggjorde, i samarbete med rektorn för Stockholms högskola Sven Tunberg, att *Ungerska institutet* kunde grun-

⁵ I översättning: Den internationella sammanslutningen för ungerska språket och kulturen/ Modersmålskonferensen.

⁶ I översättning: Akademiska minoritetsforskningsverkstaden.

⁷ I översättning: Den ungerska vetenskapsakademiens Etnisk-nationella minoritetsforskningsinstitut.

⁸ Se deras hemsida <http://www.mtaki.hu/index.html>

⁹ De enskilda ungrare och ungerska grupper vilka har varit närvarande under olika tider i Sveriges historia nämns i ett flertal böcker och skrivelser, se t.ex. Kelemen 1946; Svanberg & Tydén 1992: 104; Szabó 1988: 463–464 och Szöllösi 1999.

das 1930, vilket knöts till Stockholms högskola. Efter Leffler blev János Lotz lektor i ungerska vid Stockholms högskola och föreståndare för Ungerska institutet. Han var dessutom föreståndare för det s.k. *Ungerska kulturinstitutet* som existerade i Stockholm mellan 1942 och 1944. Kulturinstitutet drevs av ungerska staten för att bedriva kulturpropaganda under andra världskriget. (Larsson 1996a: 16; Wickman 1996: 76–77.) Efter andra världskriget miste Ungerska kulturinstitutet sitt finansiella stöd från hemlandet och institutet lades ned. Samtidigt ökade strömmen av flyktingar från Ungern och även från andra länder, t.ex. kom flera ungrare även från Finland, särskilt i samband med revolten 1956. Många av dem kom i Sverige att spela en betydelsefull roll bl.a. i undervisningen i ungerska.¹⁰

Gällande ungrarnas invandring till Sverige konstaterar Szabó (1988: 463–464) att det under 1800-talet registrerades enbart ett tjugotal ungrare i Sverige, medan de fram till första världskrigets slut uppnådde ett antal runt hundra. Ungarna blev synliga i det svenska samhället efter första världskriget, då ungerska kommunister, socialdemokratiska exilpolitiker, högre tjänstemän och hundra krigsbarn togs emot bland andra flyktingar (Svanberg & Tydén 1992: 255–256). Under mellankrigstiden kom det även flera ungerska akademiker, författare, konstnärer, musiker och politiker till landet (Szabó 1988: 464). Den första organiserade invandringen utgjordes av ungerska judar som genom Bernadotte-aktionerna räddades år 1945 från tyska arbets- och förintelsläger. Dock dog en del av dem inom kort och en del emigrerade vidare. (Szabó 1988: 464, se även Svanberg & Tydén 1992: 397 och jfr Kvist Geverts 2008: 299.) Redan följande år, vid årsskiftet 1946–1947, kom det fler ungrare till Sverige. Det var då en organiserad arbetskraftsöverföring från norra och nordöstra Ungern, där det rådde arbetslöshet. På grund av detta kom ungefär 400 ungerska lantarbetare och 100 skogsarbetare med sina familjemedlemmar till Sverige. (Svanberg & Tydén 1992: 328.)¹¹ De spreds över Syd- och Mellansveriges jordbruksbygder och en del av skogsarbetarna arbetade i Värmland och Dalsland (Szabó 1988: 464). Dessa ungrare kom med ett tvåårigt kontrakt, men efter att kommunisterna 1948 tagit makten i Ungern, vägrade de flesta familjerna återvända dit. De fick stanna med politisk asyl eller emigrerade vidare till andra länder. De kvarvarande levde relativt isolerade som lantbrukare och skogsarbetare. (Szabó 1988: 464; se även Svanberg & Tydén 1992: 328.) Enligt Szabó (1988: 464, 1997: 200–201) hade dessa ungrare en särställning då de var hänvisade till sig själva, så familje-

¹⁰ Personlig korrespondens med professor Lars-Gunnar Larsson, Institutionen för moderna språk/finsk-ugriska vid Uppsala universitet, den 12 januari 2009.

¹¹ Avtal om arbetskraftsrekrytering slöts år 1947 med Italien, Ungern och Österrike. Det ungerska avtalet, som sades upp av den ungerska regeringen år 1949, gällde 600 personer, företrädesvis lantarbetare. (SOU 1974: 44.)

sammanhållningen och hemlandets symboler, främst seder och matkultur, hade stor betydelse för dem. Samtidigt, hävdar Szabó, lärde de sig inte det svenska språket och försökte hindra sina barns integration i det svenska samhället.

Den mest omfattande invandringen av ungrare till Sverige skedde under och efter Ungernupproret hösten 1956 och vintern 1957. Händelserna ledde till att cirka 200 000 ungrare flydde från landet, först till Österrike och Jugoslavien och därifrån vidare bl.a. till Tyskland, Schweiz, Frankrike, Sverige, Storbritannien, USA och Australien. Sverige var ett av de första länder som tog emot ungrare i samband med oroligheterna i Ungern hösten 1956. Sverige beslöt mycket snabbt, redan dagen efter den sovjetiska invasionen, att ta emot flyktingar, eftersom Österrike befann sig i en svår situation på grund av den stora flyktingströmmen till landet. Antagligen var avsikten förutom att hjälpa Österrike, att påverka andra länder att ta emot flyktingar samt att få ett arbetskraftstillskott på den svenska arbetsmarknaden. (Svensson 1992: 142, 215; jfr SOU 1974: 44.) Och för att den svenska överföringen skulle framstå som humanitär och för att ”blidka den flyktingvänliga opinionen” tog Sverige också emot tbc-sjuka ungerska flyktingar (Svensson 1992: 24–25). De tbc-sjuka utgjorde med sina familjemedlemmar nästan tusen personer (Szabó 1988: 464).

Sverige tog under åren 1956–1958 emot sammanlagt cirka 8000 ungrare, vilket dittills var det största antalet flyktingar från ett enskilt land som kommit till Sverige efter andra världskriget (Svensson 1992: 13, 142).¹² Genom ungrarnas invandring fick Sverige ”ett värdefullt tillskott av välutbildad arbetskraft” (Svensson 1992: 153–154), eftersom de som kom till största delen bestod av unga människor med relativt hög utbildningsnivå. Av invandrade ungrare var cirka 60% under 25 år och männen var fler än kvinnorna. Cirka 30% var metallarbetare såsom svarvare, maskinreparatörer och verktygsarbetare och 10% studerande. Men bland de invandrade ungrarna fanns även ett stort antal ingenjörer, tekniker, textilarbetare som skräddare och sömmerskor, lantarbetare, byggnadsarbetare, kontorister och även flera färdigutbildade läkare. Bland välrepresenterade yrken fanns också bilarbetare och bilreparatörer, chaufförer, murare, hjälparbetare, diversearbetare, sjukvårdsbiträden, sjuksköterskor, servitriser och lärare. (Svensson 1992: 153–154.) De yrkeskunniga ungrarna utplacerades snabbt i arbeten som motsvarade deras utbildning medan de ungdomar vilka hade påbörjat sina studier i Ungern redan nästa läsår var inskrivna vid universitet och högskolor eller vid ett särskilt inrättat ungerskt gymnasium i Göteborg. De vilka saknade lämpliga yrkeserfarenheter fick tillfälle till omskolning. (Lundquist & Busch 1966: 139–140.) De ungerska flyktingarnas bosättning stöddes även med att byg-

¹² Först i mitten av 1970-talet kom det ett större antal flyktingar av samma nationalitet och det gällde då syrianer/assyrier (Svensson 1992: 13).

ga lägenheter på uppdrag av FN (Sós 2005: 43). Enligt Lundquist & Busch (1966: 79) utgjordes den ungerska flyktinggruppen 1959 till mycket stor del av ogifta yngre män, varav en stor del gifte sig under de efterföljande fyra åren. Således 1963 var tre fjärdedelar av männen, liksom av kvinnorna, gifta och det övervägande flertalet var gifta med ungrare. Men senare har situationen förändrats, eftersom en stor del av de ungerska männen har gift sig med kvinnor av icke ungerskt påbrå, framförallt med svenskor. (Polgáry, u.å., hänvisad av Szabó 1988: 467.)

Vad gäller 1950-talets ungerska flyktingars bakgrund antas enligt Svensson (1992: 18, 50) tre övergripande orsaker ligga bakom flykten från Ungern: 1. oroligheter inom landet, 2. förföljelse och förtryck, 3. ökad internationell spänning. Men det är möjligt att det också fanns andra orsaker, såsom arbetslöshet, hopplöshet och ekonomiska skäl. Även Szabó (1997: 202–203) delar upp ungrarna som kom till Sverige som flyktingar i tre grupper och han beskriver dem på följande sätt: (1.) Till den första gruppen tillhörde de som hade reella tvingande politiska skäl för att lämna landet, antingen för att de utsatts för fortgående repression från regimens sida eller för sin delaktighet i revolten. Enligt Szabó ville de allra flesta ungrarna bli räknade till denna kategori vid ankomsten till Sverige. Denna grupp var dock inte särskilt stor, bara några procent av hela kontingenten. Han säger att ”dessa var riktiga ’patrioter’ som i det längsta vägrade ge upp hoppet om att kunna återvända till ett fritt demokratiskt Ungern”. (2.) Den andra fåtaliga kategorin var de vilka Szabó kallar för äventyrarna. De var unga, ofta under 18 år och de lämnade landet när det blev möjligt för dem. De hade antingen lätt för att integreras eller var tvärtom oförmögna att finna sig till rätta i den nya miljön. (3.) Majoriteten av de ungerska flyktingarna tillhörde dock kategorin ekonomiska flyktingar. Dessa var berättigade till politisk asyl eftersom de hade lämnat Ungern illegalt. De var enligt Szabó regimfientliga, men de hade inte deltagit aktivt i oroligheterna 1956. Men när tillfället kom och gränsen mot Österrike i praktiken var öppen, tog de chansen och flydde. Bland dessa fanns både ensamstående och barnfamiljer, som lämnade landet därför att de fann barnens framtid hopplös i diktaturen. De var enligt Szabó (1992: 203) målmedvetna och ”visste att villkoren för existentiell framgång var att inlemma sig friktionsfritt i samhället. Medlet var goda språkkunskaper och svenskt medborgarskap vilket de upplevde som framsteg och var stolta över.” Inom denna kategori fanns det många studerande.

Ungrarnas inflyttning och deras mottagande, alltså arbetet med de ungerska flyktingarna, var enligt Svensson (1992: 13) betydelsefullt för hela den framtida svenska flyktingpolitiken. Den på flera sätt gynnsamma situationen kring ungrarnas invandring har även påverkat ungrarnas trivsel och anpassning. De ungerska flyktingarnas objektiva och subjektiva ekonomiska, sociala och kulturella anpassning till det svenska samhället och arbetslivet studerades redan 1959 av sociologen Agne Lundquist. Studiens resultat presenterades snart i en bok (se

Lundquist 1960) och en uppföljning av undersökningen gjordes 1963 och publicerades 1966 (se Lundquist & Busch 1966: 9–10). I den sistnämnda undersökningen konstaterar Lundquist & Busch att ungrarnas anpassning i det svenska samhället gått ovanligt snabbt jämfört med andra grupper. I undersökningens slutsatser presenterar de som möjliga bakomliggande faktorer det positiva mottagandet, den svenska flyktingpolitikens roll framförallt när det gäller inplaceringen i arbetslivet samt att flyktingarna bestod av yngre, dynamiska personer (se även Polgáry, u.å., hänvisad av Szabó 1988: 466). Men som Svensson påpekar (1992: 28) hade även ett assimilatoriskt synsätt en viss roll och undersökningarna byggde implicit på uppfattningen att ”ju snabbare ungrarna försvenskades desto bättre”.¹³ Ungarnas anpassning beskrevs av Lundquist & Busch (1966: 138–139) med följande ord:

Det är möjligt att ungrarnas anpassning i det svenska samhället gått ovanligt snabbt jämfört med andra grupper. Det är nämligen troligt, att den ungerska gruppen var en [i] vissa avseenden privilegierad grupp. Dels var situationen gynnsam vid dess ankomst både psykologiskt och ekonomiskt. Den svenska allmänhetens sympatier var otvivelaktigt till övervägande del på deras sida som flydde från den kommunistiska regimen i Ungern. Vidare var industrins behov av arbetskraft stort vid denna tidpunkt. Det förelåg därför inga större svårigheter att placera ut ungrarna på olika arbeten runt om i landet. Detta underlättades också delvis av flyktinggruppens sammansättning. Den bestod nämligen till relativt stor del av personer med erfarenhet från industriellt arbete och av personer med utbildning som underlättade för dem att lära sig nya arbetsuppgifter.

Angående anpassningen fanns det i vissa ungerska kretsar även en strävan efter att bli assimilerade. Det gällde framförallt de politiska flyktingarna vilka hade negativa erfarenheter och kritisk inställning till den ungerska regimen. Enligt Dugántsy (1983: 3) bröt dessa människor kontakterna med hemlandet och ”deras mål var att överleva och leva som fria människor i ett fritt land”. Dugántsy uppskattar att dessa människors vilja att anpassa sig ofta kunde vara starkare än viljan att bevara sin ungerska identitet. Enligt henne kunde det yttra sig bl.a. genom att man t.o.m. bytte språk och enbart talade svenska med sina barn. Efter mitten av 1960-talet blev det möjligt att förbättra kontakterna med hemlandet på grund av det förändrade politiska klimatet och tack vare amnestin som möjliggjorde hemresor till Ungern, men inte alla ville eller vågade göra det. En del av ungrarna sökte hellre andra ungraes sällskap i Sverige, medan vissa valde att leva isolerade. (Se t.ex. Dugántsy 1983: 4; Szabó 1988: 466–470).

¹³ Om den assimilatoriska samhällssynen se även Svanberg & Tydén 1992: 404.

När det gäller ungrarnas anpassning finns det även motsatt information tillgänglig. Svensson (1992: 227, 174–175) uppger att de svenska myndigheterna hade som målsättning att varje ungrare skulle sköta ett arbete och ”bli som en svensk”. En del av flyktingarna, högst 200 av 8000, kategoriserades som svår-anpassade, eftersom de inte levde upp till myndigheternas önskan. Det fanns ett fåtal, enligt Arbetsmarknadsstyrelsens uppskattningar cirka 70, ungerska flyktingar som hade allvarliga problem att anpassa sig till det svenska samhället. De gjorde sig skyldiga bl.a. till stöld av cykel, motorcykel och bil samt olovlig körning, hotellbedrägeri och våld mot tjänsteman. En del av de svår-anpassade ungdomarna återsändes till Österrike (Svensson 1992: 178–183, 189, 227). Samma anpassningssvårigheter kom fram under andra hälften av 1970-talet bland andra generationens ungrare. Szabó beskrev (1988: 466) att ganska många yngre brottslingar var bland dem. Han syftar till andra generationens ”vilsenhet och påträngande identitetsproblem”, utan närmare förklaring och beskrivning om vilka identitetsproblem han syftar på. En annan intressant företeelse när det gäller den inte lyckade anpassningen är återflyttningen. Enligt Szabó (1988: 465) är antalet ungrare vilka återvänt till Ungern eller fortsatt till något annat land nära 10%, vilket verkar vara en hög siffra i jämförelse med andra länder som har tagit emot ungerska invandrare. Szabó hävdar att utvandringens och vidarevandringens orsaker – förutom existentiella och emotionella svårigheter – är klimatologiska. Det har även hänvisats till skillnader i mentalitet mellan ungrare och svenskar, i första hand umgängesregler, attityder till manligt och kvinnligt, spontanitet samt synen på barnuppfostran. Det s.k. klimatologiska problemet kom även fram t.ex. i ett par artiklar, bl.a. i *Ny Tid* den 9 december och den 14 december 1956 där skribenten beskrev att ungrarna snarast skulle placeras i arbetslivet, men eftersom ungrarna är ”vana vid högre temperatur än vi, kommer de inte att få arbeta i Norrland med dess kalla klimat. I stället blir det till övervägande delen metall- och järnindustri i Mellansverige, som får ungersk arbetskraft.” (se Svensson 1992: 187–188.)

Den ungerska flykting- och anknytningsinvandringen fortsatte i mindre skala efter de stora flyktingvågorna kontinuerligt ända fram till slutet av 1980-talet (se SCB 1987: 75). Det årliga tillskottet var i genomsnitt cirka 300 personer. (Szabó 1988: 465, 1997: 201; jfr Borbándi 1996: 118.) Enligt Statistiska Centralbyråns uppskattning är antalet mottagna ungerska flyktingar tillsammans cirka 15 000 om man räknar med dem vilka har kommit under 1980-talet p.g.a. politiska förföljelser (SCB 1991: 23). Denna senare invandring gällde framförallt ungrare vilka kommer utanför den nuvarande ungerska statens gränser, mestadels från Rumänien, Slovakien och f.d. Jugoslavien. Invandringen från Ungern under andra hälften av 1990-talet innefattade cirka 165 personer per år och under första delen av 2000-talet i genomsnitt 200 personer per år (SCB 2006b: 310). Den nutida ungerska inflyttningen, på 2000-talet, gäller enskilda individers och fa-

miljers invandring, mestadels efter tillfälliga arbetstillfällen. I samband med utvidgningen av Europeiska Unionen våren 2004 fruktade man inom den svenska regeringen en våg av ”social turism” från de nya medlemstaterna, inklusive från Ungern, men den s.k. östeuropeiska folkvandringen till Sverige uteblev.¹⁴ Istället väcktes år 2008 i flera svenska kommuner ett behov av att rekrytera arbetskraft från Ungern, bl.a. till järn- och gjutindustrin i Småland samt för att bota läkarbristen i Södermanland (se SP 2008; Folket 2008).

2.2. Ungrarnas historia i Finland

När det gäller ungrarna i Finland kan man inte tala om någon omfattande invandring, eftersom ungrare alltid har kommit till Finland som enskilda individer, mestadels efter arbete eller av familjeskäl. Från de första kontakterna mellan ungrare och finländare finns det relativt mycket dokumenterat, eftersom förhållandena mellan ungrare och finnar sedan länge har varit hjärtliga på grund av långa vetenskapliga, statliga och kulturella kontakter tack vare språksläktskapet och det s.k. frändefolkssamarbetet [finska *heimotyö*], som bland annat gjorde att de två folken blev förebilder för varandra och en ömsesidig uppskattning uppstod.

Bevisandet av språksläktskapen mellan finska och ungerska har varit en lång process vilken gick steg för steg. De första skrivna anteckningarna rörande det finska språkets släktskap med bl.a. ungerskan är från medeltiden. (Korhonen 1984: 25.) Det ömsesidiga intresset mellan ungrare och finnar väcktes till liv i slutet av 1600-talet och det blev mer synligt i samband med utvecklandet av den jämförande lingvistikens framförallt från mitten av 1800-talet (se t.ex. Szij 2000: 109–110). I början motsatte man sig i Ungern tanken om språksläktskapen, dock inte av vetenskapliga skäl, utan för att de funna ”släktingarna” inte passade in i den dåvarande centraleuropeiska nationella självkänslan: vissa tyckte att talarna av de uraliska språken var ovärdiga, avlägsna, primitiva människor, vilka luktade av fiskfett och var vilda. Ungarna ville hellre se sig själva som ättlingar till mäktiga östnationer. (Laakso 1992: 9; se även Korhonen 1984: 44; Numminen 1984: 16; Székely 1996.) För det finska folket var situationen en annan, man ville nämligen framhäva samhörigheten med ungrarna (se t.ex. Laakso 1992, 2004; Szij 1989; Karila 2006). Lehtinen och Kukkonen (1980: 8, 17) konstaterade att finländare har varit och även idag är intresserade av att bygga inte enbart lingvistiska bryggor utan även kulturella bryggor mellan de finsk-ugriska folken. I detta arbete hade särskilt ungrare och finländare en speciell roll och deras intresse gentemot språksläktskapen framgick i den språkvetenskapliga, etnologiska, arkeologiska och naturvetenskapliga forskningen.

¹⁴ Se diskussion om detta i Zsiga (2007: 47–52).

Det anses att utbytet mellan ungrare och finländare startade tack vare två resor: Antal Reguly (1817–1858) betraktas som den första betydelsefulla ungerska vetenskapsmannen som besökte Finland och inledde de livliga kulturkontakterna mellan ungrare och finländare. Han anlände till Finland år 1839 och stannade där till 1841 för att lära sig finska och svenska och bekanta sig med den finska landsbygden. Han gjorde då även forskningsresor bl.a. till Lappland och Ryssland för att forska kring den finsk-ugriska språksläktskapen. Från den finska sidan försökte Erik Aleksanteri Ingman (1810–1858) under 1840-talet skapa kontakter med ungerska vetenskapsmän och påvisa att den unga finska kulturen skulle kunna få impulser från det nationellt upplysta Ungern. (Numminen 1984: 16; Tervonen 1984: 50, 61).¹⁵ I deras fotspår följde flera andra vetenskapsmän och ett aktivt brevväxlande mellan ungrare och finnar påbörjades. Från och med mitten av 1800-talet började även resorna öka för att bygga upp de varma relationerna mellan ungrare och finländare. Bland annat József Szinnyi (1857–1943), József Budenz (1836–1892), August Ahlqvist (1826–1889), Arvid Genetz (1848–1915) och Antti Jalava (1846–1909) var bland de välkända kulturpersonligheter vilka var intresserade och inspirerade av språksläktskapen. Framförallt har den finske Antti Jalava (urspr. Almberg) varit en viktig länk mellan finnar och ungrare. Hans bok *Unkari maa ja kansa* [i översättning *Ungern landet och folket*] som kom ut 1876 var till dess den mest grundliga beskrivningen av ett främmande land och kultur i Finland (Varpio 1997: 88). Av de ungerska vetenskapsmännen var bl.a. Pál Hunfalvy (1810–1891) aktivt i kontakt med den finska kyrkans representanter och efter att det inrättats en lärostol för uralistik och altaistik i Budapest år 1872 fick även andra ungerska språkvetare och studenter möjlighet att besöka Finland (se t.ex. Vilkuna 1967; Korhonen 1984; Székely 1996). Och snart var inte enbart språkvetare, etnologer och litteraturforskare inblandade i den finsk–ungerska gemenskapen, utan även representanter för konstnärliga ämnen, bl.a. skådespelare och musiker. Dessutom var vänskapen inte enbart mellan enskilda individer, utan under 1930-talet utvecklades även studentutbyte och finsk-ugriska kulturkongresser samt kontakter mellan körer, idrottsgrupper och andra grupper som hade ett gemensamt intresse, sålunda blev umgänget alltmer vidsträckt. (Nagy 1984; Numminen 1984; Tervonen 1984 och Szij 1996.)¹⁶ På slutet av 1930-talet kom det även några ungrare som flyktingar till Finland (Fredman m.fl. 1989: 55–59 och Kuosma 1994: 166–169 i Lepola 2000: 41). En del av dem hade troligen judisk bakgrund (jfr Kvist Geverts 2008: 204).

Karila (2006) som studerat Ungerns roll i finnhetsrörelsen har konstaterat

¹⁵ Se även Tervonen & Rumohr-Norio 2006 och Wichmann 2007.

¹⁶ Se även bl.a. Lahdelma 1991; Tervonen 1995; Székely 1996; Tervonen & Rumohr-Norio 2006 och Wichmann 2007.

att man under den finska nationella väckelsens tid kan skönja följande perioder i relationen mellan Finland och Ungern: under 1860-talet var det den idealistisk-romantiska perioden, den så kallade kulturfennomanin, då finländarna beundrade ungrarna som en centraleuropeisk kulturnation. Centralt i kontakterna mellan de två länderna var samarbetet inom de olika kulturområdena. Fennomaner hade som sitt mål att bevisa att den finskspråkiga befolkningen, vilken länge varit borta från förvaltningen och kulturlivet, inte var utan begåvning och inte sämre än den svenskspråkiga befolkningen. 1870-talet var den kulturella nationalismens tid, då fennomaner lyfte fram begreppen nation och upplysning. De enskilda finländarnas skrivelser och berättelser om Ungern och ungrarna bjöd både på nöje och lärdom för det finska folket. 1880-talet var tiden för socialfennomanin, då relationen mellan finnar och ungrare institutionaliserades och bl.a. grundades år 1883 Finsk-Ugriska sällskapet¹⁷ och man började med undervisning i ungerska på finska universitet; man påbörjade också en tradition med att hålla finsk-ugriska kongresser regelbundet. (Karila 2006: 85–91.)

Den s.k. ”frändefolksidén” [finska *heimoaate*], vilken var en idé gällande de finsk-ugriska folkens släktskap, är född i Finland under den nationella väckelsens tid och var kraftfull till och med slutet av andra världskriget. Ett s.k. ”frändefolksarbete” [finska *heimotyö*] genomfördes förutom i Finland och Ungern även i Estland. Syftet med frändefolksarbetet var att dessa tre nationer skulle bekanta sig med sin nationella kultur och göra dem kända i hela världen för att berika mänskligheten. (Se bl.a. Szij 2000: 111; Szij 2008.) Enligt frändefolksidén har släktskapets grundsten varit språk (Szij 1989: 67–68, 76–77) och man tyckte att man behövde utvidga den finsk-ugriska gemenskapen: i Finland ville man även ta med andra avlägsna språk och dess talare in i frändefolkssamarbetet och betona släktskapen även med dessa. För sin del gav detta moraliskt stöd och hopp för de små finsk-ugriska språken och folken i Sovjetunionen om att bevara sina språk, sin kultur och identitet (Laakso 1992: 8). Frändefolksidén, som hade sin blomstrings-tid under 1930-talet, hade en propagandistisk sida där språksläktskapen mellan ungrare och finländare påstods vara mer omfattande än den egentligen var. Enligt denna nationalistiska idé hörde begreppen språk, nation och ras samman, så ofta uppfattades ungrarna, finländarna samt esterna som släktingar och s.k. brödrarfolk. (Se bl.a. Szij 1989: 76, 79–83; Kilpiö 1999: 30.) Samhörighetskänslan mellan dessa små nationer ledde även till en sällan skådad solidaritet.¹⁸

På grund av de nya historisk-politiska omständigheterna efter det första världskriget blev upprätthållandet av de redan goda relationerna mellan Finland

¹⁷ På finska *Suomalais-Ugrilainen Seura*.

¹⁸ Nuutinen (1994: 54) jämför den finska frändefolksidén med den romantiserade bilden av nordismen. Se även Szij 2008.

och Ungern en statlig uppgift. I internationella sammanhang hjälpte länderna varandra och de vårdade tankar, vilka härstammade från 1800-talet, om att små nationers räddning är kultur och bildning. (Szij 2000: 111.) Därför fick nya centrala fenomen, kulturkongresserna och kulturavtalet [finska *kulttuurisopimus*], plats i de goda finsk-ungerska relationerna. Det sistnämnda skrevs under år 1937 av statstjänstemän från de båda länderna.¹⁹ Kulturavtalet gjorde firandet av de s.k. frändefolksdagarna [finska *heimopäivät*, senare ändrat till *sukukansapäivät*] samt kulturkongressernas position officiella. Kulturavtalet innebar även ökade möjligheter för studentutbyte, översättning av litteratur, många planer för vetenskapligt samarbete inom fennougristiken, bearbetningar av läroböckernas innehåll när det gäller ”frändefolket” och andra kulturkontakter och kulturutbyten. Men planernas förverkligande försvårades i praktiken av den annalkande krigstiden. (Se bl.a. Numminen 1984: 18; Varpio & Szopori Nagy 1990: 19–22; Szij 1989: 76–83; Kilpiö 1999: 36.)

Krigsåren bröt i viss mån det livfulla kulturbytet mellan de båda länderna, men trots detta ökade under tiden den ungerska kulturens och litteraturens popularitet i Finland (Varpio & Szopori Nagy 1990: 41–52, 93–121; Kilpiö 1999: 38, 82). Kriget gav även möjligheten till ett annat slags samarbete mellan ungrare och finländare, nämligen på det militära planet. Nyheterna om vinterkrigets utbrott på hösten 1939 berörde ungrarna och de ville hjälpa till omedelbart. Det startades insamlingar i Ungern bl.a. av ungerska mödrar för finländska barn, men även församlingar, städer och kommuner, företag, penninginrättningar och andra institut skickade gåvor till de krigsdrabbade i Finland. På Finska ambassaden i Budapest anmälde sig flera tusen frivilliga och till och med mars 1940 hade tillsammans 25 000 ungerska män erbjudit sig för fronttjänst. (Richly 1996: 134–139, 148.) Men slutligen blev det en bråkdel som fick göra fronttjänsten p.g.a. den strama linje som Ungern hade i urvalsprocessen (Richly 1996: 149.) Till sist i februari 1940 var det 341 frivilliga som tillsammans åkte genom Jugoslavien, Italien, Frankrike, Storbritannien och Norge till Finland. Förutom dessa soldater var det cirka 20 frivilliga som reste till Finland på egen hand. Ungarna och de andra utländska frivilliga anlände lite för sent till landet, så deras närvaro i vinterkriget blev kort, men ungrarnas insatser och liv i de finländska träningslägren blev ändå på många sätt uppmärksammade. (Richly 1996: 153, 159.) Richly skriver (1996: 156) att den finska krigsledningen var nöjd med de skötsamma, disciplinerade, välutbildade och välutrustade ungerska soldaterna, som även blev populära bland vanligt folk. De österbottniska invånarna följde med stort intresse de ståtliga ungrarnas träning i Lapua och de umgicks tämligen mycket med dem. Finländarna var bl.a. regelbundet med på de

¹⁹ Ungern var det första land som Finland upprättade kulturavtal med.

ungerska gudstjänsterna och de ungerska soldaterna förtjusade dem med god ungersk mat, ungerska sånger, parader och festligheter. Fastän ungrarnas närvaro i vinterkriget hade en mer politisk och psykologisk betydelse än militärisk, uppskattades ungrarnas hjälp mycket av finländarna. Det upplevdes speciellt att brodernationen [finska *veljeskansa*] från fjärran ställde upp när Finland var i nöd, men det är väl inte överdrivet att säga att man i finländarnas stora tacksamhet kan känna romantiserandet av den finsk-ungerska språksläktskapen – som för övrigt även upplevdes som rassläktskap. (Richly 1996: 161–162, 177.)

Efter krigstiden kunde de aktiva relationerna mellan ungrare och finländare på andra plan väckas till liv igen på 1950-talet, efter att Samfundet Finland-Ungern [finska *Suomi-Unkari Seura*] grundades och ett nytt kulturutbytesavtal [finska *kulttuurivaihtosopimus*] förstärktes år 1959. Det hände under János Kádárs ledning och det var för Ungern det första icke-socialistiska samarbetet under den kommunistiska tiden (Miklóssy 2004b: 552). De statliga kontakterna kunde under 1960-talet även förstärkas på individnivå. Den första s.k. Finsk-ungerska vänskapsveckan²⁰, som hölls år 1967 och för vilken de båda ländernas huvudmän var beskyddare, gjorde det möjligt att flera hundra ungrare och finländare besökte varandra. Mellan de två staterna upprättades även andra samarbetsavtal, så som avtal om slopandet av visumplikten (1969), ett ekonomiskt, industriellt och teknisk-vetenskapligt samarbetsavtal för tio år (1974), avtal om att avskaffa handelshinder mellan länderna (1974) och avtal om rättshjälp i civil- och brottsärenden (1981). Men även mellan finska och ungerska medier inrättades under den kommunistiska tiden avtal om programutbyte (Fehérvári 1984) och det startades livliga kontakter mellan finska och ungerska fackorganisationer, civila organisationer och olika föreningar (Huotari 1984). De ovan nämnda avtalen vittnar om ömsesidigt förtroende mellan två länder vilka hade olika samhällssystem, men samtidigt båda kunde ha nytta av de ömsesidiga kontakterna (Nagy 1984: 14). Ungern tillhörde då östblocket tillsammans med andra socialistiska stater, så kontakter med västländer var mycket begränsade. Relationen med Finland var på så sätt ett undantag. (Miklóssy 2004b.) Trots att språksläktskapen även gav politisk nytta för ungrarna (se Miklóssy 2004b) konstaterade Jávorszky (2000: 373) att medvetenheten om språksläktskapen och vänskapskapen mellan de två nationerna inte enbart styrs av förnuft och politiska intressen utan den ligger djupt i människornas själ och hjärta.

År 1980 öppnades i Helsingfors det Ungerska Kultur- och Vetenskapscentret²¹ för att göra den ungerska kulturen känd i Finland.²² Centret bjuder årligen

²⁰ Finska Suomen ja Unkarin ystävyiden viikko/suomalais-unkarilaiset ystävyysviikot.

²¹ Finska Unkarin kulttuuri- ja tiedekeskus.

²² Centret är den ungerska ambassadens kultur- och vetenskapscentrum, men det leds inte av det

på många olika evenemang för intresserade. Från och med 1986 verkar Ungerska Litteraturcentret²³ i Björneborgs stadsbibliotek, där ett mångsidigt urval, cirka 4000 exemplar, av Ungern-relaterade böcker samt ungerskspråkiga tidskrifter och litteratur finns tillgängliga. Och tack vare Samfundet Finland-Ungern anordnas från och med 1986 vart tredje år finsk-ungerska vänortsveckor då ett par hundra gäster besöker varandras vänort under en vecka. I samband med årsfesten för kulturavtalet²⁴ hölls jubileumsåret 1984 för första gången en Ungern-temadag i finländska skolor i samarbete med dåvarande Skolstyrelsen²⁵ (nuvarande Utbildningsstyrelsen²⁶), Samfundet Finland-Ungern, Modersmålslärarförbundet²⁷ och Rundradions utbildningsavdelning.²⁸ Temadagen fick senare efterföljare och även i dag hålls det regelbundet en ungersk respektive finsk vecka i finska och ungerska skolor. (Numminen 1984: 18; Varpio & Szopori Nagy 1990: 20–21; Csepregi & Wichmann 1992: 289–290; Honka-Hallila 2000: 71–72, 139.) Och tack vare de aktiva kontakterna blev ländernas relation under den andra delen av 1900-talet särskilt unik. Det beskrevs av Numminen (1984: 22) på följande sätt:

Suomen ja Unkarin kulttuuriyhteistyö on pitkän historiallisen kehityksen tuloksena saavuttanut 1980-luvun alkupuolella laajuuden, jota voi pitää suorastaan esikuvallisena. Kulttuurisuhteet ulottuvat valtiollisen elämän johtajien säännöllisistä tapaamisista moniin kulttuurielämän tapahtumiin ja tavallisten kansalaisten tutustumis- ja turistimatkoihin. Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet ovat esimerkiksi kahden yhteiskuntajärjestykseltään erilaisen ja maantieteellisesti varsin etäällä toisistaan elävän kansan läheisestä yhteenkuuluvaisuuden tunteesta.

Det kulturella samarbetet mellan Finland och Ungern har efter en lång historisk utveckling som resultat i början av 1980-talet fått en bredd, vilken man direkt kan hålla som ett föredöme. Kulturkontakterna sträcker sig från de statliga ledarnas regelbundna träffar till de många kulturlivshändelserna och till de vanliga medborgarnas studie- och turistresor. Finlands och Ungerns kulturförbindelser är exempel på två olika samhällsordningars och synnerligen geografiskt långt ifrån varandra levande folks nära samhörighetskänsla.

ungerska utrikesdepartementet utan av Balassi Institutet och det ungerska utbildnings- och kulturdepartementet. Informationen grundar sig på personlig korrespondens med Árpád Jelinkó den 22 januari 2008.

²³ Finska Unkarilaisen kirjallisuuden keskus.

²⁴ Finska kulttuurisopimuksen vuosijuhla.

²⁵ Finska *Kouluhallitus*.

²⁶ Finska *Opetushallitus*.

²⁷ Finska *Äidinkielen Opettajain Liitto*.

²⁸ Finska *Yleisradion kouluosasto*.

Även det ungerska språket blev alltmer populärt i Finland tack vare de ökade vetenskapliga och kulturella kontakterna mellan ungrare och finländare. Frändefolkssamarbetet, vänskapsföreningarnas aktivitet, vänortssamarbetet samt turistresor bidrog till att ungerska snart även blev det vanliga folkets hobby. Språkets popularitet ökade i och med att de under 1960- och 1970-talet i Finland permanent bosatta ungrarna blev alltmer involverade i språkundervisningen. Så med tiden har fokus i språklärandet övergått från ett språkhistoriskt intresse till alltmer praktiska språkkunskaper, dvs. vardaglig språkanvändning och fritidsaktiviteter. (Laakso 2004: 29.)

Det ovan nämnda kulturbytesavtalet mellan de finska och ungerska staterna gav och ger även idag ett visst stöd för utövandet av det ungerska språket och den ungerska kulturen i Finland. Det idag gällande avtalet förstärktes år 1995 (se Asetus 1995) och i det förbinder sig den finska republikens regering och den ungerska republikens regering att utveckla det ömsesidiga samarbetet inom kultur, utbildning och vetenskapliga sammanhang inklusive ungdomsfrågor och idrottsaktiviteter. Enligt avtalet ska de båda parterna bl.a. stödja samarbete mellan olika organisationer, institut och föreningar vilka ingår i de områden vilka avtalet täcker samt utveckla kontakter mellan olika medborgarorganisationer och direkta kontakter mellan medborgarna samt samarbete startat på eget initiativ. Dessutom ska man enligt avtalet befrämja undervisningen av det ungerska språket i Finland samt finska i Ungern genom lektor- och lärarutbyte och uppmuntra översättningsarbete av varandras litteratur. Vidare ska båda parterna utveckla forsknings-samarbetet i att vårda de finsk-ungerska språken och kulturarvet. (Asetus 1995.)

Ett intressant drag i de finsk-ungerska kulturkontakterna på individplanet, som enligt Numminen (1984: 21) blivit en tradition för ungrare och finländare, är blandäktenskapen. Dessa har sina rötter i 1800-talets språkvetenskapliga kontakter, då bl.a. den ungerske József Szinnyi (1857–1943) gifte sig med en finsk skådespelerska och den finske Yrjö Jooseppi Wichmann (1868–1932) ingick äktenskap med dottern till en känd ungersk etnolog. Under 1900-talet följde det många fler äktenskap mellan ungrare och finländare. De ungersk-finska äktenskapen blev ett relativt känt fenomen. Till och med den första gemensamma filmen, *Tullfritt äktenskap* [finska *Tullivapaa avioliitto*] som år 1981 gjordes i samarbete mellan finska och ungerska konstnärer behandlar just ämnet äktenskap mellan ungrare och finländare. (Numminen 1984: 21.)

De nutida kontakterna mellan ungrare och finländare kännetecknas förutom av ovannämnda kulturutbyte och vänskapsband av inbjudandet av expertarbetskraft. Först uppmärksammades ungrarna i Finland som duktiga tillämpare av den framgångsrika Kodály-musikpedagogiken och framförallt under 1970- och 1980-talet rekryterades det många konstnärer, musiker och musiklärare från Ungern. Senare uppmärksammades ungrarnas skicklighet i naturvetenskapliga och tekniska ämnen, vilket fört med sig att många finska företag och forsknings-

institut har fått sakkunnig ungersk arbetskraft. (Se bl.a. Helasvuo 1984; Reitala 1984; Gerevich-Kopteff 1993: 1276.)²⁹ En betydande del av ungrarna har kommit till Finland för att stanna, men det finns framförallt bland de nyligen invandrade ungerska familjerna sådana som är kontrakterade enbart för en kortare period. Det är inte heller ovanligt att ungerska familjer med permanent uppehållstillstånd återvänder till Ungern av den anledningen att de inte trivs med de långa och mörkra finska vintrarna.³⁰ Ungerns invandring till Finland kan således karaktäriseras som individuell invandring av familjeskäl och invandring p.g.a. gynnsamma arbetserbjudanden och det kan konstateras att i de flesta ungrares fall kan vistelsen i Finland inte uppfattas som kortvarig, utan som mer eller mindre permanent.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att språksläktskapen och den därifrån härstammande samhörighetskänslan genom tiderna haft stort inflytande på olika slags relationer mellan ungrare och finländare. Det handlar inte enbart om kulturkontakter, utan även på de politiska och militära planerna har språksläktskapen, som ofta även upplevs som blod- och rassläktskap, varit en ledande drivkraft i mötena mellan dessa två nationer. Denna gemenskap spelar således en speciell roll i relationen mellan ungrare och finländare och den kan även kallas enastående i sig. (Se Straszer, u.u.)

2.3. Demografiska data gällande ungrarna i Sverige

Eftersom invandrare i Sverige registreras efter medborgarskap och födelseland, hamnar alla de personer vilka etniskt och språkligt kan identifiera sig som ungrare men har kommit till Sverige från Ungerns grannländer, utanför statistiken. Därför kan man inte redovisa antalet ungrare i landet, utan det är enbart möjligt att göra uppskattningar med hjälp av de data som finns tillgängliga. Den sverigedungerska etnologen, Mátyás Szabó, som bland annat har studerat medborgarskapsbyte bland ungrare, har uppskattat att det år 1995 bodde cirka 27 000 ungrare i landet, varav den största delen redan var naturaliserade (se Szabó 1997: 199). I andra källor (t.ex. Szöllösi 1999: 68) anges antalet sverigedungerska uppgå till 30 000 och i vissa ungerska handlingar (t.ex. Rapport 2006) till och med till 35 000 (jfr MV 1996: 14–15; Kovács 1999: 49; Borbándi 1996: 118; se även Szabó 1988: 465). I det följande presenteras antalet sverigedungerska endast enligt Statistiska Centralbyråns data. (Se även Straszer 2005a, 2009.)

²⁹ Se även artiklarna "Interjú Tanító Bélával 2003" i *Ághegy* 2003/5, S. 603–607 och "Egy magyar Finnországból 2003" i *Ághegy* 2003/5, S. 608–612.

³⁰ Informationen är från inspelad intervju med Árpád Jelinkó den 16 maj 2007.

Enligt Statistiska Centralbyråns statistik (SCB 1990: 69) kom hälften av de i Ungern födda personerna³¹ innan år 1968 och efter det kom det i femårsperioder i genomsnitt 1 500 personer till Sverige. En betydande del av dem utgörs av flyktingar. Enligt Statistiska Centralbyråns rapport (SCB 1991: 22) var det totala antalet ungerska flyktingar större än det totala antalet i Ungern födda invandrare. I rapporten redovisas att 15 019 personer hade flyktingbakgrund och de kom under följande perioder: 8 237 personer mellan 1950 och 1967, 4 663 personer mellan 1968 och 1977 och 2 119 personer mellan 1978 och 1989. Eftersom det saknas tydlig information om dessa personers bakgrund kan det antas att i dessa siffror även ingår ungerska flyktingar från Ungerns grannländer. Tabell 1 visar invandringens utveckling i Sverige under hela 1900-talet bland ungerska medborgare och i Ungern födda personer.

Tabell 1. Antalet ungerska medborgare och i Ungern födda i Sverige 1990–2000.

	Ungerska medborgare	Födda i Ungern
1900	47	50
1930	64	108
1950	1800	2030
1960	8404	8544
1970	4493	10650
1980	2695	12929
1990	3155	15045
2000	2988	14127

**Tabellen sammanställd av följande källor från Statistiska Centralbyrån:
SCB 1987, 1990, 1994b, 2004b.**

I tabell 1 framkommer att den mest betydande invandringen från Ungern till Sverige ägde rum under 1950-talet, men även på 1960-talet kom förhållandevis många ungrare till landet. Tabellen visar också att de ungerska medborgarnas antal i Sverige har sjunkit betydligt på 1970- och 1980-talet. Orsaken till detta är naturaliseringen, dvs. upptagandet av svenskt medborgarskap.³² När man jämför de ungerska medborgarnas mängd med de i Ungern födda framgår det att de

³¹ De omfattade år 1989 totalt cirka 7300 i Ungern födda personer.

³² Enligt Widgren (1980: 30) tillhör ungrarna de grupper som hade den största andelen naturaliserade i slutet av 1970-talet. Av ungrarna var då cirka 44% naturaliserade.

sistnämnda utgör en större grupp. Det beror på att en stor del av ungrarna inte officiellt redovisades som ungerska medborgare innan de bytte till svenskt medborgarskap. Statusen för de ungrare vilka framförallt flydde från Ungern under 1950-talet var fram till naturalisationen oklar. Deras officiella beteckning var ”statslös”. (Szabó 1997: 1999–201.) Enligt rapport från Statistiska Centralbyrån (SCB 1984b: 33) blev åren 1948–1951 ungefär 15 600 tidigare ungerska medborgare svenska medborgare.³³ När man jämför statistiken gällande naturaliseringens volym olika år och årtionden (t.ex. SCB 1987, 1990, 1994b, 2004b, 2008a) framgår det att naturaliseringen både under 1960- och 1970-talet var ganska betydlig, den gällde då i genomsnitt årligen cirka 500 personer. Men på 1980-talet mattades naturaliseringen bland de i Ungern födda av och den berörde i genomsnitt cirka 280 personer årligen, medan den på 1990-talet enbart i genomsnitt var cirka 100 personer per år.³⁴

År 2006 bodde det 2 560 ungerska medborgare och 13 701 i Ungern födda personer i landet. Tabell 2 visar den ungerska befolkningens utveckling under 2000-talet. I början av 2000-talet minskade antalet ungerska medborgare och i Ungern födda personer något, men i mitten av 2000-talet började ungrarnas mängd att öka. (Se SCB 2006b, 2007b, 2008a, 2008b.)

Tabell 2. Antalet ungerska medborgare och i Ungern födda personer i Sverige år 2000–2007.

	Ungerska medborgare	Födda i Ungern
2000	2988	14127
2001	2727	14027
2002	2463	13935
2003	2303	13794
2004	2309	13672
2005	2349	13600

³³ Om naturaliseringens omfattning bland i Ungern födda personer finns det olika och delvis motsägelsefulla data tillgängliga, eftersom Statistiska Centralbyrån räknar antalet naturaliserade personer ur antalet utlandsfödda i befolkningen respektive år. De årliga siffrorna påverkas troligen av åter- och vidareflyttning samt dödlighet; t.ex. enligt statistik upprättad 1990 var antalet naturaliserade i Ungern födda 4965 personer till och med året 1966 (se SCB 1990) medan antalet naturaliserade i Ungern födda till och med året 1966 enligt statistik upprättad 1994 var 4675 personer (se SCB 1994b), skillnaden är alltså en minskning med 290 personer på fem år.

³⁴ Om ungrarnas naturalisering gällande 1960- och 1970-talen se SOU (1974: 58). Se även (SCB 1991: 43).

2006	2560	13711
2007	3104	14057

**Tabellen sammanställd av följande källor från Statistiska Centralbyrån:
SCB 2006b, 2007b, 2008a, 2008b.**

Ungrarnas ålders- och könsfördelning visas i tabell 3. Av tabellen framgår att av de i Ungern födda är de flesta personerna äldre och att den största åldersgruppen bland de äldre är åldersgruppen 50–64; bland ungerska medborgare är de flesta i åldersgruppen 40–49. I gruppen födda i Ungern är småbarn, 0–3 år, de minsta till antalet medan i gruppen ungerska medborgare utgör unga, 18–19 år, den minsta gruppen. Antalet barn i skolåldern bland de i Ungern födda är lite mer än 200 och bland ungerska medborgare cirka 300. Könsfördelningen bland de i Ungern födda är ganska jämn, men kvinnorna är lite fler än männen. Även bland ungerska medborgare är fler kvinnor, de är 258 fler än männen. (Se SCB 2007b: 42–43, 64–65.)

**Tabell 3. I Ungern födda och ungerska medborgare i Sverige år 2006
enligt ålder och kön.**

ÅR 2006	Födda i Ungern			Ungerska medborgare		
Ålder	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor
0-3	38	20	18	77	39	38
4-6	47	35	12	57	37	20
7-9	59	33	26	70	45	25
10-12	79	46	33	70	39	31
13-15	102	41	61	63	40	23
16-17	64	34	30	50	26	24
18-19	96	47	49	39	24	15
20-24	345	175	170	152	70	82
25-29	617	290	327	324	136	188
30-34	804	366	438	391	180	211
35-39	776	343	433	306	145	161
40-49	1327	513	814	415	172	243
50-64	4950	2424	2526	382	148	234
65-79	3518	2100	1418	112	40	72

80-	889	331	558	52	10	42
<i>Totalt</i>	13711	6798	6913	2560	1151	1409

Källa: SCB 2007b: 42–43, 64–65.

Av de i Ungern födda 13 711 personerna har en tredjedel kommit till Sverige innan 1970-talet och lite mer än den andra tredjedelen under 1970- och 1980-talet (se SCB 2008a: 52). Den senaste tidens invandring, efter år 2005, från Ungern innefattar cirka 250 personer årligen. En intressant detalj gällande invandringen under de senare åren är att antalet asylsökande från Ungern har växt mycket kraftigt under år 2006, då enligt Statistiska Centralbyrån även den totala invandringen till Sverige ökade med 47% och även antalet asylsökande var förhållandevis stort på grund av den tillfälliga asyllag som gällde mellan november 2005 och mars 2006.³⁵ Medan antalet asylsökande från Ungern år 2005 enbart var tre personer sökte följande år 399 personer asyl i Sverige. Dock sjönk deras antal år 2007 till 16. (SCB 2007b: 404; 2008a: 404.) Medborgarskapsbyte äger idag rum bland ungrare i lite större omfattning än på 1990-talet. Mellan år 2000 och 2007 naturaliserades i genomsnitt 160 personer per år (se SCB 2008a: 72).

När man vill redovisa antalet andragenerationens ungrare i dagens Sverige stöter man på svårigheter inte minst p.g.a. brister i statistiken gällande ungrare från Ungerns grannländer samt medborgarskapsbyte, men även i Statistiska Centralbyråns sätt att definiera personer med utländsk bakgrund. I de statistiska riktlinjerna definieras personer med utländsk bakgrund som personer vilka är födda utomlands eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar (SCB 2002b). Dessutom registreras sedan 1947 inte barn vilka är födda utomlands som utrikes födda om modern vid barnets födelse var folkbokförd i Sverige (se t.ex. SCB 2007b: 410). Ett ytterligare problem gällande statistiken om andragenerationen är att ifall en person har ett ungerskt-svenskt dubbelt medborgarskap prioriteras det svenska medborgarskapet, vilket gör att det inte syns i statistiken som visar ungerska medborgare (se t.ex. SCB 2007b: 412). Men enligt tidigare statistik utgjorde t.ex. för drygt tjugo år sedan, år 1986, antalet första- och andragenerationens ungrare tillsammans 17 884 personer, varav 4 200 representerade den andragenerationen. (SCB 1987.) Enligt annan statistik gällande samma år fanns det 3 604 barn mellan 0–17 år vilka var barn till gifta eller icke-gifta sammanboende par där de båda var födda i Ungern. Av dessa var 2 579 födda i Sverige och var svenska medborgare. Dessutom fanns det samma år 2 332 barn i åldern 0–17 vilka var födda av gifta sammanboende par där endast en förälder är född i Ungern. (SCB 1987.) Dagens situation, dvs. år 2006 då uppgifter samlades in, gäl-

³⁵ Se artikeln Störst invandring någonsin i SCB:s webbmagasin *Artikulerat* den 1 juni 2007.

lande antalet andragenerationens ungrare visas i tabell 4, där även ålders- och könsfördelning framgår.

Tabell 4. Födda i Ungern och födda i Sverige med två i Ungern födda föräldrar enligt ålder och kön år 2006.

ÅR 2006		Födda i Ungern		Födda i Sverige	
		med två i Ungern födda föräldrar			
Ålder	Totalt	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
<i>Totalt</i>	19629	6798	6913	3118	2800
<i>0-2</i>	183	12	11	84	76
<i>3-4</i>	125	17	10	53	45
<i>5-6</i>	146	26	9	57	54
<i>7-9</i>	228	33	26	104	65
<i>10-12</i>	310	46	33	121	110
<i>13-15</i>	419	41	61	171	146
<i>16-17</i>	320	34	30	128	128
<i>18-19</i>	306	47	49	124	86
<i>20-24</i>	865	175	170	278	242
<i>25-29</i>	1151	290	327	287	247
<i>30-34</i>	1421	366	438	344	273
<i>35-39</i>	1359	343	433	301	282
<i>40-44</i>	1411	243	409	387	372
<i>45-49</i>	1617	270	405	485	457
<i>50-54</i>	1828	723	932	74	99
<i>55-64</i>	3525	1701	1594	116	114
<i>65-</i>	4415	2431	1976	4	4

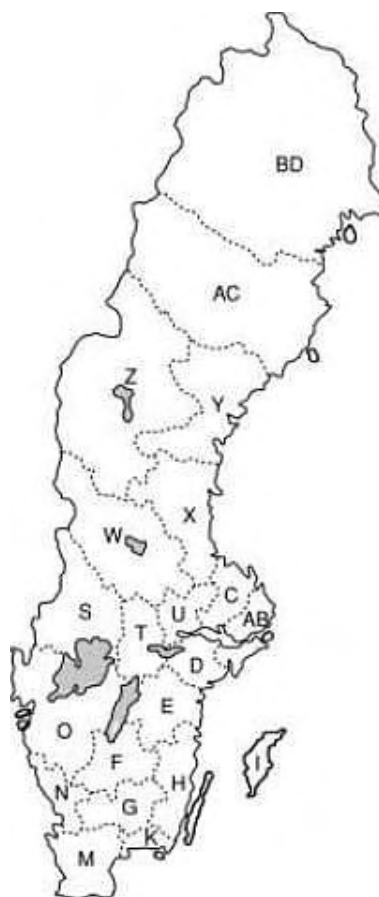
Källa: SCB 2007b: 54–55.

Vad gäller ungrarnas spridning i landet bor en betydande del, dvs. mer än hälften av de i Ungern födda personerna, i Götaland. Lite mindre än hälften bor i Svealand, medan enbart en väldigt liten del bor i Norrland. Tabell 5 visar de i Ungern födda personernas regionala uppdelning i Sverige i exakta siffror under år 2006 i

fallande ordning enligt deras antal i länen. Enligt tabellen bor störst antal i Ungern födda personer i Stockholms län, Skåne län och Västra Götalands län. (Se även Straszer 2005a, 2006a, 2006b och jfr Szabó 1988: 465.)

Tabell 5. Regional uppdelning av i Ungern födda i Sverige år 2006 i fallande ordning enligt antal i länen.

År 2006	
Folkbokföringslän	Födda i Ungern
<i>Totalt</i>	<i>13711</i>
Stockholm (AB)	3910
Skåne (M)	3877
Västra Götaland (O)	2497
Södermanland (D)	435
Östergötland (E)	372
Jönköping (F)	370
Halland (N)	351
Västmanland (U)	327
Kronoberg (G)	316
Uppsala (C)	308
Örebro (T)	209
Värmland (S)	154
Blekinge (K)	148
Kalmar (H)	125
Dalarna (W)	112
Gävleborg (X)	58
Jämtland (Z)	46
Norrbottn (BD)	33
Västerbotten (AC)	28
Västernorrland (Y)	21
Gotland (I)	14

Källa: SCB 2007b: 88–89.

Eftersom statistiken gällande ungrarnas sysselsättning i Sverige inte är utgiven har jag inte uppgift om detta.³⁶ Däremot finns information om utbildningsnivån

³⁶ Information från SCB via personlig korrespondens med Henrik Alfredson den 4 mars 2005.

bland de i Ungern födda som år 2006 var mellan 25 och 64 år gamla. Detta redovisas i tabell 6. Nästan hälften av ungrarna hade gymnasial utbildning som sin högsta utbildning och mer än en tredjedel hade en eftergymnasial utbildning.

Tabell 6. Utbildningsnivån bland 25–64 år gamla i Ungern födda enligt kön år 2006. Antal och procentuell andel.

ÅR 2006	Födda i Ungern		
	<i>Totalt</i>	Män	Kvinnor
Befolkning (antal)	8 474	3 936	4 538
Förgymnasial utb. (%)	12	13	11
Gymnasial utb. (%)	48	50	46
Eftergymnasial utb. kortare än 3 år (%)	14	13	15
Eftergymnasial utb. 3 år eller längre (%)	22	20	25
Uppgift om utbildning saknas (%)	4	4	4

Källa: SCB 2008c.

Religionstillhörighet för ungrarna i Sverige kan endast uppskattas. Enligt den ungerska prästen Pál Molnár-Veress uppskattning kan cirka 60% av sverigeungarna vara katoliker, medan den största delen av de övriga 40% är protestanter. Av protestanterna är mer än hälften reformerta och en andra del är evangeliker och unitarier, medan en mindre andel är baptister eller tillhör olika frikyrkor. Även en del av de sverigeungerska judarna tillhör olika församlingsgrupper.³⁷ Men det finns även bland sverigeungarna personer vilka inte är troende och inte tillhör det ungerska trossamfundet.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att ungrarna i Sverige utgör en mycket heterogen grupp.³⁸ Den består av ungrare vilka har kommit till Sverige i olika historiska tidsepoker: en del av gruppen kom redan innan 1940-talet, en annan del i samband med andra världskriget och en betydande del flydde under Ungernupproret 1956, medan en del ungrare kom till Sverige år 1965 som gästarbetare från f.d. Jugoslavien, under andra delen av 1980-talet i samband med politiska förföljelser i Rumänien och i början av 1990-talet från det krigshärjade Balkan. Dessutom har det under olika tider kommit flera ungrare i mindre organi-

³⁷ Informationen grundar sig på en inspelad intervju med den ungerska prästen Pál Molnár-Veress den 26 april 2007.

³⁸ Informationen är bekräftad även i inspelad intervjun med den ungerska prästen Pál Molnár-Veress den 26 april 2007.

serade former så som enskilda individer efter arbete eller av familjeskäl. Ungarna i Sverige har alltså mycket olika bakgrund när det gäller skäl och tiden för invandring, men även deras hemorter och deras kulturer är olika. Även fråga om religiös övertygelse och utbildningsbakgrund skiljer sig sverigearnarna från varandra.

2.4. Demografiska data gällande ungararna i Finland

Statistiken gällande in- och utflyttning för tiden innan 1970-talet är bristande och därför finns det inte heller omfattande information om antalet ungarare i Finland (jfr Korkiasaari 1993: 7–8). Det finns enbart spridda statistiska uppgifter om hur många ungarare som bodde i Finland innan 1980-talet (se Leitzinger 2008: 59–121). Enligt Statistikcentralens folkräkning bodde det år 1960 enbart 12 ungariska medborgare i landet. Alla dessa ungarare, av vilka fem var barn, bodde i Helsingfors. Samma år var 67 i Ungern födda personer stadigvarande i Finland, varav 23 inte bodde i huvudstaden utan i övriga delar av landet (SF 1960: 11, 48.) Tjugo år senare, år 1980, bodde det 81 ungariska medborgare och år 1985 dubbelt så många, dvs. 163 ungariska medborgare i Finland. En stor del av dessa ungarare var vuxna mellan 25 och 39 år och kvinnor var något fler än män. (SF 1983: 50–52, SF 1993a: 82.) Barnens andel av alla ungariska medborgare var lite över 20% (se Kartovaara & Sauli 2000: 22, 24).

Ungarnas antal ökade stadigt under 1990-talet och mer märkbart efter år 2005. År 1990 bodde det 522 personer, varav 278 män och 244 kvinnor, i landet vilka är födda i Ungern. Ungefär en femtedel av dessa var barn. Av alla i Ungern födda personer hade 32 finska som sitt modersmål och mer än hälften, 291 personer, var även ungariska medborgare. (SF 1993b: 103–111.) Tabell 7 visar antalet ungariska medborgare och i Ungern födda samt ungariskspråkiga som bodde permanent i landet mellan 1990 och 2007. I tabellen framgår det att det i Finland bor mer ungariskspråkiga än i Ungern födda och ungariska medborgare. Orsaken till det är att till de ungariskspråkiga också hör bland annat de, vilka har kommit till Finland från Slovakien eller Rumäniens ungariska områden, samt de ungarare som redan tidigare bytt sitt medborgarskap från ungariskt till finskt samt de barn som är födda i tvåspråkiga familjer och enligt föräldrarnas anmälan har ungariska som modersmål. Enligt Statistikcentralen var t.ex. år 2003 av alla permanent-boende ungariskspråkiga personer cirka 71% födda i Ungern, 13% födda i Finland, 12% i Rumänien och cirka 4% har kommit från f.d. Jugoslavien, f.d. Tjeckoslovakien och f.d. Sovjetunionen.³⁹

³⁹ Information från Statistikcentralen via korrespondens med Leena Kartovaara 13 april 2005.

Tabell 7. Antalet ungerska medborgare och i Ungern födda samt ungerskspråkiga i Finland 1990–2007.

	Ungerska medborgare	Födda i Ungern	Ungerskspråkiga
1990	308	522	573
1991	373	602	657
1992	385	613	687
1993	385	606	692
1994	403	615	714
1995	419	622	732
1996	411	616	730
1997	454	653	777
1998	508	709	855
1999	597	809	986
2000	654	873	1089
2001	708	934	1178
2002	687	912	1154
2003	678	907	1163
2004	634	875	1139
2005	687	927	1206
2006	724	957	1255
2007	900	1121	1457

Tabellen är sammanställd av följande källor från Statistikcentralen: SF 1992, 1996a, 2000a, 2001a, 2003a, 2005a, 2005b, 2008.

När det gäller antalet ungerska medborgare fattas i statistiken alla de ungrare vilka har dubbelt medborgarskap, eftersom dessa personer i statistiken enbart är medräknade som finska medborgare. Men gällande dubbelt medborgarskap finns uppgifter om att det år 2003 förutom de 678 ungerska medborgarna vilka syns i statistiken (se tabell 7) fanns 103 personer vilka hade ungerskt medborgarskap som sitt andra medborgarskap, varav 93 hade finskt medborgarskap som sitt första medborgarskap och 10 personer hade något annat än ungerskt eller finskt medborgarskap som sitt första medborgarskap.⁴⁰

⁴⁰ Information från Statistikcentralen via korrespondens med Leena Kartovaara 13 april 2005.

Enligt Statistikcentralens data⁴¹ fick under 1990-talet i genomsnitt 8 personer årligen finskt medborgarskap. Efter det ökades naturaliseringen enbart i mindre utsträckning och mellan 2000 och 2007 fick i genomsnitt 11 personer finskt medborgarskap årligen.

Gällande språkstatistik (se den fjärde kolumnen i tabell 7) kan det konstateras att år 2007 närmade sig antalet ungerskspråkiga personer i Finland 1 500. Efter talarnas mängd hamnar ungerska på 21:a plats bland de språk som talas i Finland (se Lomama 2007: 179). Trots att antalet ungersktalande 2007 var större än någonsin, var gruppen inte längre bland de 20 största språkgrupperna i landet, vilket berodde på att antalet andra språkgrupper vuxit mer än de ungersktalande (jfr Kartovaara & Sauli 2000: 17). Under andra delen av 1980-talet var ungerska bland de största invandrarspråken i Finland (UM 1987b), men idag utgör de ungerskspråkiga enbart cirka 1% av alla dem som har ett s.k. främmande språk som modersmål i Finland.⁴²

Tabell 8 visar ålders- och könsfördelningen bland ungrarna år 2006. Det framgår att i samtliga grupper är störst antal personer i åldern 30–34, medan äldre över 65 år är minst till antalet. I gruppen födda i Ungern är även småbarn under 4 år fåtaliga. Könsfördelningen i alla grupperna är tämligen jämn.

Tabell 8. I Ungern födda, ungerska medborgare samt ungerskspråkiga i Finland år 2006 enligt ålder och kön.

ÅR 2006	Födda i Ungern			Ungerska medborgare			Ungerskspråkiga		
Ålder	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor	Totalt	Män	Kvinnor
0-4	18	7	11	49	24	25	85	38	47
5-9	27	12	15	41	22	19	66	35	31
10-14	30	8	22	38	11	27	59	22	37
15-19	27	11	16	21	10	11	43	24	19
20-24	37	24	13	29	19	10	47	29	18
25-29	122	42	80	112	37	75	146	50	96
30-34	186	96	90	176	94	82	240	128	112
35-39	116	59	57	99	51	48	142	77	65
40-44	83	36	47	61	31	30	97	43	54

⁴¹ Se Statistikcentralens PXWeb databas, SF (2008).

⁴² År 2007 var antalet personer med ett främmande språk (dvs. ej finska, svenska eller samiska) som sitt modersmål 172 928 i Finland enligt Statistikcentralens PXWeb databas, SF (2008).

45-49	72	34	38	35	15	20	83	36	47
50-54	71	36	35	29	20	9	84	42	42
55-59	55	30	25	13	6	7	58	33	25
60-64	63	36	27	14	8	6	59	34	25
65-69	24	18	6	1	1	0	21	16	5
70-74	6	3	3	3	2	1	6	3	3
75-	20	15	5	3	1	2	19	15	4
Totalt	957	467	490	724	352	372	1255	625	630

Tabellen är sammanställd av Statistikcentralens statistiska data i statistikdatabasen PXWeb, SF 2008.

När det gäller ungrarnas geografiska spridning i landet bor en betydande del i huvudstadsregionen. Enligt statistiken (se t.ex. SF 2005b) bor cirka 60% av ungrarna⁴³ i Södra Finlands län och mindre än 30% i Västra Finlands län. Cirka 4% av ungrarna lever i Östra Finlands län respektive Uleåborgs län och enbart 1% bor i Lapplands län respektive på Åland. (Se Straszer 2005a, 2009.)

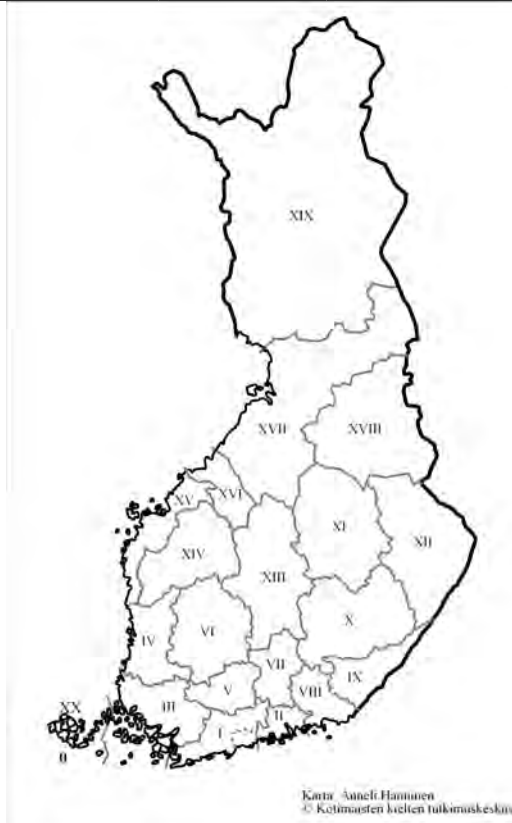
Tabell 9 visar ungrarnas regionala uppdelning enligt landskapsförbund i exakta siffror under år 2006.

Tabell 9. Regional uppdelning av i Ungern födda, ungerska medborgare samt ungerskspråkiga i Finland år 2006.

ÅR 2006	Födda i Ungern	Ungerska medborgare	Ungerskspråkiga
Nyland (I)	506	398	676
Östra Nyland (II)	15	9	22
Egentliga Finland (III)	63	54	100
Satakunta (IV)	23	14	28
Egentliga Tavastland (V)	19	14	19
Birkaland (VI)	98	78	127
Päijänne-Tavastland (VII)	31	13	30
Kymmenedalen (VIII)	9	6	11
Södra Karelen (IX)	19	7	18
Södra Savolax (X)	9	9	14

⁴³ Det gäller både i Ungern födda, ungerska medborgare samt ungerskspråkiga.

Norra Savolax (XI)	15	11	15
Norra Karelen (XII)	18	14	18
Mellersta Finland (XIII)	24	18	29
Södra Österbotten (XIV)	23	17	42
Österbotten (XV)	17	5	18
Mellersta Österbotten (XVI)	6	2	7
Norra Österbotten (XVII)	34	34	48
Kajanaland (XVIII)	8	7	8
Lappland (XIX)	13	13	15
Åland (XX)	7	1	10
<i>Totalt</i>	<i>957</i>	<i>724</i>	<i>1255</i>

Tabellen sammanställd av Statistikcentralens statistiska data i statistikdatabasen PXWeb, SF 2008. Hänvisningar med romersk siffra till karta. Kartan tillhandahållen av KOTUS, Forskningscentralen för de inhemska språken.

Gällande familjeförhållanden bland ungrare visar tabell 10 antalet äkta makar, sambor och registrerade par⁴⁴ år 1995, 2000 och 2005, vilka hade ungerskt medborgarskap respektive är födda i Ungern.

Tabell 10. Antalet äkta makar, sambor och registrerade par vilka hade ett ungerskt medborgarskap eller är födda i Ungern.

Äkta makar, sambor och registrerade par			
	1995	2000	2005
<i>PARTNER 1. kvinnan</i>			
Ungersk medborgare	42	61	113
Född i Ungern	96	109	164
<i>PARTNER 2. mannen</i>			
Ungersk medborgare	39	44	63
Född i Ungern	108	118	133

Tabellen är sammanställd av följande källor från Statistikcentralen: SF 1996b, 2001b, 2006b.

Det är tyvärr inte möjligt att tillgå statistiska uppgifter över antalet andragenerationens ungrare i Finland⁴⁵, men det finns några uppgifter gällande blandäktenskap och barn födda i dessa familjer. Enligt Statistikcentralen fanns det år 2003 sammanlagt 61 familjer där mannen var ungersk medborgare och kvinnan finsk medborgare. I dessa familjer fanns 36 barn. Antalet familjer där mannen var finsk medborgare och kvinnan ungersk medborgare var samma år 95 och i dessa familjer var 78 barn.⁴⁶ (Dessa 114 barn är enbart med i ovan visade statistiska data i tabell 8 i de fall då barnen enbart har ett ungerskt medborgarskap eller deras föräldrar anmält barnets modersmål som ungerska.) Angående blandäktenskapen är det även relevant att granska föräldrarnas bakgrund enligt det land där de är födda, eftersom personer med ungerskt medborgarskap vilka är gifta med finländare tämligen snabbt kan få ett finskt medborgarskap. Det var enligt Statistikcentralen år 2003 sammanlagt 268 i Ungern födda personer, varav 137 kvinnor och 131 män, vilka var gifta eller bodde tillsammans med en i Finland född

⁴⁴ Det sistnämnda gäller enbart år 2005.

⁴⁵ Information från Statistikcentralen genom personlig korrespondens med Leena Kartovaara den 13 april 2005.

⁴⁶ Information från Statistikcentralen genom personlig korrespondens med Erja Ahokas den 12 april 2005.

partner. Dessutom förekom det 26 i Ungern födda kvinnor och 11 män gifta eller sammanboende med någon som inte är född i Finland eller Ungern. I de finsk-ungerska blandäktenskapen finns 218 hemmaboende barn och i de andra ungersk-utländska familjerna 42 hemmaboende barn. Angående familjeförhållandena finns det även uppgifter om familjerna där båda föräldrarna är födda i Ungern: år 2003 bodde det 117 sådana familjer i landet och de hade tillsammans 149 hemmaboende barn. Antalet ensamstående i Ungern födda föräldrar var samma år 33.⁴⁷ En intressant detalj vilken Statistikcentralen har konstaterat (se SF 2005a: 10) är att ungrarna tillhör den gruppen av invandrare, flyktingar borträknade, som har det största antalet barn i familjen. Antalet barn vilka har haft ungerskt medborgarskap var under första hälften av 2000-talet mellan 127–149 och antalet barn vilka är födda i Ungern men permanent bor i Finland var 88–118 (SF 2007: 26–27, 30). År 2005 var antalet barn i åldern 0–17 med ungerskt medborgarskap 133, varav 60 flickor och 73 pojkar. Dessutom bodde det samma år 58 barn i landet vilka förutom finskt även hade ett ungerskt medborgarskap och 16 barn vilka har bytt sitt ungerska medborgarskap till finskt. (SF 2007: 28–29.)

Gällande ungrarnas sysselsättning finns det enbart sådan statistisk information tillgänglig där antalet ungerska medborgare och deras fördelning enligt verksamhetsområde visas. Enligt tidigare statistik (SF 1983, 1988, 1993b, 1998) har ungrarna framförallt under 1980-talet varit yrkesverksamma inom samhällsliga tjänster, som t.ex. innebär verksamhet inom offentlig förvaltning, undervisning, hälso- och sjukvård, sociala tjänster, internationella organisationer och på ambassad. Under 1990-talet var många ungerska medborgare även verksamma inom affärslivet och forskningen (se SF 2000b, 2001c, 2002). I början av 2000-talet var nästan hälften av de arbetande ungerska medborgarna verksamma inom affärslivet och forskningen (se t.ex. SF 2003b).

Sammanfattningsvis kan det konstateras att finlandsungrarna inte utgör någon enhetlig grupp. Dock är finlandsungrarnas grupp i vissa avseenden något mer homogen än sverigeangrarnas grupp, eftersom finlandsungrarna till största delen består av ungrare vilka har flyttat från nuvarande Ungern mestadels kontinuerligt under 1970-, 1980- och 1990-talen som enskilda individer. Finlandsungrarna består mestadels av välutbildade personer, vilka innehar ett i Finland efterfrågat yrke. Dessutom är det tämligen vanligt att ungrare flyttar till Finland p.g.a. att de knyter äktenskapsband med finländare.⁴⁸ Fenomenet verkar vara

⁴⁷ Information från Statistikcentralen genom personlig korrespondens med Leena Kartovaara den 13 april 2005.

⁴⁸ Informationen är bekräftad även i inspelad intervju med den ungerska prästen Pál Molnár-Veress den 26 april 2007.

mindre vanligt i Sverige, där de svenska och ungerska makarna oftast har träffat varandra i Sverige. (Se även Straszer 2009.)

3. Invandrarnas bemötande och språkpolitiken

I detta avsnitt behandlas översiktligt några aspekter på den svenska och finska språkpolitiken och hur ungrarna bemötts av majoritetsbefolkningen. I ett land fattas ständigt olika politiska beslut, bl.a. inom kulturpolitik, utbildningspolitik och integrationspolitik, som alltid får språkliga konsekvenser (Melander 2007: 311). Ett lands språkpolitik, oavsett om den är uttalad och på olika sätt manifesterad i politiska beslut eller inte är av stor betydelse för en invandrad grupp och deras medlemmar i mottagarlandet. Språkpolitiken påverkar alltid hur invandrarnas sociala, kulturella och språkliga situation ser ut. (Se Melander 2007: 310.) Språkpolitiken kan för invandrarnas del gälla bl.a. sådant som språkliga rättigheter i form av tolkhjälp och översättningsservice, hemspråks-/modersmålsundervisning samt stöd för föreningsaktiviteter, media på det egna språket m.m. Mottagarlandets och dess invånares attityder⁴⁹ och beteenden mot immigranter finns vidare bland de faktorer vilka påverkar invandrarnas och deras ättlingars trivsel, anpassningen och de egna värderingarna samt attityderna gentemot sina egna rötter, sitt kulturella arv och andra i omgivningen (se t.ex. Lundquist & Busch 1966: 27; Janulf 1998: 173–177). Jaakkola (2000: 29) presenterar två för varandra motsatta antaganden om vilket samband som finns mellan ökningen av invandringen och majoritetsbefolkningens attityder. Enligt den s.k. konfliktteorin ökar diskrimineringen när majoritets- och minoritetsbefolkningarna har med varandra att göra och när antalet medlemmar i minoritetsgruppen ökar samt när majoritetsbefolkningen och minoriteterna ska konkurrera om samma begränsade resurser, såsom till exempel arbetsplatser, sociala förmåner eller om populariteten hos det andra könet.⁵⁰ Enligt den s.k. kontaktteorin däremot minskar fördomarna när kontakter ökar mellan majoritetsbefolkningen och minoritetsgrupper och följden blir att relationen blir mångsidig och personlig. Kontakter har positiva effekter på grund av att man då får bekanta sig med varandra och genom den erhållna informationen får förståelse för andras beteende.⁵¹

⁴⁹ Enligt Heyman (1990: 87) är en attityd ”en på upplevelser baserad inställning, som styr en känsla eller ett känslokomplex, som i sin tur skapar en handlingsberedskap och kan leda till ett bestämt sätt att handla”.

⁵⁰ Se även Lange & Westin (1981: 59–62), Hernes & Knudsen (1994).

⁵¹ Se även Trankell (1974), Westin (1987), Hernes & Knudsen (1994), Lange (1995) och Gaasholt & Togeby (1995).

3.1. Invandrarna och språkpolitiken i Sverige

Gällande svensk migration har Runblom konstaterat (1988: 263) att ett befolkningsutbyte alltid förekommit mellan Sverige och områdena runt Östersjön och Nordsjön. Enstaka individer och mindre grupper har invandrat från mer fjärran områden, men först i och med andra världskriget förstörades cirkeln. Fram till 1930-talet var utvandringen mer framträdande än invandringen, men redan efter andra världskriget har invandringen till Sverige varit avsevärt större än utvandringen från Sverige (SOU 1974: 51). Enligt Runblom (1988: 269) har efter andra världskriget de politiska kriserna i världen avspeglats i den svenska invandringsstatistiken. I samband med krigets slut ökade antalet utlännningar i Sverige genom invandring framförallt från de andra nordiska grannländerna och de baltiska länderna. År 1939 var antalet s.k. utlännningar 23 700, medan deras antal uppgick till 185 000 år 1944, varav nästan hälften var flyktingar. Under andra hälften av 1940-talet började man även överföra arbetskraft till Sverige. Bland de första utomnordiska förhandlingarna om arbetskraftsrekrytering var avtal som slöts med myndigheterna i Italien, Ungern och Österrike. Under 1950-talet invandrade cirka 10 000 personer per år och de kom framförallt efter arbete. I början av 1960-talet ökade invandringen starkt och vid folkräkningen år 1970 var antalet utländska medborgare i Sverige 408 000 personer, vilket utgjorde 5% av hela befolkningen. (SOU 1974: 43–44, 46. Se även Svanberg & Tydén 1992.)

Under 1980-talet har immigrationen till Sverige ändrat karaktär då största delen gällt flyktinginvandring, anknätningsinvandring och gäststudier. Invandring efter arbete gällde vid denna tid enbart ett fåtal. (Runblom 1988: 269.) Geografiskt sett utvidgades invandringen under tidernas lopp från att gälla flyktingar och arbetskraftsinvandrare från de nordiska länderna samt Central- och Sydeuropa till att även gälla immigranter från andra kontinenter, såsom Asien, Afrika och Amerika (Runblom 1988: 263). I samband med det förändrade invandringsmönstret förändrades även synen på invandrare: den invandrapolitiska debatten på 1940-talet dominerades av flyktingfrågorna, medan man på 1950-talet ägnade sig åt diskussioner kring anställningen av utländsk arbetskraft. I början av 1960-talet blev man intresserad av invandrarnas sociala situation och senare tog man även upp kultur- och minoritetspolitiska aspekter. Sedan första delen av 1970-talet har invandrarfrågorna blivit en etablerad allmänpolitisk fråga. (SOU 1974: 43–50.) Dagens Sverige är mycket mångkulturellt jämfört med t.ex. 1960-talet. Av Sveriges befolkning i slutet av 2006 hade 17% utländsk bakgrund⁵² (SCB 2007c: 76). Invandringen till Sverige slog rekord år 2006, men även efter det har invandringen varit fortsatt hög. Bland de år 2007 invandrade

⁵² Utländsk bakgrund är enligt Statistiska Centralbyrån personer som är utrikes födda eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

99 485 personerna fanns 168 medborgarskap representerade. Bland de utomnordiska invandrarna var den vanligaste anledningen till invandring familjeskäl, dvs. återförening med anhöriga, familjebildning eller adoption.⁵³ I dagens Sverige finns det största antalet talare, vid sidan av svenska, i finska och arabiska.⁵⁴

När invandringen till Sverige under 1960- och 70-talen ökade växte en medvetenhet inom vissa kretsar att staten hade skyldighet för välbefinnandet för dem som hade kommit för att arbeta och stanna i Sverige (Runblom 1995: 207–208; se även Huss 2001: 138). En officiell svensk policy gällande invandrapolitik formades och resulterade år 1975 i ett beslut av riksdagen, där begreppen *jämlikhet*, *valfrihet* och *samverkan* står som bas för denna policy. Den speglade en ny syn, enligt vilken man började betrakta ett mångkulturellt och flerspråkigt samhälle som något eftersträvänsvärt. Jämlikhet, valfrihet och samverkan har sedan dess varit styrande för de olika åtgärder för invandrare som utformats inom olika sektorer av det svenska samhället. Med tanke på invandrarnas språkliga och kulturella rättigheter var valfrihetsprincipen mycket viktig och den tolkades som rättigheten att välja i vilken grad man vill behålla sin kultur eller anta den svenska kulturen.⁵⁵ Språk sågs som en viktig kulturell aspekt och för att betona friheten att välja språk så lanserades hemspråksreformen under andra hälften av 1970-talet. Den gav invandrarbarnen rättigheten att studera sina egna språk inom det svenska skolsystemet.⁵⁶ (AD 1990: 33; Runblom 1995: 208–213.) Riksdagen beslutade även om andra reformer och en del av insatserna gällde stöd till invandrades och andra minoriteters egna verksamheter. Staten gav ökade bidrag bl.a. till rikstäckande invandrar- och minoritetsorganisationer, till biblioteken för inköp av litteratur på minoritetsspråk samt ett särskilt presstödet och stöd för litteraturproduktion på minoritetsspråk. (Widgren 1980: 16–17.) I alla de här åtgärderna och även i flera andra aspekter sågs Sverige ha bytt inriktning från en modell med assimilation till en multikulturell modell, vilken tolererade och till och med bjöd in till kulturell mångfald. I många länder i Europa har Sverige blivit känt som ett socialt laboratorium och modell för en välfärdsstat med pragmatiska sociala lösningar även inom området invandrapolicy (AD 1990: 33; Runblom 1995: 208–213; se även Hyltenstam 1986: 7; Huss 2001: 138; Hult 2004: 190 och RK 2005: 5–32).⁵⁷

⁵³ Informationen är från Statistiska Centralbyråns hemsida: <http://www.scb.se> – Befolkning – Befolkningsstatistik – Texter, diagram och topplistor. Hämtad den 9 december 2008.

⁵⁴ Dock är arabiska inte ett, utan minst fem olika språk (t.ex. El Rafie 2008). Se även Ingemansson (2008).

⁵⁵ För en förklaring om vad begreppen jämlikhetsmålet, valfrihetsmålet och samverkansmålet betyder, se KD (1993: 5).

⁵⁶ Se mer om hemspråksreformen och undervisningen nedan.

⁵⁷ För diskussionen om språkliga ideologier och minoriteternas språkliga situationer se Wing-

Skolan är en viktig institution vilken bl.a. för vidare samhällets attityder och värderingar (Bergman & Swedin 1986: 97). Genom skolan präglas även statens invandrarpolitiska mål, jämlikhet, valfrihet och samverkan. För att stödja utvecklingen av ett mångkulturellt samhälle ger de svenska skolorna undervisning i elevernas modersmål. Skolans modersmålsundervisning för barn med invandrarbakgrund har en viktig betydelse inte minst för förstärkandet av identiteten, språkbevarandet och attityderna gentemot de egna rötterna (se t.ex. Hyltenstam & Tuomela 1996: 29–30; US 2004a: 303; Ikonen 2007: 43). I Sverige fanns det redan på 1970- och 80-talen tre undervisningsmodeller, om man utgår ifrån undervisningsspråket, vilka har stött tvåspråkighetsutvecklingen bland barn med invandrarbakgrund (se Skutnabb-Kangas 1981: 297–299; Tuomela 2001: 12–30). Eftersom det i den sverigeungerska kontexten bara är en av de tre undervisningsmodellerna som aktuell, presenteras här enbart den formen av undervisning, dess bakgrund och dagens situation. Det handlar om den modell där undervisningen sker på svenska i svenska klasser, meddelad av svenska lärare enligt svensk läroplan, vilken kan föregås av en längre eller kortare undervisningsperiod i förberedelseklass, med intensiv undervisning i svenska som andraspråk. Den kan kompletteras med stödundervisning, antingen på svenska eller på modersmålet eller båda och den kan också kompletteras med stödundervisning i svenska. Till den typen av undervisning går det att knyta undervisning i modersmålet.

Invandrarelever fick under 1960-talet för första gången möjlighet till undervisning i och på sitt hemspråk inom den svenska skolan. Från 1966 började kommunerna få statsbidrag till stödundervisning för invandrade elever⁵⁸ samt för svenska barn som gått i utländska skolor. Denna stödundervisning bestod av undervisning i svenska som främmande språk⁵⁹ och studiehandledning på elevens hemspråk. Alla invandrarelever hade från 1968 rätten att ansöka om undervisning i sitt s.k. hemspråk, men det var inte en skyldighet från kommunernas sida utan byggde endast på frivillighet att anordna undervisning i elevernas hemspråk. (Hyltenstam & Tuomela 1996: 44–45.) Under denna tid inriktade man sig främst på att ge invandrarbarnen stöd i svenska. Med 1975 års invandrarpolitiska proposition kom ett nytt synsätt på invandrarnas språkliga situation. I den framgick klart att det är skolans ansvar att ge stöd till invandrarbarnens tvåspråkighet genom att eleverna skulle erbjudas både hemspråksundervisning och undervisning i svenska som andraspråk. (Håkansson 2003: 76.) Den 1 juli 1977 trädde en hemspråksreform i kraft och då blev hemspråksundervisningen regler-

stedt (1998) och Winsa (1999). För diskussionen om dagens språkdebatter när det gäller Sveriges språkpolitik och ideologi, se Milani (2007).

⁵⁸ På den tiden var de benämnda utländska och statslösa elever.

⁵⁹ Senare under namnet svenska som andraspråk.

ad så att kommunerna fick lagstadgad skyldighet att anordna hemspråksundervisning och studiehandledning på det s.k. hemspråket för alla barn, vilka hade ett annat språk än svenska i hemmet. Bakgrunden till hemspråksreformen var två principiellt olika motiv, där det första rörde stärkandet av den etniska eller kulturella identiteten och det andra rörde betydelsen av att stödja den språkliga, kunskapsmässiga och allmänt kognitiva utvecklingen för invandrar- och minoritetselever (Hyltenstam & Tuomela 1996: 29–30). Med hemspråksreformen skulle undervisningen ges i alla årskurser inom grundskolan, gymnasieskolan och komvux samt på specialskolorna. Även statsbidragssystemet förändrades och kommunerna fick själva bestämma hur bidraget skulle fördelas och användas, hur undervisningen skulle organiseras samt vilka lärare som skulle anställas. (Hyltenstam & Tuomela 1996: 46.) År 1991 infördes en regel om att man måste samla minst fem elever med samma modersmål för att kommunen ska vara skyldig att erbjuda undervisning i modersmålet. Dock har kommunerna fria händer att anordna undervisning även i grupper med färre än fem elever, men då utan statligt stöd.⁶⁰ (Hyltenstam & Tuomela 1996: 47, Håkansson 2003: 76.)

I samband med att den nya läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, Lpo 94, fastställdes 1994 ändrades vissa bestämmelser gällande hemspråksundervisningen, men det grundläggande regelverket kvarstod. Men fr.o.m. höstterminen 1994 gäller en ny begränsning. Enligt den har eleven rätt att få undervisning i sitt hemspråk utanför timplanebunden tid, sammanlagt under högst sju läsår under sin skoltid inom det offentliga skolväsendet. Eleven har dock rätt till undervisning under längre tid, i det fall eleven har särskilt behov av sådan undervisning eller om den anordnas enligt något av de andra alternativen, såsom inom språkvalet, inom elevens val eller inom skolans val. (Hyltenstam & Tuomela 1996: 57–58; SV 2002: 24.) Efter 1994 ägde inte några betydande förändringar rum inom undervisningen, men år 1997 ersattes beteckningarna ”hemspråk” med ”modersmål” och ”hemspråksundervisning” med ”modersmålsundervisning”. Orsaken till detta var att det ansågs att ”hemspråk” gav associationer till ett språk som bara används inom hemdomänen och inte passade som namn på ett ämne som skolan ger undervisning i (Håkansson 2003: 76). Dock förutsätter deltagande i modersmålsundervisning hos invandrarelever att språket utgör ett dagligt umgängesspråk i hemmet där minst en förälder eller elevens vårdnadshavare har ett annat språk än svenska som modersmål (SV 2002: 22). För att en elev ska få modersmålsundervisning ska eleven enligt grundskoleförordningen ha minst grundläggande kunskaper i språket och eleven ska önska få undervisningen⁶¹ (se t.ex. SCB 2007c: 81).

⁶⁰ De nationella minoritetsspråken utgör idag undantag, så dessa regler gäller inte dem.

⁶¹ I praktiken ska elevernas föräldrar anmäla intresse för att få undervisningen.

Modersmålsundervisningen i skolorna och modersmålsstödet i förskolorna tillhör i praktiken sällan de prioriterade områdena och det gör även att undervisningens kvalitet samt undervisningens effekter tidvis ifrågasatts.⁶² Ämnet är av olika anledningar tämligen mycket diskuterat i den svenska samhällsdebatten.⁶³ Trots de positiva resultat som kommit fram i olika språkpedagogiska undersökningar (se t.ex. SV 1993; Hill 1995 och jfr Lange 1996) har modersmålsundervisningen alltid haft motståndare. Hyltenstam (1986: 11) beskriver inställningen till modersmålsundervisningen i den svenska samhällsdebatten genom att dela upp den i olika perioder. Enligt honom var tiden till mitten av 1970-talet, då man satsade på att ge stödundervisning i svenska ”som ett sätt att avhjälpa invandrarbarnens problem i den svenska skolan” (ibid.) en assimilatorisk period⁶⁴, som följdes av en tid då man stödde hemspråket medan få åtgärder gjordes för att förbättra undervisningen i svenska som andraspråk eftersom man då betonade förstaspråkets roll för barnets allmänna utveckling och psykiska välbefinnande. Vid ungefär mitten av 1980-talet började en period, som enligt Huss (2003: 42) kan kallas för ”glöm-inte-svenskan”-perioden då undervisningen i svenska får mer uppmärksamhet. Nauclér (1997: 289–290) i sin tur lade ytterligare en period till Hyltenstams uppdelning och tiden efter 1990 kallar hon för ”glöm-hemspråket”-perioden eftersom modersmålsstödet i de svenska förskolorna är mycket begränsat.

Enligt Skolverkets rapport (SV 2002: 24) ges idag merparten av modersmålsundervisningen i grundskolan utanför timplanebunden tid och i gymnasieskolorna kan eleverna läsa sitt modersmål som s.k. individuellt val eller språkval eller utökad studiekurs. Modersmålsundervisningen ges i de svenska skolorna i tämligen stor utsträckning, men långt ifrån alla berättigade får stöd i modersmålet och deltar i undervisningen: år 2003 t.ex. hade 50 342 barn i åldern 1–5 år som var inskrivna i svenska förskolor eller familjedaghem ett annat modersmål än svenska. Av dessa barn fick 13%, dvs. 6 645 barn modersmålsstöd. År 2003 erbjöd 50 av landets kommuner modersmålsstöd i förskolan. Procentuellt är andelen barn med annat modersmål än svenska högst i de tre storstäderna och i några förortskommuner samt i några kommuner i Tornedalen. Av dessa är tornedalskommunen Pajala och förortskommunen Södertälje de kommuner vilka ger modersmålsstöd i störst omfattning. (SV 2004: 21.) Läsåret 2003/2004 rapporterades till Skolverket att 142 000 grundskoleelever var berättigade till undervis-

⁶² Kritiken kommer även p.g.a. att förordningen gällande undervisningens organisering är otydligt formulerad, således lämnar förordningen ett relativt stort utrymme för tolkning och det gör att tillämpningen varierar. (SV 2008: 14. Se även MFS 2004.)

⁶³ Se t.ex. diskussioner om ämnet i *Lärarnas tidning*, nummer 19. 28 november – 11 december 2008 årgång 19. Se även Lainio (2008).

⁶⁴ Jfr med beskrivningen om invandringen i avsnitt 2.1.

ning i sina modersmål. Det motsvarar 13,6% av samtliga elever. Läsåret 2003/2004 hade de större kommunerna en klart högre andel elever vilka var berättigade till modersmålsundervisning än de mindre. I de tre storstadskommunerna var i genomsnitt närmare 32% av eleverna i grundskolan berättigade till modersmålsundervisning medan motsvarande andel för landsbygdskommunerna var cirka 3%. I de kommuner där en stor andel grundskoleelever var berättigade deltog också en större andel i undervisningen. I de fristående skolorna var andelen berättigade 18% medan 13% i de kommunala skolorna var berättigade. I de fristående skolorna deltog en större andel av de berättigade eleverna i modersmålsundervisningen, 62% jämfört med 53% för de kommunala skolorna. (SV 2004: 43.) Gällande gymnasieskolorna redovisar man inte längre i Sverige antalet berättigade elever utan uppgifterna gäller antalet gymnasieelever med utländsk bakgrund, dvs. elever vilka är födda utomlands eller är födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands. Läsåret 2000/2001 var andelen gymnasieelever som hade utländsk bakgrund på de nationella och specialutformade programmen 14% samt på de individuella programmen 35%. Av dessa fick cirka 20% modersmålsundervisning. (SV 2002: 30.)

Antalet berättigade elever till modersmålsundervisning har ökat med tiden och under läsåret 2006/2007 var enligt Statistiska Centralbyrån (SCB 2007c: 81) 15% av samtliga grundskoleelever berättigade till att få undervisning i sina modersmål. Det är framförallt de stora kommunerna som har en hög andel berättigade elever, så var t.ex. i Malmö samma läsår nästan varannan elev och i Göteborg samt Stockholm ungefär var tredje elev berättigad till modersmålsundervisning. I de svenska grundskolorna deltar cirka 56% av de berättigade eleverna i modersmålsundervisningen, vilket under läsåret 2006/2007 betydde 83 000 elever (SCB 2007c:81). Totalt ges i dag i de svenska skolorna modersmålsundervisning i närmare 150 språk (jfr Håkansson 2003: 97; RK 2005: 6). Uppgifter angående ungerskans undervisning i Sverige presenteras i avsnitt 6.1.

3.2. Invandrarna och språkpolitiken i Finland

Invandringens historia i Finland går inte långt tillbaka i tiden. Under självständighetstiden tog Finland emot flyktingar från Sovjetryssland. Mellan 1917–44 fanns det ungefär 100 000 sovjetiska och f.d. ryska medborgare i landet, varav en del blev kvar permanent. År 1930 bodde knappt 30 000 s.k. utlänningar i Finland, varav hälften var ryssar, ingermanlänningar och östkarelare. Bland de andra utlänningarna fanns några tusen svenskar, tyskar och ester. År 1938 blev den finska immigrantpolicyn mer strikt och efter andra världskriget började antalet utlänningar minska. På tio år, mellan 1945 och 1955, sjönk utlänningarnas antal från cirka 10 000 till cirka 7 500 och först på 1960-talet började deras antal att sakta växa. (Kuosma 1994: 162, 170 och Fredman et al. 1989: 47–52, 69, 70 i

Lepola 2000: 39–45.) Finland var tills på 1970-talet betydligt mer ett utvandringsland än ett invandringsland. Invandringen begränsades länge till att man nästan enbart välkomnade utlänningar vilka gifte sig med finländare. Under 1970-talet när landets ekonomi började förbättras började även utlänningarnas mängd att växa genom de utvandrade finländarnas och deras familjemedlemmars återflyttning. (Laakkonen 1997: 124–125; jfr Korkiasaari 1989.) Invandringen efter arbete i Finland har inte varit något känt fenomen, eftersom det snarare alltid har varit större brist på arbete än arbetare (se t.ex. Jaakkola 1989). Dessutom var den finska flyktingpolitiken länge ett känsligt utrikespolitiskt ämne (se t.ex. Jaakkola 1989:27), så de första flyktingarna efter krigstiden togs emot först år 1974 från Chile. De följdes av vietnamesiska flyktingar år 1979. Från och med 1981 började invandrarnas mängd växa stadigt, men först på 1990-talet blev invandringen betydlig. (Nuolijärvi 1994: 11–12; Lepola 2000: 48–50; SF 2006a: 38–43.)⁶⁵ År 1980 bodde det mindre än 13 000 utländska medborgare i landet. Antalet familjer där åtminstone en av föräldrarna var utländsk medborgare var cirka 5 100 (SF 1983: 40). Tio år senare, år 1990, bodde det i Finland 26 255 utländska medborgare permanent och redan 2005 var deras antal 113 852. De utgjorde cirka 2,2% av hela befolkningen. Förutom medborgarskap har man statistiska data om invandrare i Finland även enligt födelse-land och modersmål. Enligt Statistikcentralen var år 1990 antalet utlandsfödda i landet 64 922 och deras mängd ökade till 176 612 inom 15 år. (Nieminen 1994: 6; SF 2006a: 14–15, 38, 41.) När det gäller Finlands språkliga karta har den även blivit betydligt mer flerspråkig än landet var några årtionden tidigare och idag talas det cirka 140 språk som modersmål (Latomaa 2007: 179). Medan det år 1990 bodde 24 783 personer med ett annat modersmål än finska eller svenska i landet var deras mängd år 2005 sex gånger större, alltså 144 334. (Nieminen 1994: 6; SF 2006a: 14–15, 38, 41.) I början av 2007 fanns det största antalet talare i följande språk enligt gruppernas storlek i fallande ordning: ryska, estniska, engelska, somaliska, arabiska, kurdiska, albanska, kinesiska, vietnamesiska, tyska, turkiska, persiska, thai, spanska, franska, samiska, polska, serbokroatiska, bosniska, italienska, ungerska, holländska, rumänska och bengaliska (Latomaa 2007: 179).

Riktlinjer för den finska invandringspolitiken drogs upp officiellt för första gången under 1990-talets senare hälft, p.g.a. den ökande invandringen och medlemskapet i den europeiska gemenskapen och där tillhörande avtal (Latomaa 2002: 63). Regeringen tog 1997 ett principbeslut gällande ett invandrar- och flyktingpolitiskt program i vilket det fastställs att förutsättningen för att invandrarna ska ha framgång i Finland är att de snabbt tillägnar sig spelreglerna gällan-

⁶⁵ Se även t.ex. Latomaa (1996) och Latomaa & Nuolijärvi (2002: 112).

de språk och samhälle (se VN 1997). I programmet beskrivs att det är nödvändigt med tolk- och översättarservice och annan information för de invandrare vilka inte kan finska eller svenska, för att de ska få jämlika möjligheter i sitt användande av offentlig service och integreras i det finska samhället. (Se Latomaa 2002: 64, 69.) I skiftet mellan 1990- och 2000-talet har de gamla minoritetsspråkens ställning förbättrats och det stärkte enligt Latomaa (2002: 64) även invandrarpråkens ställning i Finland. Till exempel nämner flera under 1990-talet stiftade lagar och förordningar den språkliga mångfalden, så som den genomförda förändringen i nuvarande Grundlagen. Även Lagen om grundläggande utbildning och Lag om barnavård lyfter fram ”övriga grupper”. (Latomaa 2002: 64.) Enligt den finska språklagen (se UK 2001: 145, 148) är landets officiella nationella språk finska och svenska och inget av dem går under namnet majoritets- eller minoritetsspråk, utan de behandlas båda som jämlika nationalspråk. I Finland har man skilt för sig stiftat den samiska språklagen och i paragraf 17 i Finlands grundlag nämns samiskan, romani och teckenspråk. Det har vidare påpekats att alla andra grupper, såsom invandrare, har rätten att utveckla den egna språkliga kulturen (se SP 2000: 13).⁶⁶ Invandrarpråken har sålunda inte någon lagstadgad ställning i Finland, men genom att invandrarna får utveckla sin egna språkliga kultur åtnjuter de lagstadgat skydd. (se t.ex. Mantila 2005: 300.)

Enligt Finlands Utbildningsministeriums direktiv för invandrapolitiken (se MES 2003) är syftet att alla invandrare ska ha en flexibel och effektivt främjad integration i samhället och även upprätthålla den egna kulturen och kulturidentiteten.⁶⁷ Undervisningsministeriets strategi för 2015 gällande målet för den kulturella mångfalden och upprätthållandet av kulturen innebär bl.a. att trygga jämlikhet inom utbildning och kultur, befrämja själslig tillväxt och lärande, att öka möjligheten för delaktighet i samhället samt att göra de internationella relationerna mångsidigare (MES 2003). I Finland strävar man efter att ge alla likvärdiga möjligheter till utbildning. Således har även invandrare möjligheten att fungera som jämställda medlemmar i det finska samhället genom att få samma utbildning som andra. Det finska skolsystemet stödjer invandrarelevernas färdigheter i modersmålet och uppmuntrar dem att upprätthålla sitt eget språk och kulturella identitet.⁶⁸

I praktiken betyder språkpolitiken och invandrarnas språkliga rättigheter framförallt rätten till att använda och utveckla sitt språk genom t.ex. egen-

⁶⁶ Se även t.ex. Latomaa & Nuolijärvi (2002: 107–112, 167–175).

⁶⁷ Se <http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/monikulttuurisuus/linjaukset.html> (2008.02.07)

⁶⁸ Se <http://www.edu.fi> → Native language instruction for immigrants; About native language instruction for immigrants and providing instruction (2006.09.01). Se även Ikonen 2005, Latomaa & Nuolijärvi 2002: 184.

språkiga medier och få utbildning både i sitt modersmål och i majoritetsspråket. Utbildningen för invandrare har enligt Utbildningsstyrelsen⁶⁹ som målsättning att ”ge invandrarna sådana färdigheter som de behöver för att kunna fungera som jämbördiga samhällsmedlemmar i Finland”. När det gäller t.ex. tolk- och översättningsservice i Finland är de olika invandrargrupperna i ojämlig ställning, eftersom myndigheterna i praktiken inte beställer någon tolkning eller översättning för andra invandrare än flyktingar, asylsökande och för vissa återflyttare (Latomaa 2002: 69–71). Men när det gäller jämlikhet i undervisningen särskilt för barn och unga i läropliktsåldern, dvs. 7–17 år, är de olika invandrargruppernas situation mycket bättre, eftersom man har rättighet till utbildning oavsett invandrarbakgrund precis på samma sätt som finska medborgare har rätt till grundläggande utbildning. Dock kan situationen i praktiken vara olika kommunvis. När det gäller de vuxna invandrarna vilka har bott ett antal år i landet och deras situation och möjlighet att få språkundervisning samt tolk- och översättningsservice finns det fortfarande brister och ojämlika möjligheter mellan de olika inflyttargrupperna. (Latomaa 2002: 71–77.)

Enligt Utbildningsstyrelsens dokument (se US 1991), började man redan i början av 1970-talet ge modersmålsundervisning i Finland. Först handlade det om undervisning i spanska till de flyktingbarn som kom till Finland från Chile (Ikonen 1994: 89; Ikonen & Straszer 2006: 5). Redan några år senare väcktes behovet att på statlig nivå anordna modersmålsundervisning för de barn som bodde i Finland och som hade ett s.k. främmande språk som modersmål samt för de finsk-/svenskspråkiga finländska barn, som flyttade tillbaka till Finland från utlandet, där de hade lärt sig ett annat språk (Ikonen & Straszer 2006: 5). Undervisningsministeriet bestämde 23.12.1987 att dessa barn ska få statligt stöd för modersmålsundervisning (se UM1987b). I detta beslut pekades det på att barn som kommer till Finland med sina föräldrar som arbetar på utländska företag eller som flyktingar eller flyttar tillbaka från utlandet eller födda i ett blandäktenskap ökar. (Se UM 1987a. Se även UM 1987b.) I början av år 1987 var antalet sådana barn i Finland 1928 och de representerade 35 olika modersmål. Mer än hälften av dem bodde då i Nyland, 850 i huvudstadsregionen och nästan 500 i Helsingfors. (UM 1987a; Ikonen & Straszer 2006: 5. Jfr Ikonen 2007: 41) I beslutet konstateras modersmålens betydelse för barnens balanserade uppväxt och i beslutet stöds återflyttade finska barn att utnyttja och utveckla språkkunskapen i främmande språk. De argumenten grundade sig på Undervisningsministeriets beslut att grunderna för det särskilda statsunderstödet som beviljas för kompletterande undervisning i grundläggande utbildning och gymnasieutbildning för in-

⁶⁹ Se bl.a. <http://www.edu.fi> → Native language instruction for immigrants; About native language instruction for immigrants and providing instruction (2006.09.01.).

vandrare och för elever med samiska, romani och främmande språk som modersmål ska stärkas. (Ikonen & Straszer 2006: 5–6.)

Med hjälp av det särskilda statsunderstödet har man alltså sedan 1988 gett undervisning i de finländska grundskolorna och gymnasierna i invandrarelevens eget modersmål. Invandrabarnens modersmålsundervisning som lärokurs fick laglig grund 1994 då den ingick i *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 1994*. (Ikonen & Straszer 2006: 9, 29. Se även Ikonen 2007: 42–44.) Idag har modersmålsundervisningens status förändrats: Enligt *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004* (se US 2004a) är invandrabarnens modersmålsundervisning inte längre en lärokurs för ämnet modersmål och litteratur, utan är undervisning som kompletterar den grundläggande utbildningen vilken ges med stöd av ett särskilt statsunderstöd. Modersmålsundervisningen ingår inte i den nuvarande läroplanen (se US 2004a), men den ingår som bilaga under namnet Utbildningsstyrelsens rekommendation gällande grunderna för invandrarnas modersmålsundervisning. (Ikonen 2007: 46.) Enligt rekommendationen (se US 2004b: 34) bör man för elever med invandrabakgrund i mån av möjlighet ordna undervisning i deras eget modersmål. I undervisningen av elever med invandrabakgrund följs dessa grunder för den grundläggande utbildningen med beaktande av elevens bakgrund och utgångsläge, såsom modersmål och kultur, orsaken till invandringen och tiden som de varit i landet. (Ikonen & Straszer 2006: 11–12.) Idag finns bland villkoren för att erhålla särskilt statsunderstöd för modersmålsundervisningen att understödet ges för högst två veckotimmar per en s.k. ekonomiskt bildad undervisningsgrupp: gruppen skall vid början av terminen bestå av minst fyra elever. Dessa elever kan komma från olika årskurser, olika kommuner och både från privata och statliga skolor. I gruppen kan det även ingå förskolebarn som är invandrare. Statsunderstödet kan endast sökas av kommuner eller andra som har tillstånd att anordna undervisning. (UM 2004; US 2005.)⁷⁰

Modersmålsundervisningens omfattning i de finska grund- och gymnasieskolorna har utvidgats mycket under de senaste tio åren: medan modersmålsundervisning t.ex. år 1993 gavs i 64 finländska kommuner⁷¹ för 2 870 grundskole- och gymnasieelever i 35 språk (Ikonen 1994: 89) gavs under höstterminen 2006 modersmålsundervisning i 81 kommuner för 11 013 elever i 50 olika modersmål (US 2007).⁷² I de finska grundskolorna fanns enligt Statistikcentralen år

⁷⁰ Ytterligare diskussion om ämnet finns i Straszer (2005a, 2005b).

⁷¹ Modersmålsundervisningen är oftast organiserad av kommuner, men det finns även flera föreningar och privata skolor som undervisningsgivare. Utbildningsstyrelsen använder i detta sammanhang enbart termen ”kommun” för att beteckna alla typer av undervisningsarrangörer.

⁷² Jfr Ikonen (2007: 41) och se även Latomaa & Nuolijärvi (2002: 145).

2000 totalt 593 451 elever och i gymnasieskolorna 130 032 elever.⁷³ Av dessa elever hade enligt Utbildningsstyrelsen 13 261 respektive 4 296 elever ett annat modersmål än finska och svenska.⁷⁴ År 2003 var antalet 6–18-åriga elever, vilka var berättigade till undervisning i sina modersmål enligt Utbildningsstyrelsen 21 012. Av dessa elever fick cirka 55% modersmålsundervisning. År 2006 deltog i de finska grund- och gymnasieskolorna 11 013 elever i modersmålsundervisning. Det största antalet elever i undervisningen fanns i de tre stora kommunerna i huvudstadsregionen, Helsingfors, Esbo och Vanda. Utöver dessa var elevantalet förhållandevis stort även i Åbo och Tammerfors. Det största antalet elever var i ryska (3 069 elever). Andra stora språkgrupper var i somaliska (1 836 elever) och i albanska (799 elever). Uppgifter angående ungerskans undervisning i Finland presenteras i avsnitt 6.2.

3.3. Svenskarnas attityder till ungrare

I Sverige har det utförts flera undersökningar om svenskarnas förhållningssätt och inställning till invandrare. Dessa undersökningar förknippas framförallt med Arne Trankells, Charles Westins och Anders Langes namn. Enligt Westin (1984: 20) finns det tre tidiga undersökningar vilka behandlade etniska relationer med tonvikt på svenskarnas förhållningssätt: Landén 1970, Trankell 1973 och Ehn 1981. Dock ingår inte några frågor specifikt gällande inställningen till ungrare. Trankell har även senare undersökt svenskarnas uppfattning om olika nationaliteter (se Trankell 1975), men även i denna undersökning lämnades ungrarna utanför granskningen. Andra betydelsefulla riksrepresentativa attitydundersökningar gällande invandringen och invandrare har gjorts av Westin och Lange (se t.ex. Westin 1984, Westin 1987, Lange & Westin 1993), men inte heller dessa undersökningar har behandlat frågor om svenskarnas inställning till specifikt ungrare.⁷⁵ Från år 1999 har Integrationsverket publicerat varje år en attitydundersökning gällande invandringen under namnet Integrationsbarometer och från år 2005 publicerar Mångfaldsgruppen vid Sociologiska institutionen vid Uppsala universitet årligen en rapport Mångfaldsbarometern som kartlägger attityder till etnisk mångfald i Sverige. Men inte heller dessa undersökningar kartlägger majoritetsbefolkningens attityder till ungrare (se Mella & Palm 2007).

⁷³ Informationen är från Statistikcentralen genom personlig korrespondens med Irma Suovirta den 17 mars 2005.

⁷⁴ All statistisk data gällande modersmålsundervisningen i de finländska skolorna är från Utbildningsstyrelsen genom personlig korrespondens med Sinikka Lipsanen. Den senaste är från den 6 november 2007.

⁷⁵ Personlig korrespondens med Charles Westin den 13 oktober 2008.

Om svenskarnas attityder till ungrare finns alltså enbart begränsad information. Det är framförallt två studier, som hade ungrare som sin målgrupp: Lundquist & Busch 1966 och Svensson 1992. Dessa arbeten har behandlat den svenska inställningen till den ungerska flyktinginvandringen och svenskarnas attityder till ungrare efter den största invandringsvågen i samband med Ungernupproret 1956.⁷⁶ I samband med beskrivningen av ungrarnas anländande under andra delen av 1950-talet konstaterade Svensson (1992: 24–25) att den svenska arbetsmarknaden spelade en viktig roll vid besluten om överföring och uttagning av ungerska flyktingar till Sverige.⁷⁷ Därför kunde man betrakta de ungerska flyktingarnas mottagning som en på humanitär grund bedriven arbetskraftsrekrytering. Det har sagts att detta faktum kan ha bidragit till att de ungerska flyktingarna blev entusiastiskt mottagna i Sverige (se t.ex. Kos-Dienes 1986; Lundquist & Busch 1966; Svensson 1992). Men även andra orsaker kan ha haft betydelse för att svenska folket tog emot ungrarna positivt. Till exempel beskrevs svenskarnas sympati för ungrare av Nils Erik Bæhrendtz år 1957 med följande ord: ”Viljan att hjälpa har varit och är fortfarande stor hos det svenska folket, opinionen i Sverige har varit sällsynt enig i solidaritet och sympati med det kämpande Ungern.” (Bæhrendtz 1957: 7; se även Lundquist & Busch 1966: 138–139). Enligt Svensson (1992: 228) utgjorde ungrarna på många sätt en privilegierad grupp i jämförelse med tidigare flykting- och invandrargrupper i Sverige. Svenskarna hade en välvilja och hjälpsam inställning gentemot ungrare, emellertid hade de även okunskap om främmande folk (Svensson 1992: 150). De ungrare som kom till Sverige i slutet av 1940-talet och de som anlände under 1956 och 1957 ansågs utgöra ett ”pittoreskt inslag” i det svenska folkhemmet (Svensson 1992: 150. Se även Straszer 2006a). Svenskarnas attityder till de ungerska flyktingarna var både på statlig nivå och bland allmänheten mycket positiva och intresset för ungrarna var stort (t.ex. Svensson 1992: 186, 233). Svensson (1992: 178–186, 233–234) påpekar dock att svenskarnas positiva hållning förändrades redan under våren 1957 när vissa ungrare misskötte sig och skapade negativ publicitet och således förlorade den ungerska gruppen den sympati som mött dem vid ankomsten. Svensson (1992: 234) beskriver detta på följande sätt (jfr Szabó 1997: 218–219):

Den från början positiva synen förbyttes sannolikt i likgiltighet eller fientlighet gentemot en del av de överförda ungrarna. På t.ex. arbetsplatser runt om i landet blev inställningen alltmer negativ till ungrarna som arbetskraft. En viktig orsak

⁷⁶ Se beskrivningen i avsnitt 2.1. om ungrarnas invandring till Sverige.

⁷⁷ Se även citatet i avsnitt 2.1. från Lundquist & Busch (1966: 138–139).

till attitydförändringen var sannolikt de svåranpassade och den publicitet de fick i massmedia.

Vad gäller de långvariga konsekvenserna saknas information. Hámori skrev en artikel om ämnet långt tidigare än Svensson. De nedan citerade orden av Hámori (1967:275) kan ses som en framtidsprognos, eftersom ungrarna som grupp idag verkar vara tämligen okänd och osynlig i det svenska samhället:

Medkänslor och sympatier flammade upp i Sverige strax efter revolutionen 1956, men av dessa känslor blev knappast någonting kvar, och idag visar ingen något intresse för ungrarnas lott i landet.

Förutom ovan nämnda undersökningar om den allmänna opinionsbildningen angående invandringen har det utförts studier om attityder till språk, däribland invandrarspråken. Bland annat har det gjorts en studie om språkliga attityder, vilken redovisas i SOU 2002:27. I denna studie framgår det att stödet för att bevara invandrarspråken i Sverige är något lägre än för minoritetsspråken, men ändå är en majoritet av befolkningen för mångspråkighet (SOU 2002: 198, se även Nygård 2002). I Wingstedt 1998 kommer liknande drag fram. Dessa undersökningar innehåller dock inte någon information om attityder speciellt till ungerska. I stället finns det viss information om svenskarnas attityder till ungerska i en mindre undersökning, en D-uppsats av Hellman (2004) som behandlar attityder till språk. I den framgår det att majoritetsbefolkningens syn på invandrarspråken påverkas av deras syn på invandrarnas hemländer. Svenskarna är enligt Hellman (2004: 46, 48) intresserade av att lära sig olika invandrarspråk ifall det handlar om s.k. högprestigespråk, vilka förknippas med framgångsrika länder och kulturer. Men de invandrarspråk som talas i fattiga eller krigshärjade länder är enligt Hellman inte intressanta för majoriteten. Hellman hade i sitt frågeformulär bland invandrarspråken med även ungerska och det hamnade bland de ointressanta invandrarspråken.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att ungrarna i Sverige representerar ett tämligen okänt och osynligt folk och att det ungerska språket är bärare av en för majoriteten mindre intressant kultur. Det faktum att ungrarna tämligen snabbt har etablerat sig på den svenska arbetsmarknaden och blivit välintegrerade och jämlika medlemmar av det svenska samhället kan ha påverkat majoritetsbefolkningens syn på dem. Eftersom den ungerska gruppens storlek idag är tämligen liten jämfört med andra senare invandrade minoritetsgrupper och ungrarna inte längre hamnar i samhällsdebattens fokus lämnas ungrarna utanför de undersökningar vilka behandlar svenskarnas förhållningssätt och attityder till olika mino-

riteter. Således saknas information om vilka attityder majoritetsbefolkningen i dagsläget har till den ungerska gruppen.

3.4. Finländarnas attityder till ungrare

I Finland har det än så länge gjorts ganska få undersökningar om majoritetsbefolkningens attityder gentemot invandrare. Finländarnas attityder till invandrare och invandring har undersökts från och med 1980-talet. Den sista och samtidigt i sitt slag mest omfattande attitydundersökningen har gjorts av Jaakkola (se Jaakkola 2005). Men liksom i tidigare undersökningar (t.ex. Jaakkola 1989, 1995, 1999, 2000) hamnade även i denna undersökning attityder gentemot ungrare utanför granskningen. Enligt Jaakkolas personliga tillkännagivande⁷⁸ kan attityder gentemot ”släktfolket” ungrarna vara positiva då det i hennes undersökning (Jaakkola 2005: 69–86, 138–139) framkom att finländarna har en mycket positiv inställning gentemot andra finsk-ugriska språks talare, såsom ester och ingermanländska finnar. Dock finns det i praktiken bland allmänheten många förutfattade meningar gentemot ester och ingermanländska finnar. Enligt min mening kan det bakom attityderna gentemot dessa folkgrupper även finnas andra orsaker än språksläktskapen, t.ex. den geografiska närheten och faktorer sprungna ur den gemensamma historien (jfr Lepola 2000: 366).

En mindre undersökning om Ungernbilden bland 400 finska gymnasister utförde jag år 1999 i tre finska städer (se Straszer 1999b).⁷⁹ Enligt studien vet finska ungdomar ganska lite om Ungern och ungrare. Ungern förknippas oftast med språksläktskapen och ungefär en femtedel av svararna är intresserade av att någon gång studera ungerska. Enligt undersökningens resultat är finska ungdomars bild gällande Ungern och ungrare i allmänt ganska positiv. Förutom detta har Samfundet Finland-Ungern gjort egna attitydundersökningar bland sina medlemmar, den sista under våren 2007, se Vuori 2007. Finländarnas attityder i dessa undersökningar gentemot Ungern och ungrare är av förståeliga skäl mycket positiv: svararna är intresserade av Ungern och har personliga kontakter med ungrare och erfarenheter av det ungerska språket och den ungerska kulturen.

Trots att det inte finns några relevanta vetenskapliga belägg om finländarnas attityder till ungrare finns det en del anekdotisk evidens som tyder på att attityderna är positiva gentemot ungrare. Finländarnas positiva inställning visas av flera ungerska författare (se t.ex. Kodolányi 1939) och av ungrare vilka bott eller

⁷⁸ Personlig korrespondens med Magdalena Jaakkola i november och december 2007. Se även Jaakkola 2000 och 2005.

⁷⁹ Undersökningen grundade sig på en studie, som år 1996 gjordes i uppdrag av Finska ambassaden och Ungerska undervisningsforskningscentret om Finlands-bilden bland ungerska ungdomar. Se FMSZ (1996).

besökt Finland (se t.ex. Abonyi 2005a, 2005b). Bland annat Abonyi (2005c) hävdar att ungrare vilka besöker Finland oftast instämmer med följande tankar, vilka är från en intervju i undersökningen FMSZ (1996: 21):

Jos suomalaisille sanoo olevansa unkarilainen, se on positiivista: silmiin syttyy lämpö ja he muuttuvat entistä ystävällisemmäksi. Suomalais-unkarilaista ystävyyttä pidetään suuressa arvossa.

Om man säger till finnarna, att man är ungrare, så är det positivt: värme tänds i ögonen och de blir ännu vänligare. Den finsk-ungerska vänskapen värderas högt.

Även mina egna personliga erfarenheter efter 10 år i landet visar att ungrare alltid välkomnas varmt av finländare. Den nuvarande ungerska ambassadören i Finland berättade i en intervju (se Nitovuori 2007) att han blev mest positivt överraskad över hur finländarna tog emot honom och sade följande:

Unkarin suurlähettiläänä toimiminen Suomessa ei ole pelkästään työtehtävä, se on etuoikeus. Kun menet ihmisten joukkoon ja esittelet itsesi 'olen Unkarin suurlähettiläs', kasvot muuttuvat. Ihmiset alkavat hymyillä ja kasvoista heijastuu myönteisiä odotuksia.

Att vara verksam i Finland som Ungerns ambassadör är inte enbart en arbetsuppgift, utan det är ett privilegium. När du träffar människor och presenterar dig själv som att 'jag är Ungerns ambassadör', förändras deras ansikten. De börjar le och i deras ansikten speglas positiva förväntningar.

Liknande erfarenheter beskriver även Árpád Jelinkó, före detta föreståndare på Ungerska Kultur- och Vetenskapscentret och nuvarande kulturattaché på Ungerska ambassaden i Finland:⁸⁰

Amikor megtudták, hogy magyar vagyok, akkor megjelent egy mosoly. Angolul beszéltem, megtudták, hogy magyar vagyok, már barátságosabb volt a fogadtatásom itt a hivatalokban. [...] Amikor pedig megtanultam finnül magyarként, attól a pillanattól kezdve pedig szinte úgy kezeltek, mint a munkatárs a szomszéd irodából.

När de fick veta att jag är ungrare, då dök ett leende upp. Jag talade engelska, och när de fick veta att jag är ungrare, fick jag genast ett vänligare mottagande på

⁸⁰ Från inspelad intervju med Árpád Jelinkó den 16 maj 2007.

olika kontor. [...] Och sedan jag lärt mig finska som ungrare, behandlade de mig så som sin kollega från kontoret bredvid.

Flera liknande positiva erfarenheter beskrivs även av finska diplomater vilka tjänstgjort i Ungern (se t.ex. Torstila 2000: 102). I den intervju som jag spelade in med Árpád Jelinkó⁸¹ kom det i olika sammanhang fram vilket starkt emotionellt band som finns hos finländare gentemot ungrare. Jelinkó betonade att under sina 13 år i Finland har han aldrig märkt några negativa attityder gentemot ungrare, tvärtom han har känt alltid ett varmt mottagande. Även som föreståndare för Ungerska Kultur- och Vetenskapscentret uppmärksammade Jelinkó att det i hela landet finns ett speciellt intresse gentemot Ungern och den ungerska kulturen. Han nämner att även i finsk media visas Ungern och den ungerska kulturen oftast i positivt ljus. Jelinkó noterar också att det bland finlandsungarna finns många uppmärksammade musikpedagoger och kända konstnärer och vetenskapsmän, dessutom är ungrarna välintegrerade i det finska samhället, vilket bidrar till att ungrarna kan njuta av en privilegierad ställning i Finland. Även den sverigeungerska prästen, Pál Molnár-Veress, som tjänstgör bland ungrare både i Sverige och i Finland, bekräftar att ungrare i Finland alltid har varit mycket positivt emottagna och att de alltid kunde njuta av en något annorlunda situation än vad sverigeungarna gör. Bakom sympatierna ligger enligt honom den ungerska statens särskilt varma relation till Finland, dvs. de positiva attityderna kommer uppifrån statlig nivå⁸² (se även Straszer, u.u.).

Med stöd av dessa begränsade belägg, dvs. de ovan nämnda attitydundersökningarna och de historiska kulturkontakterna som beskrevs ovan, kan man dra slutsatser om att finländarnas inställning gentemot ungrare, det ungerska språket och den ungerska kulturen kan vara mycket positiv. Budskapet om den positiva inställningen kommer fram av alla de gester, vilka finländare riktar mot ungrare båda på det individuella och officiella planet. Den särskilt goda relationen mellan finländare och ungrare väller även fram från den s.k. *népi diplomácia* [i översättning *folkdiplomatin*], som betyder alla de kontakter vilka inte kommer från den officiella relationen på statlig nivå utan gäller de kontakter vilka kommer av det vanliga folkets egna initiativ och som förverkligas med aktiviteter såsom samarbete mellan körer, skolor, församlingsgrupper, idrottsklubbar, föreningar, olika intressekretsar och vänortsarbeten osv.⁸³ (Dessa aktiviteter beskrivs närmare

⁸¹ Intervjun inspelades i Helsingfors den 16 maj 2007.

⁸² Informationen grundar sig på inspelad intervju med den ungerska prästen Pál Molnár-Veress den 26 april 2007.

⁸³ Informationen grundar sig även på inspelad intervju med Árpád Jelinkó den 16 maj 2007. Se

nedan.) Det som gör relationen mellan ungrare och finländare ännu mer speciell är att i folkdiplomatiken deltar även personer vilka tillhör den politiska och samhälliga eliten, såsom ministrar, generaldirektörer, riksdagsledamöter, kanslichefer, landshövdingar, kommunalpolitiker och stadsdirektörer. Även det breda utövandet av det ungerska språket ger intryck av uppskattning och att det ungerska språket har en hög status i det finska samhället.⁸⁴ (Se även Straszer, u.u.)

4. Föreningsliv och aktivitet i organisationer

För vissa minoritetsgrupper har upprätthållandet av egna institutioner och organisationer som kan stödja olika verksamhetsformer en stor betydelse och enligt Allardt & Starck (1981: 46) utgör existensen av formella organisationer och institutioner ofta även en förutsättning för minoriteternas överlevnad (se även Moring 2000: 208–210). Bakom behovet av att driva egna verksamheter kan det finnas olika faktorer, som t.ex. enligt Liebkind & Sandlund (2006: 7) ”en allmän nedmontering av den offentliga sektorns åtaganden inom flera samhällssektorer och svårigheterna att möta minoriteternas allt mer fragmenterade behov”. Föreningsverksamheten tycks främja minoritetsgrupperna och den har en påverkan på minoritetsidentiteten (t.ex. Kelly 1993; Sánchez-Jankowski 2002). Det verkar finnas flera strategier för att minoritetsgruppernas medlemmar ska bli villiga att delta i kollektiv handling och börja aktivera sig i föreningslivet. Bland dessa kan nämnas ingrupsidentifikation, egna bedömningar om gruppens vitalitet, diskrimineringsupplevelser och identitetsbevarande strategier (se Liebkind, Teräsaho & Jasinskaja-Lahti 2006: 123). I allt detta kan även språket, såsom språkkunskaper och egna värderingar gällande t.ex. det språkliga beteendet och språkets symbolvärde, ha en viss roll (jfr Liebkind, Teräsaho & Jasinskaja-Lahti 2006: 124). Föreningsaktiviteten i minoriteternas liv kan även vara en värdefull social resurs. Man har t.ex. i en undersökning gällande finlandssvenskarnas aktivitet i föreningslivet visat att minoritetsgruppens sammanhållning och frivilliga aktivitet utgör ett socialt kapital som har en positiv inverkan på hälsan (se Hyypä & Mäki 2000). I vissa sammanhang har det även påvisats att föreningsaktivitet kan innebära personliga fördelar, bland annat makt (se t.ex. Bourdieu 1997; Lin 1999).

Aktiviteten i föreningslivet har även betydelse för språkbevarandet. Till exempel Lindgren har (2000) i sin undersökning bland samer i Helsingfors visat att engagemang i minoritetskulturen, inklusive minoriteternas egna institutioner

även t.ex. Szij (2000: 113).

⁸⁴ Informationen grundar sig på personlig korrespondens med Marjatta Manni-Hämäläinen den 18 januari 2008 och även på inspelad intervju med Árpád Jelinkó den 16 maj 2007.

och organisationer, har samband med minoritetsspråkets användning samt språkets och kulturens bevarande. Lindgren har kategoriserat sina informanter enligt deras engagemang i samisk kultur- och samhällsaktivitet samt enligt deras förhållande till samiskheten. Resultatet blev att Lindgren kunde dela in sina informanternas individuella identitetsstrategi i flera grupper. Dessa visade sig vara bland de mest betydelsefulla faktorerna som påverkade språkvalet, språkets bevarande, utvecklandet av språket, revitalisationen och språkbytet: en del av informanterna tillhörde gruppen vilkens medlemmar (1.) smälte in i majoritetsgruppen, medan andra (2.) ställde sig positiva till samiskheten. Vidare (3.) deltog vissa informanter i den samiska aktiviteten, medan andra var (4.) etniska aktivister.

4.1. Ungrarnas organisationer och föreningsaktivitet i Sverige

För över tjugo år sedan konstaterade Szabó (1988: 466) att man i Ungern saknade traditioner och erfarenheter av organisations- och föreningsväsende, men att ungrarna snabbt efter sin ankomst till Sverige började organisera sig och enligt honom var en större del av ungrarna engagerade i det fram till mitten av 1960-talet livaktiga ungerska föreningslivet. Enligt honom tenderade det ungerska föreningslivet att gå ”från de ursprungliga politiska målsättningarna mot de kulturella och religiösa”, men även olika idrottsverksamheter och sammanslutningar har varit och verkar även idag vara mer eller mindre betydelsefulla i att utöva det ungerska språket och den ungerska kulturen.

Om historien gällande ungrarnas organiserade verksamhet i Sverige skrev Svensson (1992: 176) att det i de svenska myndigheternas intresse låg att de ungerska flyktingarna organiserade sig i föreningar under myndigheternas kontroll för att man bl.a. därigenom lättare skulle nå ut med information. På Arbetsmarknadsstyrelsens initiativ bildades år 1957 två ungerska föreningar, *Fria ungrarnas sammanslutning* och *Svensk-Ungerska förbundet*. (Svensson 1992: 176, 226.) Föreningen Fria ungrarnas sammanslutning var verksam i Stockholm och enligt Svensson (1992: 226) var dess syfte bl.a. att underlätta ungrarnas assimilering. Även Svensk-Ungerska förbundet, som bestod av både svenskar och ungrare, var en sådan organisation som indirekt hade en assimilatorisk målsättning, eftersom dess uppgift var att stärka samhörigheten mellan ungrare och det svenska värdfolket och att verka för ett allsidigt kulturellt och socialt utbyte samt att stödja ungrarna (Svensson 1992: 176). Svensk-Ungerska förbundet upplöstes år 1963, delvis i brist på medlemmar (Svensson 1992: 177). När det gäller ungrarnas aktivitet inom föreningslivet på 1960-talet är informationen motsägelserfull: medan Svensson (1992: 177) hävdar att endast en mindre del av de ungerska flyktingarna var medlem i någon ungersk förening och att deras mängd blev mindre under tidernas lopp, visar Lundquist & Busch (1966: 86) att en stor del av ungrarna var organiserade och att deras medlemskap i olika föreningar ökade.

Enligt Szabó (1988: 466) fanns det på 1960-talet cirka 60 livaktiga ungerska föreningar, religiösa sammanslutningar, sportklubbar samt sång- och dansföreningar runt om i landet. De mest aktiva föreningarna var verksamma i storstadsregionerna såsom Stockholm, Göteborg och Malmö, samt på industriorterna som t.ex. Västerås, Södertälje och Olofström. Ur Fria ungrarnas sammanslutning växte den s.k. *Ungerska Rikskommittén* fram år 1974. Rikskommittén var föregångaren till det även idag aktivt verksamma *Ungerska Riksförbundet*. Målet för bildandet av Rikskommittén var enligt stadgarna att ”kunna delta i och att påverka den svenska invandrapolitiken”, samt att ”motsvara alla de krav som ställts på föreningar för erhållande av svenskt statsstöd”, eftersom ett av kraven ”förutsatte skapandet av en demokratiskt vald ansvarig organisation som var kapabel att representera övriga anslutna invandrarföreningar.” (SMOSZ 2008.) Den s.k. *Ungerska Kulturklubben* växte fram år 1981 ur en svensk-ungersk filmklubb, vilken hade grundats år 1961 (Szabó 1988: 467). På mitten av 1980-talet fanns det enbart cirka 20 ungerska föreningar och sammanslutningar kvar (Szabó 1988: 466).

Ungerska Riksförbundet⁸⁵ bildades år 1976. Riksorganisationen är till för civila sammanslutningar av sverigeungrare (SMOSZ 2008). Ungerska Riksförbundet är en politiskt oberoende ungersk riksorganisation, vilken som syfte enligt stadgarna har att underlätta anpassningen till det svenska samhället, uppehålla det ungerska språket, kulturen och ungerska seder och uppehålla goda förhållanden med de ungerska och svenska samhällena och myndigheterna samt stödja och hjälpa medlemsföreningarnas verksamhet (SMOSZ 2008). Riksförbundets medlemstal ökade under hela 1980-talet, så år 1989 hade det 3 340 medlemmar (Borbándi 1996: 119). Riksförbundet har idag 39 medlemsorganisationer med mer än 5 000 årligen betalande medlemmar (se SMOSZ 2008). De 39 medlemsföreningarna finns i 18 städer runt om i Sverige. Bland dem finns lokalföreningar i Skåne (Helsingborg, Kristianstad, Malmö), Halland (Halmstad), Småland (Jönköping, Ljungby, Markaryd, Växjö), Östergötland (Norrköping) och i Mälardalen (Eskilstuna, Örebro/Kumla, Södertälje, Stockholm, Uppsala, Västerås). Av alla föreningar är den tvåspråkiga *Ungersk-Svenska Föreningen i Uppsala* den nordligaste föreningen med runt 50 medlemmar.⁸⁶ Förutom lokalföreningarna finns det speciella kulturföreningar i Göteborg, Lund, Solna och Stockholm. Dessutom är några konstnärligt intresserade kulturgrupper, som *Transsylvanska Bokvänner*, *Vänskapsföreningen "Ághegy-Liget"* och *Ungerska Konstens Vänner* i praktiken aktivt verksamma i hela landet. I Stor-Stockholm finns flest föreningar, varav en stor del grundades av vissa intressegrupper. Det

⁸⁵ Bär på ungerska namnet Svédországi Magyarok Országos Szövetsége.

⁸⁶ Informationen grundar sig på personlig korrespondens med föreningens ordförande Ingela Pronchev den 5 augusti 2008.

finns bl.a. en företagarförening, en förening för ungerska medicinare, en för arkitekter, en för seniorer, en för scouter och en för modersmåls lärare. Dessutom finns en riksomfattande förening för ungdomar, Ungdomsförbundet (egentligen Ungerska Ungdomsförbundet i Sverige), vilket är verksamt sedan 1994. Förutom ovan nämnda har ungrarna även några biståndsföreningar, vilka är ämnade för att hjälpa och ge bidrag till bakomlämnade hemorter, bekanta och släktingar samt andra ungrare i sina hemländer vilka har ekonomiska svårigheter eller är drabbade av olika katastrofer, så som t.ex. översvämningar. Dessutom är en biståndsförening ämnad för föräldralösa barn. Sverigeungrarnas riksförbund har en aktiv roll i verksamheten i det västeuropeiska ungerska förbundet, *Nyugat-Európai Országos Magyar Szervezetek Szövetsége*. (Rapport 2006; SMOSZ 2008. Se även Straszer 2006b och 2006d.)

Sverigeungrarna har även två "hem", ett av dem i Stockholm, i Bromma, vilket var mötesplats för olika föreningar från och med 1971 och ägs av riksorganisationen sedan år 1996. Huset kallas för *Magyar Ház* [Ungerska Huset]. Det andra ungerska huset, som kallas för *Dél-svédországi Magyar Otthon* [i översättning Sydsvenska ungerska hemmet] och som tillhör Riksförbundet sedan 2005, finns i Kristianstad. Huset är till för att man där ska kunna träffa varandra, hålla undervisning, ha olika aktiviteter och umgås med varandra. Dessutom är den ungerska församlingsgården Tångagärde i Ulricehamns kommun en viktig mötesplats för sverigeungrarna, där många scoutläger, möten och festligheter har ägt rum under flera årtionden. (Se bl.a. Rapport 2006; SMOSZ 2008.) De ungerska organisationerna arrangerar årligen 1200–1300 evenemang, vilka genom Riksorganisationen får stöd från svenska staten (Rapport 2006). En del av sverigeungrarnas föreningar har enbart kulturell verksamhet, vilka enligt Szabó (1988: 467) bidrar till att stärka den ungerska identiteten. Han uppskattar att de kulturella aktiviteterna i första hand har syftat till att bevara vissa delar av ungrarnas nationella kulturarv och betonar att en av föreningarnas primära funktioner är att fira national- och minnesdagar. Samtidigt ger dessa minneshögtider möjlighet till samvaro. Dessutom verkar de också idag även ha en för medlemmarna betydelsefull uppgift: att ge möjlighet att använda ungerska och därigenom bevara ungrarnas språkliga och kulturella arv (se t.ex. SOMIT 2008; jfr Sall 2007a; 2007b). Med sina medlemsföreningar genomför Ungerska Riksförbundet ett antal olika sommarläger varje år, vilka vänder sig både till barn och vuxna. Bland temalägren finns bl.a. språkläger och översättarläger (se t.ex. Ilona Tóth 2007). Dessutom är scoutrörelsen, vilken startade för mer än fyrtio år sedan, även idag livaktig och populär bland de unga sverigeungrarna. (Rapport 2006.) Även kyrkans roll verkar vara viktig för många sverigeungrare, men enligt Szabó (1988: 468) har kyrkan under hela emigrationstiden även haft andra funktioner utanför den rent själavårdande. Han säger att i många fall sammanfaller kyrkans och församlingsgruppernas roller med föreningarnas (Szabó 1988:

468). Således betyder deltagandet i gudstjänsterna och kyrkliga högtider för många ungrare tillfälle att träffa andra ungrare och tillhöra en gemenskap vilken kännetecknas av att ha ett gemensamt språk.⁸⁷ Inom Ungerska Riksförbundet finns också två religiösa grupper, Ungerska Katolska Föreningen och Ungerska Ekumeniska Kulturgruppen. (SMOSZ 2008.) De första ungerskspråkiga gudstjänsterna hölls bland sverigeungrarna redan år 1947, men den religiösa aktiviteten fick en mer organiserad form i samband med ungrarnas största invandringsvåg hösten 1956. Då fick ungrarna en egen präst och de ungerskspråkiga gudstjänsterna blev regelbundna och all kyrklig service blev tillgänglig för alla ungrare. Även idag gör en ambulerande ungersk präst tjänst bland sverigeungrarna genom att besöka både de katolska och protestantiska ungerska grupperna och familjerna i hela landet och hålla ungerskspråkiga gudstjänster regelbundet, samt utföra dop, bröllop och begravningar. Den ungerska protestantiska församlingsgruppen blev år 2000 ett registrerat trossamfund.⁸⁸ De ungerska gudstjänsterna samt olika kyrkliga och ungerska högtiderna har de senaste åren fått ett nytt inslag: i början av år 2007 grundade man i Stockholm en ungersk kör, vilken har som ett av sina främsta syften att bevara den ungerska kulturen och språket genom musik. Kören har nära samarbete med flera ungerska organisationer i landet. (Pap 2008.)

Ytterligare en ungersk verksamhet i Sverige som kan nämnas är den ungerska kulturfestivalen vilken från 2005 varje vår anordnas i Göteborg av den *Ungerska Kulturföreningen Körösi Csoma Sándor* på olika teman. Festivalen har som sitt syfte att främja den ungerska kulturen i Sverige genom en allkonstfestival, som samlar en stor mängd konstnärer, kulturutövare och föreläsare från hela Sverige, de flesta med yrkesutbildningar från Ungern eller några av de angränsade länderna med stor ungersk minoritet, för att framföra sin konst och berätta om sitt speciella område framför en stor publik. Andra året, då festivalen hölls i april 2006 under namnet "Ditt fosterland i mina ögon", hade den som centralt tema den ungerska identiteten. Syftet med arrangemanget var att behandla den ungerska identiteten bakom de personliga attityderna. Enligt arrangörerna var festivalens tema då uppbyggt kring följande frågor: "Vad är det i det svenska samhället som avspeglar sig inom oss? Hur har denna kultur påverkat oss? Hur har vår bild av hemlandet förändrats eller konserverats?". I festivalinbjudan lyftes språkets betydelse i den ungerska identiteten fram på följande sätt: "De flesta av de medverkande har ungerskan som modersmål, och det är

⁸⁷ Informationen grundar sig på inspelad intervju med den ungerska prästen Pál Molnár-Veress den 26 april 2007.

⁸⁸ Informationen grundar sig på inspelad intervju med den ungerska prästen Pál Molnár-Veress den 26 april 2007.

detta som enar oss. Det som skiljer oss är bland annat att vi kom hit under olika historiska perioder, och [att] vi har vitt skilda erfarenheter av vad som drivit oss bort från våra hemländer. Vi är verksamma inom olika kulturfält och har olika kön och tillhör skilda religioner. Men vi väljer ändå att arbeta tillsammans. Den minsta gemensamma nämnaren finns i språket genom vilket vi ser oss själva som ungrare.” (Huset 2006; UKKCsS 2008. Se även Maróti 2007.) Under arrangemangen har behovet växt av att främja den ungerska litteraturen i Sverige och det inspirerade några av festivalens deltagare att i februari 2008 bilda *Sällskapet för ungersk litteratur*, som enligt det konstituerande mötets protokoll ”ska vara en samlingspunkt för översättare, litteraturforskare, historiker, kritiker, journalister och andra med intresse för att ungerska texter av hög kvalité och angelägen natur görs tillgängliga på svenska” (SFUL 2008). Slutligen kan ett centralt sverigeungerskt institut nämnas, den s.k. *Északi Magyar Archivum* [Ungerska Arkivet]. Arkivet grundades år 1973 och upprätthålls av en privatperson i Skärholmen. Arkivets material, vilket mestadels handlar om immigrantungrarna i 53 länder, består av cirka 20 000 böcker och 3000 tidskrifter och tidningar, varav 600–700 representerar olika typer av ungerska immigranttidskrifter. Dessutom innehåller arkivet 10 000-tals artiklar, de ungerska föreningarnas och olika intressegruppers dokument, officiella men redan historiska handlingar, olika tryckalster, affischer, vykort, visitkort, frimärken, foto- och audiovisuella material.⁸⁹

Angående sverigeungerns föreningsaktivitet kan det konstateras att vissa ungrare i detta avseende gör skillnad mellan ungrare vilka har kommit från Ungern och vilka kommer från andra områden; bland annat Szabó (1988: 466) har konstaterat: ”i synnerhet gruppen från Rumänien manifesterar särdrag i sin identitetsuppfattning”. Detta påstås ha samband med aktivitet i föreningsväsendet. Bland annat skrev en ungersk man från Helsingborg ett brev till mig i vilket han berättade att i den förening som han är medlem i är cirka 70% av medlemmarna från Ungerns grannländer och han uppskattade att situationen kan vara likartad i ungrarnas riksorganisation och runt om i hela Sverige. Aktiviteten för de ungrare vilka har flyttat från grannländerna är synlig och det påverkar även allmänhetens uppfattning om ungrarnas språkbevarande. Några ungrare från Transsylvanien har t.ex. berättat för mig att ungrare från Ungern förhåller sig till sin ungerskhet på ett helt annat sätt än de själva: enligt dem är ungrarna från det nuvarande Ungern varken stolta över sin ungerskhet eller speciellt intresserade av att föra sitt språk och sitt kulturella arv vidare. En större del av dem är assimilerade i det svenska samhället och de lever ganska isolerade från andra ungrare, tyckte de. (Se även Dugántsy 1983: 3–4; Pados 2005; Puskás 2007.) En av de aktiva sveri-

⁸⁹ Informationen grundar sig på personlig korrespondens med arkivets grundare Antal Szöllösi den 20 oktober 2008. Se även Szöllösi (2008c) och Borbándi (1996: 125).

geungrarna, Alajos Rezsőfi, som tidigare hade en ledande position i det sverigedungerska föreningslivet, har i en presentation år 1995 uttryckt det med följande uttalande (Borbándi 1996: 127):

Feltűnő az anyaországból később [1956 után] idejöttek szerfelett szerény részvétele, és még szembeötlőbb az erdélyi magyarság nagy száma. Ők magától értetődő természetességgel keresték és találták meg a helyüket az itteni magyar közösségben. Ennek az oka minden valószínűség szerint az a körülmény, hogy nekik otthon a magyarságukért meg kellett küzdeniük, s így az náluk értéket jelentett – szemben az anyaországbeliekkel, akik azt `ingyen` kapták, s az így számukra nem ritkán csak fölösleges teher volt, amitől minél előbb meg is kívántak szabadulni. Erdélyben a harc egybekovácsolta őket, s az ottani környezetben magyarságukra és ezeréves hazájukra büszkék lehettek... Ők családotól, fiataljaikkal együtt vesznek részt a magyarság életében. A kisebbségi sorsban edzett és tanult praktikus magatartásuk különösen alkalmassá teszi őket az ebben a közegben való tevékenységre... A jövő magyar élet vezetői – már ma is félreérthetetlenül körvonalazottan – az ő körükből kerülnek majd ki.

Uppseendeväckande är den blygsamma delaktigheten bland dem vilka kom hit efter 1956 och ännu mer iögonfallande hur stort antal av de transsylvanska ungrarna som är verksamma. De [transsylvanska ungrarna] letade efter sin plats och hittade den bland ungrare här med största självklarhet. Orsaken till detta är med största sannolikhet att de hemma var tvungna att kämpa för sin ungerskhet, således hade den ett värde - i opposition till ungrarna från moderlandet [ungrare från nuvarande Ungern], vilka har fått den [ungerskheten] "gratis" och som inte sällan för dem var en extra belastning vilken de snart ville bli av med. I Transsylvanien blev de [transsylvanska ungrarna] sammansvetsade av kampen, och i den omgivningen fick de vara stolta över sin ungerskhet och över sitt tusen år gamla hemland... De deltar med sina familjer och även med de unga i ungrarnas liv [i Sverige]. I sin minoritetsställning [i Transsylvanien] har de blivit tränade i ett praktiskt beteende, vilket gör dem särskilt lämpliga för att vara verksamma här... Framtidens ledare inom det ungerska [förenings]livet – även redan i dag omiskännligen – kommer att komma från deras krets.

Liknande tankar uttrycks även av Molnár-Veress, som betonar att framförallt andra- och tredje generationens ungrare syns väldigt sällan i det ungerska föreningslivet. Han hävdar att en stor del av andra- och tredje generationens ungrare inte har någon ungersk identitet alls.⁹⁰

⁹⁰ Informationen grundar sig på inspelad intervju med den ungerska prästen Pál Molnár-Veress den 26 april 2007.

4.2. Ungrarnas organisationer och föreningsaktivitet i Finland

Finlandsungrarnas centralorganisation *Finnországi Magyarok Egyesülete*⁹¹ grundades i Helsingfors den 13 mars 1993. Den är verksam från 1997 som en officiellt registrerad förening som för sin verksamhet får stöd från den finska staten. Från början var cirka femtio familjer medlemmar i föreningen, medan den har idag lite mer än hundra familjer som medlemmar.⁹² Föreningens första uppgift är att uppehålla det ungerska språket, kulturen och ungerska seder samt förstärka gemenskapen och stödja nyanlända ungrare. En viktig uppgift är också att fira olika slags högtider. Föreningen försöker anordna ett par evenemang per månad. Ungarna i Finland har ingen självägd lokal, men genom ett samarbete med *Magyar Kulturális és Tudományos Központ*⁹³, som har en stor gemensam lokal med Samfundet Finland-Ungern, kan föreningen hålla sina sammankomster i deras lokal i Helsingfors. Finlandsungrarnas förening har två s.k. lokalavdelningar, en i Tammerfors och en i Åbo, och har några flitigt använda e-postlistor för medlemmarna. En viktig samarbetspartner för den finlandsungerska föreningen är den finlandsungerska församlingsgruppen⁹⁴, som grundades i slutet av 1990-talet. Församlingen har cirka 4–6 gånger per år ungerskspråkiga gudstjänster hållna av den ambulerande sverigeeungerska prästen eller andra gästpräster. Från 1998 är också den s.k. *Bóbita Klub* [Klub Bóbita]⁹⁵ verksam, som på föräldrarnas initiativ anordnar träffar för barnfamiljer varannan vecka i Helsingfors. Från år 2005 finns också den s.k. *Ovi Klub* [i översättning *Dagis Klub*] för barn under skolålder i Tammerfors och Åbo. Bland finlandsungrarnas anordnade aktiviteter är en av de populäraste, som även lockar finländare, de traditionella folkdanseftermiddagarna och danskvällarna som på ungerska heter *tánc ház* [i översättning *danshus*]. Finlandsungrarna i Helsingfors brukar framförallt fira karneval, jul och anordna en gulaschlagningstävling, ofta i samarbete med ungrare i Tallinn. Finlandsungrarnas förening har även nära samarbete med andra invandrarorganisationer och finska föreningar, så som med Finland-Samfundet⁹⁶ och den finska evangeliska församlingen.⁹⁷ (FME 2008; Rapport 2006.)

⁹¹ Bär även det finska namnet *Suomen unkarilaisten yhdistys ry*, vilket i direkt översättning till svenska är *Finlands ungrares förening*.

⁹² Informationen grundar sig på personlig korrespondens med Olga Huotari den 11 januari 2008.

⁹³ Bär även det finska namnet *Unkarin kulttuuri- ja tiedekeskus*, vilket i direkt översättning på svenska är *Ungerska Kultur- och Vetenskapscentret*.

⁹⁴ Gruppen heter på ungerska *Finnországi Magyar Gyülekezet* [i översättning *Ungerska församlingen i Finland*].

⁹⁵ Namnet kommer av den ungerska sagofiguren *Bóbita*.

⁹⁶ På finska *Suomi-Seura*.

⁹⁷ Även den finlandsungerska evangeliska församlingsgruppen besöks regelbundet av den sverigeeungerska prästen från och med år 1995.

Ungerska ambassaden i Finland har på ambassadören Árpád Hargitas initiativ sedan andra delen av 1980-talet årligen bjudit in finlandsungarna till Ungerns nationaldagsfirande, tidigare den 15 mars och idag den 23 oktober.⁹⁸ Det brukar vara ett uppskattat tillfälle att träffa andra finlandsungare från hela landet. Dessutom är Ungerska Kultur- och Vetenskapscentret inte enbart öppet för finländare utan även för alla intresserade. Deras galleria och olika evenemang är välbesökta även av finlandsungare.

Ungrarna i Finland har sin föreningsverksamhet inte enbart inom Finlandsungarnas förening, utan även i den finska samarbetspartnerorganisationen, *Samfundet Finland-Ungern*. Samfundet Finland-Ungern har idag 59 lokalföreningar runt om i landet. Den sydligaste är Hangö udd och den nordligaste är Sodankylä. Den minsta föreningen har 15 medlemmar, medan den största föreningen har så mycket som 700 medlemmar. Bland samfundets cirka 4 500 medlemmar finns många med ungersk bakgrund. Det finns ingen statistisk data över hur många som har ungersk bakgrund bland föreningsmedlemmarna, men deras närvaro är framträdande.⁹⁹ Samfundet betonar framförallt kulturkontakterna och språksläktskapens betydelse i relationen mellan Finland och Ungern och i denna anda anordnas språkkurser, kulinariska evenemang, basarer, resor, elev- och lärarutbyte och alla slags evenemang som har med den ungerska kulturen och Ungern att göra. (Honka-Hallila 2000: 139–140.) Dessutom existerar det i Finland flera andra organisationer vilka har anknytning till Ungern och den ungerska kulturen och som inte är avsedda för ungrare, men där det ändå finns många ungrare involverade i verksamheten. Bland dem finns dansgruppen *Piroska*, musikföreningen *Kodály*¹⁰⁰ och även en kör uppkallad efter Kodály¹⁰¹, den finsk-ungersk-estniska kulturföreningen *Petõfi-Seura* [i översättning *Föreningen Petõfi*]¹⁰², en ungersk vinklub och en förening för ungerska vallhundar och deras ägare samt hundvänner.¹⁰³ Det är även värt att notera att mer än femtio finska kommuner har vänort och vänortssamarbete med ungerska kommuner. (Se t.ex. SU 2008.)

⁹⁸ Informationen är från inspelad intervju med Árpád Jelinkó den 16 maj 2007.

⁹⁹ Informationen grundar sig på personlig korrespondens med Samfundets verksamhetsledare Marjatta Manni-Hämäläinen den 18 januari 2008.

¹⁰⁰ Namnet för föreningen är *Suomen Kodály-Seura*.

¹⁰¹ Namnet för kören är *Kodály-kuoro*. Namnet är efter den ungerska musikpedagogen och kompositören Zoltán Kodály.

¹⁰² Namnet är efter den ungerska nationalpoeten Sándor Petõfi.

¹⁰³ Namnet för föreningen är *Unkarinpaimenkoirat ry*, i översättning *Ungerska vallhundarna, registrerad förening*.

Det kan konstateras att i det ungerska föreningslivet i Finland liksom i Sverige är det framförallt ungrare från Transsylvanien som är de mest aktiva.¹⁰⁴ Föreningsverksamheten bland finlandsungarna är dock inte lika livaktig som hos sverigeungarna och den har inte heller lika lång historia. Dessutom verkar inte föreningslivet ha en lika given och central roll i finlandsungarnas liv som i sverigeungarnas. Detta är förståeligt när man betänker att antalet finlandsungare är betydligt mindre jämfört med sverigeungarna, dessutom har troligen det faktum att finlandsungarna lever utspridda runtom i hela Finland en påverkan på finlandsungarnas engagemang i föreningslivet.

5. Minoritetsmedier

Media, såväl tryckta som t.ex. tidningar och tidskrifter, som radio, TV och elektroniska nyhetssidor, på det egna språket eller egna språken och inriktade på en viss invandrargrupp, kan betyda mycket för gruppens medlemmar. De egenspråkiga medierna har betydelse framförallt i att de kan öka samhörighetskänslan och stärka kollektivet (jfr Pietikäinen 2002: 241). Genom att de egna medierna ger information om den egna gruppen kan gruppens medlemmar identifiera sig inom den egna subkulturen i den nya omgivningen. Men de egenspråkiga medier kan även uppfylla andra behov hos minoritetsgruppernas medlemmar, såsom t.ex. behovet av trygghet genom att invandrarna får veta vad som händer i det land där de har sina rötter och möjligen har kvar släktingar, bekanta och vänner. Förutom detta uppfattas media i flyktinggrupperna ofta som en del av solidaritetsarbetet och frihetskampen i det land flyktingarna lämnat. Dessutom skapar minoritetsspråkig media förutsättningar för integration genom att minoritetsgruppens medlemmar får kunskap och information om det omgivande samhället på sitt eget språk. Det har även betydelse för demokratin. (Medier 2002: 13, 83, 168; Mäkinen 2004: 14.)

Vissa minoritetsgrupper i Sverige hade redan på 1970-talet önskemål om att få speciell uppmärksamhet för egenspråkig litteratur samt att få stöd för att utöka radio- och TV-verksamheten på sina modersmål (se SOU 1974: 187). Idag finns det i Sverige olika tidningar och tidskrifter på invandrarspråk. Vissa publikationer som riktar sig till invandrare får statligt stöd. Men för produktion av radio- och TV-program ges inga statliga bidrag idag. Det finns vissa närradiostationer och lokal-TV-kanaler i kabelnätet som riktar sina sändningar till olika invandrargrupper. Ofta är det företrädare för de olika språkgrupperna som står för produktionen. (SOU 2002: 199.) Medieproduktionen bärs upp ofta av människor som

¹⁰⁴ Informationen är från inspelad intervju med Árpád Jelinkó den 16 maj 2007.

arbetar ideellt (Camauër 2005: 149). Enligt regeringens utredning (SOU 2002: 199) har företrädare för vissa invandrargrupper framfört att medieutbudet är begränsat och i flera fall menade man att det är obefintligt. I studien bedömde man att man behöver överväga om utbudet av radio- och TV-program på de större invandarspråken bör utökas (SOU 2002: 207).¹⁰⁵

I Finland är situationen liknande den i Sverige, men utbudet av tidningar, tidskrifter, radio- och TV-program på olika invandarspråk är betydligt mindre. Det är framförallt rysk- och engelskspråkig media som är mest framträdande i Finland, men t.ex. på närradiostationer sänds det i mindre utsträckning program bland annat på somaliska och arabiska. De minoritetsspråkiga medierna stöds i Finland bl.a. av Finansministeriet, men även Undervisningsministeriet fördelar stöd till publiceringsverksamhet och ett antal kommuner ger bidrag främst till närradioverksamhet. (Medier 2002: 78–79.) Allmänt kan det konstateras att verkande medier på minoritetsspråken i de båda länderna inte täcker efterfrågan. Det konstateras bl.a. i Presstödsnämndens rapport (Medier 2002) att det behövs utökat stöd för minoritetsmedier och att stödet även ska innefatta utvecklingsarbete och journalistutbildning. (Se även Camauër 2005: 83, 147–149.)

5.1. Ungerska medier i Sverige

Från 1945 fram till slutet av 1980-talet har det funnits bortåt ett femtiotal ungerskspråkiga tidskrifter (Szabó 1988: 468). En av de viktigaste har varit *Északi Tudósító*, som gavs ut av Fria ungrarnas sammanslutning och Svensk-Ungerska förbundet. Tidningen var under tio år (1957–1967) en periodisk tidskrift inte bara för skönlitteratur utan också med artiklar som hade till primärt syfte att påverka ungrarnas hållning i vissa frågor. (Svensson 1992: 226.) Idag har sverigeeungrare en mycket mindre publiceringsverksamhet och det existerar enbart några få tidskrifter. En av de mest kända och brett spridda är Ungerska Riksförbundets medlemstidning som idag bär namnet *Híradó*, med underrubriken *A Svédországi Magyarok Országos Szövetségének lapja*.¹⁰⁶ Tidningens första nummer kom ut under hösten 1979 som Ungerska Husets nyhetsblad under namnet *A Stockholmi Magyar Ház Hiradója*. I början tryckte man 350 exemplar och under årens lopp i samband med det ökande antalet medlemmar i den s.k. ”Ungerska Husets gemenskap”¹⁰⁷ växte medlemsbladets antal läsare till 800. Samtidigt redigerade

¹⁰⁵ En utförligare beskrivning om den svenska mediepolitiken och minoritetsmedier i Sverige finns i Camauër (2005).

¹⁰⁶ *Híradó* betyder ”nyheter” på svenska och tidningens svenskspråkiga underrubrik är *Ungerska Riksförbundets medlemstidning*.

¹⁰⁷ På ungerska *Magyar Ház Közösség*.

riksförbundet ett eget medlemsblad. (Kalocsi 2006.) Från år 1990 har nyhetstidningen fått ett ny utseende och ett mer mångsidigt innehåll. Den publicerades då under namnet *A Svédországi Magyarok Országos Szövetségének Híradója*.¹⁰⁸ En andra etapp för tidningen var då Nyhetsbladet för Ungerska Huset blev en del av *Híradó* år 2005. Tidningen kommer idag ut fyra gånger per år och läses av cirka 6000 ungrare i Sverige. (Szöllösi 2006.) Tidningen är mestadels ungerskspråkig, men den innehåller idag även några svenskspråkiga sidor. Tidningen rapporterar om förbundets och medlemsföreningarnas arbete samt om aktuella händelser och evenemang som rör ungrarnas liv i Sverige. Dessutom presenteras i föreningslivet aktiva ungrare samt framgångsrika människor och deras arbete. Under de senaste åren har det även barnens språkliga uppfostran och språkets betydelse för den ungerska identiteten, samt utmaningarna kring bevarandet av den ungerska kulturen och tvåspråkigheten allt mer diskuterats (se bl.a. György-Ullholm 2006; Sall 2007b; Straszer 2006c; Stuber 2007). Även andra kulturämnen och ungerska konstnärers verk har fått utrymme i tidningen. *Híradó* är i sin helhet tillgänglig även på nätet (se SMOSZ 2008).

Den andra väl spridda ungerskspråkiga tidskriften vilken publiceras av ungrare för ungrare är en kyrklig tidning, den s.k. Ungerska Protestantiska Samfundets tidning. Den började utges från 1993 av Ungarnas ekumeniska forum i Norden. Ansvarig utgivare är Kyrkorådet. Tidningen heter *Új Kéve, Az Északi Magyar Protestáns Gyülekezetek lapja*.¹⁰⁹ Tidningen ges idag ut i en upplaga på 1500 exemplar och sprids inte enbart bland ungrarna i Sverige, utan även bland ungrarna i Finland och Estland, med vilka det finns kyrkligt samarbete. Den är även tillgänglig på Internet (se Keve 2008).

Bland de lite längre existerande sverigeungerska tidskrifterna finns även den s.k. *Magyar Liget*¹¹⁰ som har underrubriken en ”Sydsvensk ungersk familjetidning”. Tidningen har sin bakgrund i tidningen *Lundi lap* vilken månadsvis kom ut mellan 1996–1998. Trots att man med *Lundi lap/Magyar Liget* i början hade avsikten att vara en tidning för ungrare i åtta sydsvenska städer har den idag större spridning. Tidningen involverar idag även andra ungerska skribenter än de i Sverige bosatta ungrarna och den har samarbetsredaktörer både i Danmark och i Norge. Tidningen innehåller förutom aktuella ämnen om ungrarnas liv i Norden, texter bl.a. om ungersk kultur och historia, debatten om modersmålsundervisningens betydelse och ungrarnas framtid i de nordiska länderna och reseberättelser, men i den presenteras även skönlitterära texter, översättning-

¹⁰⁸ På svenska ungefär *Ungerska Riksförbundets nyheter*.

¹⁰⁹ På svenska ungefär *Ny kärve, Medlemsbladet för ungerska protestantiska församlingar i Norden*.

¹¹⁰ I översättning *Ungerska Lund*, på svenska egentligen ”ungersk lund”.

ar m.m. Tidningen kan även läsas på Internet (se Liget 2008; även Boross 2007). Familjetidningens redaktionsgrupp ger från och med 2002 ut en skönlitterär tidning, *Ághegy*, och efter vart femte nummer ges tidningen ut samlad i bokform. Tidningen ges från 2005 ut av redaktionsgruppen "Ághegy-Liget Vänskapsförening". I tidningen *Ághegy* finns skönlitterära texter av i nordiska länder boende ungrare. I tidningen ingår även översättningar, av svensk, finsk, norsk och dansk litteratur, framförallt dikter och noveller på ungerska och även i viss mån på svenska. Dessutom ingår författar- och konstnärspresentationer, intervjuer och bildkonst i innehållet. Den mångsidiga kulturtidningen finansieras av ungrarna själva. *Ághegy* representerar ett populärt forum bland ungrare för att presentera och publicera sina verk. (Se bl.a. Straszer 2006d.) Till redaktionsgruppen för tidskriften *Ághegy* kan även kopplas ordlistan "*Svédországi magyarító szószedet*", vilken utarbetats enligt redaktören, Károly Tar, för att motivera sverigeungrare att istället för den alltför ungrare kännetecknande kodväxlingen använda "en riktig ungerska" (se Tar 2004). Sverigeungrarna har även en förening, den *Erdélyi Könyv Egylet*¹¹¹ vilken har publiceringsverksamhet som sin främsta uppgift. Bokklubben publicerar från och med 1991 en bok varje år framförallt av skribenter vilka har sin bakgrund i Transsylvanien. Medlemmarnas årsavgift stödjer böckernas utgivning. (Borbándi 1996: 126; EKE 2008.)

Det redan ovan nämnda Ungerska Arkivet har även publiceringsverksamhet. Arkivet har givit ut några tidskrifter i 200–500 exemplar, dock inte regelbundet: från och med år 1971 *Magyarok Északon*¹¹², från 1979 *Magyar Archivum*¹¹³ och från 1997 *Magyar Bibliográfia*.¹¹⁴ Dessutom har arkivet även givit ut ett par mindre böcker och kompendier (se t.ex. Szöllösi 1999, 2008a, 2008b).¹¹⁵ Förutom ovanstående finns det också privatpersoner och grupper som själva för självkostnadspris ger ut t.ex. CD-skivor, där musik, litterära verk, bildkonst och framställningskonst är representerade. Inkomsten används ofta för att hjälpa barn och andra behövande (se t.ex. Sall 2005). Även självbiografiska berättelser ges ut i bokform av enskilda ungrare (se t.ex. Ildikó Tóth 2007). Ungerns aktivitet som skribenter speglas bl.a. av att det i *Sveriges invandrarförfattaress förbund* finns 46 personer vilka har ungersk bakgrund och är verksamma i Sverige. De publicerar förutom på ungerska även på svenska eller enbart på svenska. (Se

¹¹¹ Bär även det svenska namnet *Föreningen Transsylvanska Bokvänner*.

¹¹² Bär även det svenska namnet *Ungare i norr/Ungare i Norden*.

¹¹³ Bär även det svenska namnet *Ungerska Arkivet*.

¹¹⁴ Bär även det svenska namnet *Ungersk bibliografi*.

¹¹⁵ Informationen grundar sig på personlig korrespondens med arkivets grundare Antal Szöllösi den 20 oktober 2008. Se även Szöllösi (2008c) och Borbándi (1996: 125).

IMMI 2008.) Flera skönlitterära författare med ungersk bakgrund verksamma i Sverige finns även med i Svenska Författarförbundet.

Från och med i början av 1990-talet finns också den ungerska TV-kanalen *Duna Televízió* tillgänglig i Sverige. Den är avsedd för all världens ungrare. Kanalen binder samman ungrare från fem världsdelar till Ungern och den ungerska kulturen och stärker samtidigt den ungerska gemenskapen. Kanalen sänder ofta reportage som behandlar de ungerska minoriteternas liv i olika delar av världen och bland dessa får även sverigeungarna tämligen ofta uppmärksamhet.¹¹⁶ En grupp ungrare har aktivt medverkat i *Lunds InvandrarFöreningars Samarbetsorganisation*, LIFS, vilken ger ut tidningen *Över Gränser*. Under samma namn bedriver tidningens redaktion en flerspråkig radio, där bl.a. de ungerskspråkiga s.k. *Liget Rádió* och *Rádió Ághegy* sänder program regelbundet. Den sistnämnda är anknuten till kulturtidningen *Ághegy*. Även den s.k. *Radio Transsylvania* har ungersk medverkan. (ÖG 2007; Lőrinczi Borg 2007; ML 2007–2008.) Förutom dessa sverigeungerska radioprogram har man möjlighet att lyssna på ungerska radiokanaler inte minst genom Internet. Internet ger dessutom andra möjligheter för sverigeungare, bl.a. att kunna följa andra ungerskspråkiga medier m.m.

5.2. Ungerska medier i Finland

Den ungerska publiceringsverksamheten i Finland är tämligen liten. Under övergången från 1980-talet till 1990-talet publicerades det i ett finsk-ungerskt samarbete en tvåspråkig tidskrift med namnet *Négykezes – Nelikätinen*¹¹⁷ (Honka-Hallila 2000: 64). Men idag är det enda som kan sägas utgöra regelbunden publicering på ungerska den ungerska föreningens medlemsbulletin, vilken heter *Körlevél*¹¹⁸ (FME 2008). Den innehåller framförallt småskrivelser om föreningslivet och en eller ett par sidor för barn. Medlemsbulletinen är tillgänglig på föreningens hemsida (se FME 2008). Ungarna i Finland har inget eget forum där skönlitterära verk kan publiceras, men finlandsungarna har möjlighet att medverka med sina egna texter och översättningar i ovan nämnda tidskrift *Ághegy*, vilken är ämnad för konstnärligt samarbete mellan ungrarna och andra kulturövrare i de nordiska länderna. Däremot är översättningsverksamheten tämligen aktiv bland finlandsungarna och översättningslitteratur både från ungerska och finska är i ganska stor utsträckning tillgänglig tack vare kulturavtalet mellan Finland och Ungern (se Asetus 1995).

¹¹⁶ Se hemsidan <http://www.dunatv.hu/portal/> och Cselényi (2007).

¹¹⁷ I översättning *Fyrhändig*.

¹¹⁸ I översättning *Rundskrivelse*.

Ett av de mest centrala informationsforumen för finlandsungarna utgör *Samfundet Finland-Ungern* och dess tidskrift *Suomi-Unkari*, vilken publiceras sedan 1981. I den fyra gånger per år utgivna tidskriften publicerar även många ungrare sina artiklar om ungersk kultur, historia, traditioner och evenemang och aktuella händelser i Ungern, allt dock enbart på finska.¹¹⁹ Även flera lokal-föreningar har eget medlemsblad, så som *Tonavanmutka* (Esbo), *Unkarin uutiset* (Tammerfors) och *Pustan Viesti* (Varkaus)¹²⁰ där även ungrare kan medverka (Honka-Hallila 2000: 64). Dessutom har ungrare tämligen bra möjligheter att publicera sina texter, särskilt de vilka som sitt ämne har den ungerska kulturen och samhällslivet, i finsk media, dock då alltid på finska eller svenska. Dessutom utges ungrarnas verk eller böcker gällande Ungern, det ungerska folket och kulturen tämligen ofta i Finland. En stor del förläggs av *Finska Litteratursällskapet*, men även andra finska förlag, så som t.ex. *Atena Kustannus* ger ut böcker som handlar om den ungerska kulturen.

Förutom publiceringsverksamheten har ny ungersk media tagit plats i Finland genom att från och med 10 juni 2006 varje lördag eftermiddag sända ett 30 minuter långt ungerspråkigt radioprogram i Helsingforsregionen. Programmet presenteras av den riksomfattande KSL-studiecentralen, som upprätthålls av *Förbundet för Folkbildning*.¹²¹ KSL har samarbete med olika invandrargrupper och har sändningar på olika språk. (Se FME 2008; KSL 2008.) Den ungerska radiosändningen som bär namnet *Hangadó* [i ordagrann översättning *Ljud- eller Röstsändning*] kan även lyssnas på utanför Helsingforsregionen via nätet tack vare den ungerska föreningens hemsida (se FME 2008). Dessutom är för finlandsungarna, precis som för sverigeungarna, den ungerska TV-kanalen, Duna TV viktig. På samma sätt är även de ungerska radiokanalerna, men framförallt Internet, ett av de mest använda ungerskspråkiga medierna bland finlandsungarna. Dessutom har ungrarna i Finland i flera städer, främst på universitetsorter, möjligheten att använda bibliotekens service för att läsa ungerska tidskrifter och låna ungerskspråkig litteratur. Till exempel finns det på universitetsbiblioteket i Jyväskylä en stor ungersk samling, vilken sedan seminarietiden¹²² kontinuerligt har ökat tack vare stora gåvor från vetenskapsmän och konstnärer vilka har haft mycket livliga kontakter med Ungern och haft ett stort intresse gentemot den ungerska kulturen. Dessutom har biblioteksutbytet mellan 1950-talet och 2000-

¹¹⁹ Informationen grundar sig på personlig korrespondens med Samfundets verksamhetsledare Marjatta Manni-Hämäläinen den 18 januari 2008.

¹²⁰ Medlemsbladens namn är i översättning *Donaukröken* (Esbo), *Ungerska nyheterna* (Tammerfors) och *Meddelanden från pustan* (Varkaus).

¹²¹ KSL står för Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry, vilken på svenska har namnet Förbundet för Folkbildning.

¹²² Tiden för universitetets grundande år 1863.

talets början betydligt bidragit för samlingens tillväxt.¹²³ Finlandsungrarna har även möjligheten att beställa ungerskspråkig litteratur både från det Ungerska Kultur- och Vetenskapscentret i Helsingfors och från Ungerska Litteraturcentret i Björneborg.

6. Undervisning

Utbildning på och i språkliga minoritetsgruppers språk utgör en betydande insats för bevarandet och utvecklandet av minoritetsspråk, vilket samtidigt tjänar ett pluralistiskt samhälle. Invandrarnas och deras ättlingars två- eller flerspråkighet stöds dels som en minoritetspolitisk åtgärd, dels med tanken på att två- och flerspråkighet är en samhällsresurs (Hyltenstam 1986: 8–9). Utbildning tillhör i de nordiska länderna de grundläggande demokratiska rättigheterna.¹²⁴ Möjligheten till undervisning i modersmålet eller föräldrarnas modersmål ger individen förutsättningar att uppskatta den egna bakgrunden och kulturen och bli en jämställd medlem med andra som talar språket i fråga och därmed även stärka ens tillhörighetskänslor. Undervisningen i invandrarelevernas modersmål inom det svenska och finska skolväsendet syftar till att stödja utvecklingen av elevens tankeförmåga, språkfärdigheter, uttrycksförmåga och förmåga till kommunikation, formandet av sociala relationer och världsbild och ger möjlighet till en harmonisk utveckling av elevens personlighet. Modersmålsundervisningen har även avsikten att stärka elevens identitet och skapa förutsättning för mångkulturell diversitet och funktionell tvåspråkighet. Dessutom verkar undervisningen i modersmål för elevens möjligheter att fullvärdigt studera alla ämnen inom den grundläggande utbildningen. (Se t.ex. US 2004a: 303; Ikonen 2005: 16–17.)

6.1. Ungerskan i Sverige

I Sverige har det undervisats i ungerska åtminstone sedan början av 1900-talet. Höstterminen 1900 började docenten, sedermera professorn i finsk-ugrisk språkforskning, Karl Bernhard Wiklund akademisk undervisning i ungerska vid Uppsala universitet (Larsson 1996b: 46). I början av 1930-talet inleddes även undervisning i ungerska vid Ungerska institutet vid Stockholms högskola. Några år efter det påbörjades undervisning även i Lund. Ungerskans undervisning i Stockholm lades ned 1983 av besparingsskäl. År 1987 slöts ett lektorsutbyte

¹²³ Informationen grundar sig på personlig korrespondens med Kaisa Saikkonen från Jyväskylä universitetsbibliotek den 8 januari 2009.

¹²⁴ Se beskrivningen ovan i avsnitt 3.1.

mellan Sverige och Ungern. (Larsson 1996a; Wickman 1996.) Undervisningen i Lund upphörde i början av 2000-talet och idag är Uppsala därmed det enda universitetet i Sverige där det bedrivs undervisning och forskning i ungerska.¹²⁵

I samband med ungrarnas organiserade inflyttning till Sverige grundades år 1957 ett ungerskt läroverk vid Nordhemsskolan i Göteborg. Försöksskolan initierades av Arbetsmarknadsstyrelsen och var avsedd att vara ett specialgymnasium för ungerska flyttningar som avbrutit sina gymnasiestudier i Ungern i samband med revolutionen under hösten 1956. Detta ungerska gymnasium påbörjade sin verksamhet till höstterminen 1957 och upphörde med verksamheten i utgången av läsåret 1960/1961 i juni 1961. Skolan var ett samgymnasium där undervisningen bedrevs under svenska myndigheters ansvar, i början framförallt på ungerska och senare även på svenska och engelska. Skolan bestod av en treårig reallinje, där studenterna även fick yrkesvägledning för att kunna fortsätta studera på svenska högskolor och placeras i yrkeslivet. Under skolans verksamhet studerade cirka 100 elever på gymnasiet, varav sammanlagt 34 examinerades.¹²⁶

De sverigeungerska barnen har redan från början av 1970-talet fått undervisning i sitt modersmål åtminstone i Stockholm, Göteborg och Borås (György-Ullholm 2004: 286; K. Tóth 2007; jfr SCB 1984b: 120). Senare utvidgades modersmålsundervisningen och under 1970–80-talen hörde ungerska till de mellanstora undervisningsspråken. De flesta lärarna i ungerska var välutbildade och flera hade en svensk lärarutbildning. (Beijer 2008: 305.) Det anordnades lärarutbildning i Stockholm och Malmö och år 1982 samlade Lärarhögskolan i Malmö ett 30-tal ungerska lärare från 23 kommuner till några dagars kompetensutveckling i Ungern. (Beijer 2008: 305.) Idag sker undervisningen i ungerska i över 100 kommuner¹²⁷ och inte sällan av icke pedagogiskt utbildade lärare. Modersmålslärarna har idag inga utbildningsmöjligheter i Sverige (Ikonen & Straszer 2006: 28), så olika språkgrupper anordnar fortbildningstillfällena på egen hand. (Se även Straszer 2006e och 2008).

Modersmålsundervisningen i siffror visas i tabell 11 och 12. Den första tabellen, tabell 11, visar uppgifter om hur många grundskoleelever som var berättigade till modersmålsundervisning i ungerska och antalet och andelen av hur många som deltog i den från och med läsåret 1978/1979 till och med 1993/1994.

¹²⁵ Informationen är från personlig korrespondens med professor Lars-Gunnar Larsson den 12 januari 2009.

¹²⁶ Informationen grundar sig delvis på handlingar gällande det ungerska gymnasiet på Landsarkivet i Göteborg och delvis på Svensson (1992: 155–163).

¹²⁷ Information grundar sig på personlig korrespondens med Ulla Ekander Liew den 25 februari 2005, ansvarig för skolstatistik på Statistiska Centralbyrån.

Tabell 11. Antal elever berättigade till undervisning i ungerska och antal samt andel elever som har deltagit i undervisningen i den svenska grundskolan läsåren 1978/1979–1993/1994.

Läsår	Berättigade	Deltagande i modersmålsundervisning i ungerska	Andel (%) deltagande elever av berättigade
1978/1979	1818	726	40
1979/1980	1831	784	43
1980/1981	1785	saknas	saknas
1981/1982	1730	889	51
1982/1983	1880	972	52
1983/1984	1936	986	51
1984/1985	saknas	saknas	saknas
1985/1986	1740	970	56
1986/1987	1796	1005	56
1987/1988	1758	993	56
1988/1989	1900	1108	58
1989/1990	2116	1285	61
1990/1991	2158	1160	54
1991/1992	1935	914	47
1992/1993	1753	743	42
1993/1994	1593	628	39

Egen sammanställning av statistik från SCB 1979, 1984a, 1992 och 1994a.

Enligt tabell 11 har antalet grundskoleelever vilka varit berättigade till modersmålsundervisning i ungerska under 1980-talet och början av 1990-talet varit runt 2000. Antalet berättigade var det största under läsåret 1990/1991. Deltagandet i modersmålsundervisningen var under 1980-talet mellan 51% och 58%. Andelen deltagande var den största, 61%, under läsåret 1989/1990, men under 1990-talet började den sjunka under 40%. Idag är antalet berättigade grundskoleelever ungefär hälften mot hur det var under 1980-talet och även deltagandet i undervisningen har minskat stort. Det visas i tabell 12, som presenterar hur många elever

som var berättigade till modersmålsundervisning i ungerska och antalet och andelen elever som deltog i den i början av 2000-talet.

Tabell 12. Antal berättigade elever till undervisning i ungerska och antal samt andel elever som har deltagit i undervisningen i den svenska grundskolan läsåren 2001/2002–2006/2007.

Läsår	Berättigade	Deltagande i modersmålsundervisning i ungerska	Andel (%) deltagande elever av berättigade
2001/2002	1174	383	33
2002/2003	1150	385	33
2003/2004	1192	391	33
2004/2005	1116	345	31
2005/2006	1096	359	33
2006/2007	1029	330	32

Egen sammanställning av statistik från SCB 2002a, 2003, 2004a, 2005, 2006a och 2007a.

Tabellen visar att antalet berättigade elever har sjunkit och även att deltagandet har minskat stort, särskilt när man jämför siffrorna med tabell 11 som visar undervisningssituationen på 1980-talet och 1990-talets början. Som ett tillägg till tabell 12 kan det konstateras att under hösten 2003 fanns det enligt Statistiska Centralbyrån 1192 elever i de svenska grundskolorna som var berättigade till undervisning i ungerska, men enbart 33% dvs. 391, av dessa elever deltog i undervisningen. De berättigade eleverna gick i 593 olika skolor, varav 527 i kommunala och 66 i fristående skolor och skolorna låg i 112 olika kommuner runtom i Sverige. De berättigade eleverna motsvarar ungefär 0,11% av samtliga elever i grundskolan.¹²⁸

Eftersom Statistiska Centralbyrån inte samlar in uppgifter om modersmålsundervisningen i den svenska gymnasieskolan annat än indirekt, dvs. ifall eleverna får betyg i annat modersmål än svenska,¹²⁹ finns det enbart begränsad sta-

¹²⁸ Information grundar sig på personlig korrespondens med Ulla Ekander Liew den 25 februari 2005, ansvarig för skolstatistik på Statistiska Centralbyrån.

¹²⁹ Information grundar sig på personlig korrespondens med Ulla Ekander Liew den 17 mars 2005, ansvarig för skolstatistik på Statistiska Centralbyrån.

tistik över de studenter vilka är berättigade till modersmålsundervisning i gymnasieskolan. Skolverket redovisar inte heller längre antalet berättigade elever utan uppgifterna gäller antalet gymnasieelever med utländsk bakgrund, dvs. elever vilka är födda utomlands eller är födda i Sverige med båda föräldrarna födda utomlands. (SV 2002: 30.) Det gör det också svårare att få någon uppfattning om hur många studenter i svenska gymnasier som är berättigade till att studera ungerska som sitt modersmål.

När man jämför Statistiska Centralbyråns statistik¹³⁰ gällande antalet berättigade elever till undervisning i ungerska inom den svenska gymnasieskolan mellan läsåren 1978/1979 och 1994/1995 kan man konstatera att studenterna har varit mellan cirka 330 och 530 stycken. Det betyder att antalet berättigade studenter för modersmålsundervisning på gymnasieskolan var betydligt mindre än antalet berättigade elever för modersmålsundervisningen inom grundskolan. Även andelen deltagande gymnasiestudenter har varit mycket mindre jämfört med andelen deltagande grundskoleelever. Till exempel var under läsåret 1978/1979 antalet gymnasiestudenter som var berättigade till modersmålsundervisning i ungerska 339, men enligt statistiken (SCB 1979: 23, 32) deltog då enbart 61 studenter i undervisningen. Det utgör enbart 18% av antalet berättigade. Under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet ökade de berättigade studenternas antal något, men efter att under läsåret 1990/1991, då antalet var som störst, toltalt 527 studenter, började antalet berättigade gymnasiestudenter att sjunka.¹³¹

Förutom inom skolväsendet erbjuds undervisning i ungerska som modersmål på privata initiativ. De ungerskspråkiga barnen har på vissa orter möjlighet att få undervisning i ungerska på uppdrag av sverigeungerska föreningar i form av veckoslutsundervisning, musik- och spelklubbar, sommar- och scoutläger (se t.ex. Boross 2006; Stuber 2006). År 1997 grundades av sverigeungrarna en förening för att stödja bevarandet av det ungerska språket i Sverige. Föreningen¹³² har som sitt uppdrag att organisera språkläger för barn och anordna föreläsningar och skolning för föräldrar och modersmåls lärare. (Se Alapszabály 2007.) Enligt föreningens sekreterare anordnar föreningen undervisning i ungerska med hjälp av volontärer i nio städer: i Eskilstuna, Göteborg, Halmstad, Jönköping, Kristianstad, Ljungby, Lund, Norrköping och Stockholm. Sommarläger hålls på två orter och på dem deltar barn och ungdomar från hela Sverige. På föreningens

¹³⁰ Se SCB 1979, 1984a, 1992, 1994a och 1998.

¹³¹ För dagens situation när det gäller ungerskans undervisning som modersmål i svenska gymnasieskolor har jag inga uppgifter att tillgå. Förutom på grund- och gymnasieskolan ges undervisning i modersmål även på svenska förskolor. De enda uppgifterna gällande ungerskan i förskolan jag har är från läsåret 1978/79. Enligt den var då 223 barn berättigade att få undervisning i ungerska i förskolan, men enbart 71 barn deltog i den (SCB 1979: 34).

¹³² Föreningen bär det ungerska namnet *Őrszavak/Custos Anyanyelvapolók Egyesülete*.

arrangemang för språkets och den ungerska kulturens bevarande uppskattas varje år cirka 100–130 barn och ungdomar delta.¹³³ (Se även Straszer 2008.)

Förutom den ovan nämnda akademiska utbildningen och modersmålsundervisningen i svenska skolor kan ungerska idag läsas på några av landets studieförbund. För många andragenerationens ungrare är också studier i Ungern ett välutnyttjat alternativ.¹³⁴ De sverigeyngerska föreningarna fungerar ofta som en länk till Ungern för att de har egna nätverk dit och sprider information bland sverigeyngarna om möjligheten till studentutbyte. (Se även Stuber 2007; Szabó 1988: 469.)

6.2. Ungerskan i Finland

De ungerskspråkiga eleverna fick undervisning i ungerska redan från början när det blev möjligt på slutet av 1980-talet för alla invandrabarn att få undervisning i modersmålet i Finland.¹³⁵ Statistiska uppgifter om den ungerska undervisningens omfattning finns tillgänglig från vårterminen 1989 från Utbildningsstyrelsens arkiv. Enligt statistiken¹³⁶ har undervisningen i ungerska i början skett av en och från hösten 1990 av två kommunala undervisningsarrangörer i Helsingforsområdet. Elevernas antal var 21 under vårterminen 1988, men efter det varierade det tämligen mycket. Mellan åren 1989–1992 var antalet deltagande grundskoleelever och gymnasieelever i modersmålsundervisningen i ungerska mellan 5–21 personer och de hade en eller två, och under hösten 1991 tre, lärare. Antalet undervisningsgrupper var vissa terminer en eller två.

Tabell 13 visar undervisningsarrangörernas och elevernas antal i modersmålsundervisningen i ungerska mellan 1993 och 2006 i de finska grundskolorna och gymnasierna. Här framgår det att antalet elever ökade i viss mån under 1990-talet, men den största ökningen skedde år 1997, då antalet elever i ungerska var 50. Först vid sekelskiftet, år 1999, blev elevernas mängd i ungerskundervisningen mer än 50, dock har elevantalet varierat även efter det. Elevantalet var som mest 59 elever och detta var år 2001. Under de senare åren har antalet elever i modersmålsundervisningen minskat.¹³⁷

¹³³ Informationen kommer från personlig korrespondens med föreningens ordförande Ildikó Tóth den 4 april 2008. Jfr György-Ullholm 2004: 287, 292.

¹³⁴ Många med ungersk bakgrund i Sverige väljer språkkurser eller andra studier och läger, vilka anordnas av olika skolor och föreningar i Ungern.

¹³⁵ Se beskrivningen ovan i avsnitt 3.2.

¹³⁶ Alla siffror är hämtade från Utbildningsstyrelsen.

¹³⁷ Informationen är hämtad från Utbildningsstyrelsen.

Tabell 13. Modersmålsundervisning i ungerska i Finland åren 1993–2006.

År	Samordnare	Antal elever
1993	2	27
1994	2	19
1995	2	13
1996	2	20
1997	2	50
1998	1	35
1999	4	57
2000	3	47
2001	4	59
2002	4	58
2003	4	54
2004	4	49
2005	3	36
2006	4	39

Egen sammanställning av statistik från Utbildningsstyrelsen.

Tabell 14 visar samtliga kommuner där det förekom modersmålsundervisning i ungerska och antalet elever som fick undervisning mellan åren 1989–1993 och 2000–2006.

Tabell 14. Kommuner, som gav modersmålsundervisning i ungerska och antal elever som fick undervisning i ungerska i Finland åren 1989–1993 och 2000–2006.

År	Kommun (elever; antal)
1989	Helsingfors (21)
1990	Esbo (5), Helsingfors (7)
1991	Esbo (7), Helsingfors (9)
1992	Esbo (7), Helsingfors (9)
1993	Esbo (11), Helsingfors (16)

2000	Grankulla (3), Helsingfors (26), Vanda (18)
2001	Grankulla (4), Esbo (14), Helsingfors (25), Vanda (16)
2002	Grankulla (4), Esbo (13), Helsingfors (33), Vanda (8)
2003	Esbo (16), Helsingfors (17), Vanda (7), Åbo (14)
2004	Esbo (18), Helsingfors (14), Vanda (10), Åbo (7)
2005	Esbo (17), Helsingfors (14), Åbo (5)
2006	Esbo (15), Helsingfors (12), Tammerfors (6), Åbo (6)

Egen sammanställning av statistik från Utbildningsstyrelsen.

Enligt tabell 14 hölls undervisning i ungerska år 1989 enbart i Helsingfors och åren 1990–1993 även i Esbo. I Esbo var elevernas antal mellan år 1990 och 1993 mellan 5 och 11. I Helsingfors varierade studenternas mängd mellan 7 och 21 åren 1989–1993. Det framgår inte i denna tabell hur situationen var mellan år 1993 och 2000¹³⁸, men enligt tabell 13 var det under denna period, förutom de två sista åren, alltid en eller två undervisningsarrangörer, vilka förmodligen var desamma som tidigare, alltså Esbo och Helsingfors kommuner. Från år 1999 spred sig undervisningen lite grann och år 2000 fanns det förutom i Helsingfors elever i ungerska i Vanda och i Grankulla. År 2001 och 2002 gavs undervisning i ungerska i fyra kommuner i Storhelsingforsregionen. Elevernas antal i dessa kommuner varierade något. Ungerskundervisningen utvidgades år 2003, då det gavs undervisning förutom i Storhelsingfors i Åbo och från och med 2006 även i Tammerfors. Dock är antalet elever i dessa kommuner tämligen litet.

Enligt Statistikcentralen var år 2005 antalet ungerskspråkiga barn 229, varav cirka 150 då var i grundskole- och gymnasieåldern (SF 2007: 24). Men som framgick ovan (se tabell 13) deltog samma år enbart 36 elever i modersmålsundervisningen i ungerska. Det är cirka 24% av alla ungerskspråkiga elever. Det är intressant att konstatera att undervisning i ungerska som modersmål skedde år 2005 bara i Nyland i Södra Finlands län och lite grann i Västra Finlands län i Egentliga Finland, i Åbo. (Jfr Straszer 2006e.)

I Finland har man även möjlighet att studera ungerska som främmande språk. I detta har Samfundet Finland-Ungern en betydande roll, eftersom Finska Rundradion på samfundets initiativ 1983 tog språkundervisningsprogrammet ”Jó napot” till sitt utbud. Programmet väckte stort intresse bland finländare. (Honka-Hallila 2000: 99–100.) Samfundet började efter detta producera undervisningsmaterial. Ungerska språkets utövning i form av undervisning och pro-

¹³⁸ Information om dessa år kunde inte hittas i Utbildningsstyrelsens arkiv.

ducerandet av undervisningsmaterial har bevarats både inom och utanför samfundets verksamhet. I dagsläget undervisas ungerska delvis med stöd från kulturutbytesavtalet på flera universitet i Finland. Dessutom anordnas kurser i ungerska av medborgarinstitut/arbetarinstitut¹³⁹ runt om i landet, enligt samfundets uppskattning på cirka 30 orter.¹⁴⁰ Även Ungerska Kultur- och Vetenskapscentret i Helsingfors anordnar kurser i ungerska för alla intresserade finländare. Tidvis har man även påbörjat undervisning i ungerska inom gymnasieutbildningen i olika delar av landet, t.ex. i Klövskog i Nurmijärvis kommun och i Jyväskylä. Dock blev inte undervisningen långvarig. På gymnasiet hör ungerska från och med 1998 till studenternas frivalsämne, som ett s.k. B3-språk, vars undervisning stöds av läroplanen. Dock har studenterna inte möjlighet att välja ungerska som examensämne i studenten. (Straszer 1999a, 2000.)¹⁴¹ Enligt en tidigare uppskattning av Samfundet Finland-Ungern har mer än hundra finska skolor och skolklasser en vänskola eller vänsklass i Ungern, med vilka de har lärar- och elevutbyte. Dock är inte dessa relationer alltid permanenta, utan de kan gälla bara enstaka utbytestillfällen eller något gemensamt projekt eller lägerskolresor, vilka är väldigt populära bland eleverna.¹⁴² (Se även Honka-Hallila 2000: 111–113.) Dessutom är studerandet av ungerska bekant för de flesta vilka studerar finska på universitetsnivå. Finskans släktskap med ungerskan blir även bekant för alla finländska elever i modersmålslektionerna redan på grundskolan. Sammanfattningsvis kan det konstateras att utövandet av ungerska språket i Finland är vitt accepterat och till och med en uppskattad hobby.

7. Ungrarna i Sverige och Finland: en jämförelse

Sammanfattningsvis kan man konstatera vad gäller ungrarnas och ungerskans ställning i det svenska och finska samhället att den starkaste gemensamma nämnaren för de i Sverige och Finland permanentbosatta personerna med ungersk bakgrund är deras ungerska rötter och ungerska språk samt att de båda grupperna bor i ett nordeuropeiskt samhälle som en invandrad minoritet. Som det framgått i rapporten utgör ungrare inte någon enhetlig grupp i Sverige och Finland eftersom de båda ungerska grupperna delvis har olika sociokulturell situation

¹³⁹ På finska *kansalaisopisto* eller *työväenopisto*.

¹⁴⁰ Informationen grundar sig på personlig korrespondens med Samfundets verksamhetsledare Marjatta Manni-Hämäläinen den 18 januari 2008.

¹⁴¹ Se mer om undervisningen i B-språk i det finska skolsystemet i Latomaa & Nuolijärvi (2002: 156–160).

¹⁴² Informationen grundar sig på personlig korrespondens med Samfundets verksamhetsledare Marjatta Manni-Hämäläinen den 18 januari 2008.

beroende på tiden och anledningen till invandring. Men även den geografiska spridningen i landet, kulturhistoriska samt samhälleliga orsaker och individuella skillnader när det gäller t.ex. ungrarnas kultur i hemlandet¹⁴³ och religiös övertygelse spelar en viss roll i ungrarnas nuvarande sociokulturella situation. Sammanställningen nedan sammanfattar de mest karaktäristiska likheterna och skillnaderna som finns mellan dessa två grupper. Den ger en översiktlig bild och grund för jämförelse mellan ungrarnas och ungerskans sociokulturella ställning i de båda samhällena.

Sammanställningen visar att sverigeungrarna och finlandsungrarna i vissa avseenden har olika förutsättningar för att behålla sitt språk och sin kultur levande. Sverigeungrarna som grupp kan p.g.a. gruppens storlek och koncentration till vissa områden ha stora möjligheter att hålla ihop och upprätthålla sin ungerskhet och kultur. Samtidigt kan finlandsungrarna, som utgör en mindre invandrargrupp med stor spridning i landet, ha goda möjligheter att bevara den ungerska identiteten och språket p.g.a. ungerskans jämförelsevis höga status i landet och majoritetsbefolkningens positiva attityder. Det finns alltså hos de båda grupperna olika medverkande element som förmodligen både stödjer och minskar förutsättningarna för minoritetsspråkets och kulturens fortlevnad.

Karaktäristiska likheter och skillnader mellan sverige- och finlandsungrarnas sociokulturella ställning i samhället.

SVERIGEUNGRARE	FINLANDSUNGRARE
Invandrare från Östeuropa, från flera f.d. kommunistiska länder → kan uppfattas ha en låg status i samhället	Invandrare från ”vår finsk-ugriska familj”, representerar en broderation → kan uppfattas ha en hög status i samhället
De flesta har kommit under 1950- och 1960-talen → varmt mottagna, men det rådde då öppet assimilatorisk invandrapolitik i Sverige	De flesta har kommit under 1970- och 1980-talen → varmt mottagna och en tämligen positiv inställning till dessa rekryterade, arbetande invandrare
De flesta är politiska och/eller ekonomiska flyktingar från alla samhällsklasser med olika utbildningsbakgrund	De flesta har kommit som experter på ett visst område p.g.a. arbete eller av familjeskäl och med hög utbildning

¹⁴³ Som alltså kan vara både inom och utanför den nuvarande ungerska statens gränser.

→ valet av Sverige var ofta inte ett genomtänkt beslut, utan var slumpartat och dikterades av tillfälligheter

Relativt stor invandrargrupp med flera bosättningscentra i Sverige
→ goda möjligheter att hålla ihop och ha kontakter med varandra och t.ex. anordna ungerskspråkiga aktiviteter och hålla ungerskspråkig media vid liv

Relativt stor grupp med koncentration till vissa områden, samt lång tradition att anordna modersmålsundervisning för elever med invandrarbakgrund
→ större möjligheter att få undervisning i ungerska som modersmål, men det finns få andra möjligheter till utbildning i ungerska

→ valet av Finland var medvetet och oftast ett genomtänkt beslut

Relativt liten invandrargrupp som bor geografiskt utspritt i hela Finland
→ mindre möjligheter att hålla ihop och ha kontakter med varandra och t.ex. anordna ungerskspråkiga aktiviteter och hålla ungerskspråkig media vid liv

Liten grupp med geografisk spridning, samt kortare tradition att anordna modersmålsundervisning för elever med invandrarbakgrund
→ mindre möjligheter att få undervisning i ungerska som modersmål, men av kulturhistoriska skäl finns det andra möjligheter till utbildning i ungerska

Slutord

I denna rapport har jag beskrivit invandringsbakgrund, demografi, språkpolitik och kultur som rör de ungerska minoriteterna i Sverige och Finland. Avsikten har varit att ge en jämförande översikt om ungrarnas situation i de två nordiska länderna ur språksociologiskt perspektiv. Forskning, t.ex. Gaarder (1977), Glazer (1978), Clyne (1982), Conklin & Lourie (1983) och i Sverige framförallt Boyd (1985), Tandefelt (1988) och Hyltenstam & Stroud (1991), har visat att sådana faktorer som redovisats i denna rapport är av betydelse för identiteten samt språkets och kulturens bevarande hos minoritetsgrupperna. Därför har jag valt att djupgående redovisa dessa faktorer i rapporten. Faktorens möjliga påverkan för språkval och identitet hos två utvalda grupper av andragenerationens ungrare diskuteras i min kommande avhandling.

Eftersom liknande redogörelse aldrig tidigare har getts är förhoppningen att denna rapport inte enbart utgör en bakgrund för min undersökning, utan att den även ger värdefull information till alla som är intresserade av ungrarna, deras historia och kultur i de två redovisade nordiska länderna.

English Summary

In this report an overview of Hungarians and Hungarian culture in Sweden and Finland is presented. This overview is within the scope of my doctoral thesis dealing with language and identity among second-generation Hungarians living in Sweden and Finland, which is being presented at the Institute for Modern Languages/Finno-Ugric at Uppsala University.

The thesis is a comparative sociolinguistic study, the object being to map and compare the usage of Hungarian among people with Hungarian background in two countries and to study their views concerning the meaning of language and cultural heritage for identity. Also included in the study is a review of the various factors at the family, individual and group levels that can affect the language situation among second-generation Hungarians and the conclusions we can draw concerning the future prospects of language maintenance or shift among the groups with Hungarian background in these two Nordic countries.

This report offers a background description, showing some of the factors which at both a group and society level, can impact language choice by Hungarians and provide opportunities which help preserve the Hungarian language, and also examines Hungarian culture in Sweden and Finland. Insight is given into Hungarian history, demography, language politics concerning immigrants, attitudes towards Hungarians, organizations for Hungarians, Hungarian media and mother-tongue instruction in Hungarian in the two Nordic countries. The data has been collected during research work done in 2006 and the demographic information provided is current until that date, while some of the report refers to the situation continuing into 2008.

Regarding Hungarians and the status of the Hungarian language in Swedish and Finnish societies, there is a strong common denominator for those persons of Hungarian descent permanently residing in Sweden and those in Finland: their Hungarian roots, the Hungarian language and the fact that both of these groups live as a minority immigrant people group in a northern European society. In the report it is evident that Hungarians are not one unified group in Sweden and Finland, in part because both of these Hungarian groups have different sociocultural situations dependent upon the time and reason for the immigration. Other factors playing a role in the situation of Hungarians today are geographical dispersion throughout the country, culture-historical and societal reasons, as well as individual differences with regard to the Hungarian culture in the mother country and religious beliefs.

The report shows that Swedish-Hungarians and Finnish-Hungarians to some extent have different conditions that enable them to keep the Hungarian language and culture alive. Swedish-Hungarian groups are able to meet regularly in

certain areas, due to the size of the Hungarian population and concentration in these areas, and together they help to maintain the Hungarian culture. While Finnish-Hungarians, even though they make up a smaller minority with a more diverse spread throughout the country, are able to maintain their Hungarian identity and language because they are seen as having a higher status and they are met by positivity from the majority of the population. In both groups there are underlying factors that work either for or against those conditions that lead to the preservation of the minority language and culture.

Bilaga

Illustrationer

Samtliga fotografier publicerade med medgivande från de berörda. Fotograf i samtliga fall: Boglárka Straszer

Teckning av Márta, 9 år

Bild 1. Ungerska Huset i Bromma, Stockholm

Bild 2. Skylten på Ungerska Huset

Bild 3. Ungerska Kultur- och Vetenskapscentret i Helsingfors

Bild 4. Den ungerska församlingsgården i Tångagärde

Bild 5. Publikationer från Sverige och Finland om ungrare och den ungerska kulturen

Bild 6. Barn i ungersk modersmålsundervisning

Bild 7. Barnaktivitet i en sverigeungersk förening

Litteraturförteckning

- Abonyi-Karhunen, Adrienn, 2005a: A Finnország-sztereotípiák változása az útikönyvekben. I: Pasztercsák, Ágnes (red.) *Hungarologische Beiträge* 17. Universität Jyväskylä. S. 5–34.
- Abonyi-Karhunen, Adrienn, 2005b: Finnország-sztereotípiák az tiknyvekben. – *Korunk* 2006. január.
- Abonyi-Karhunen, Adrienn, 2005c: Finnország-sztereotípiák az tiknyvekben. “A magyarságtudomány műhelyei: Kultúra, nemzet, identitás” – konferencia, 2005. augusztus 24–25. Budapest, Balassi Bálint Intézet. – www.bibl.u-szeged.hu/filo/hir/abonyi_karhunen.htm (2005.08.26.)
- AD 1990 = *Invandrr- och flyktingpolitiken 1990*. Arbetsmarknadsdepartementet. Regeringskansliets offsetcentral. Stockholm.
- Alapszabály 2007 = *Az rszavak/Custos Anyanyelvpolk Egyesületének Alapszabálya*. Elfogadta és jóváhagyta a 2007. augusztus 11-i kzgyls. Stockholm.
- Alföldy, Jenő, Bakos, István, Hámori, Péter & Kiss, Gy., Csaba, 2003: “*Haza a magashban*”, *Magyar nemzetismeret II*. A külhoni magyar diákoknak. Antológia Kiad, Lakitelek.
- Allardt, Erik & Starck, Christian, 1981: *Sprkgrnser och samhällsstruktur: Finlands-svenskarna i ett jämförande perspektiv*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Asetus 1995 = *Asetus Unkarin kanssa yhteistyöstä kulttuurin, opetuksen ja tutkimuksen alalla tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta*. Annettu Helsingissä 1. päivänä syyskuuta 1995. Suomen säädöskokoelman sopimussarja. Ulkovaltain kanssa tehdyt sopimukset N:o 53–54.
- Beijer, Mai, 2008: *Mest språk. Språk- och kulturkunskap i ett alltmer gränsöverskridande samhälle*. Myndigheten fr skolutveckling. Uo8: 198. Stockholm.
- Bergman, Erland & Swedin, Bo, 1986: *Solidaritt och konflikt. Etniska relationer i Sverige*. Minervabckerna. Carlssons Bokförlag. Stockholm.
- Boross, Katalin, 2006: “Az iskolk flttb szükséges voltáról” Tmr helyzetfeltárás. – *Magyar Liget* 2006/1.
- Boross, Kálmán, 2007: Lundi Magyar Kultrfrum hírei, Tz esztends a Lundi lap. – *Hiradó VII. vf. 104. szám, 2007. június*.
- Borbándi, Gyula, 1996: *Emigráció s Magyarország. Nyugati magyarok a változások éveiben 1985–1995*. Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem. Basel–Budapest.
- Bourdieu, Pierre, 1997: The forms of capital. I: Halsey, A. H., Lauder, Hugh, Brown, Phillip & Stuart Wells, Amy (red.) *Education – culture, economy and society*. Oxford. Oxford University Press. S. 46–58.
- Boyd, Sally, 1985: *Language survival: A study of language contact, language shift and language choice in Sweden*. Gothenburg Monographs in Linguistics 6. Dissertation. Department of Linguistics, University of Göteborg.
- Bæhrendtz, Nils Erik, (red.) 1957: *Vi sg det hnda. En bok om den ungerska folkresningen*. Rabn och Sjögren. Stockholm.
- Camaur, Leonor, 2005: *Minoritetsmedier och minoritetsmediepolitik i Sverige*. En kartlggning. Styrelsen fr psykologiskt frsvar. Stockholm.
- Clyne, Michael, 1982: *Multilingual Australia. Resources, needs, policies*. Melbourne. River Seine Publications.
- Conklin, Nancy Faires & Lourie, Margaret A., 1983: *A Host of Tongues. Language communities in the United States*. New York. The Free Press.

- Cselényi, László, 2007: A Duna-TV nem enged a '48-ból. – *Híradó VII. évf. 104. szám, 2007. június.*
- Csepregi, Márta & Wichmann, Irene, 1992: Unkarilaiset. I: Laakso, Johanna (red.) *Uralilaiset kansat. Tietoa suomen sukukielistä ja niiden puhujista.* WSOY. Porvoo-Helsinki-Juva.
- Dugántsy, Mária, 1983: *Ungerska i Sverige. Analys av språkliga drag i sverigeungerska barns skoluppsatser.* FUSKIS/FIDUS 7. Uppsala universitet, Finsk-ugriska institutionen. Uppsala.
- Ehn, Billy, 1981: *Arbetets flytande gränser. En fabriksstudie.* Bokförlaget Prisma, Stockholm.
- EKE 2008 = Hemsidan för Föreningen Transsylvanska Bokvänner, Erdélyi Könyv Egylet. – <http://www.transsylvanska.org> (2007.07.17.)
- El Rafie, Yasmine, 2008: Bloggare utmanar den klassiska arabiskan. – *Språktidningen*. 6. S. 25–28.
- Fenyvesi, Anna, 2005: Introduction. I: Fenyvesi, Anna (red.) *Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language.* John Benjamins Publishing Company. Amsterdam/Philadelphia. S. 1–9.
- FME 2008 = Den finlandsungerska föreningens hemsida, Finnországi Magyarok Egyesülete. <http://www.magyarutca.org/fme> (2008.07.17.)
- FMSZ 1996 = *Finnország magyar szemmel. A magyar fiatalok képe Finnországról./ Suomi unkarilaisin silmin. Unkarilaisnuorten Suomi-kuva.* Oktatáskutató Intézet, Finn nagykövetség. Unkarin koulutustutkimuskeskus, Suomen suurlähetystö. Budapest 1996.
- Folket 2008 = Ungrare kan råda bot på läkarbristen i Flen. – *Folket*, 2008-08-01.
- Fredman, Markku, Keravuori, Kirsi, Niemi-Kiesiläinen, Johanna, Nurminen, Pekka, Pihlajamäki, Heikki & Suurpää, Johanna, 1989: *Oikeutta ulkomaalaisille.* Gaudeamus. Helsinki.
- Gaarder, A. Bruce, 1977: *Bilingual Schooling and the Survival of Spanish in the United States.* Rowley, Mass. Newbury House.
- Gaasholt, Øystein & Tøgeby, Lise, 1995: *I syv sind. Danskernes holdninger til flygtninge og indvandrere.* Århus. Forlaget Politika.
- Gerevich-Kopteff, Éva, 1993: Magyarságörzés és beilleszkedés Finnországban. I: Békési, Imre, Jankovics, József, Kósa, László & Nyerges, Judit (red.) *Régi és új peregrináció. Magyarok külföldön, külföldiek Magyarországon. Peregrination, Old and New. Hungarians Abroad and Foreigners in Hungary.* III. Magyar nyelvészek külföldön – külföldiek Magyarországon. Hungarian Linguists Abroad, Foreign Linguists in Hungary. Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság – Scriptum Kft. Budapest-Szeged. S. 1274–1279.
- Gerner, Kristian, 2004 [1997]: *Centraleuropas historia.* Natur och kultur. Stockholm.
- Glazer, Nathan, 1978: The process and problems of language maintenance. I: Lourie, Margaret A. & Conklin, Nancy Faires (red.) *A pluralistic nation: The language issue in the United States.* Rowley, Mass. Newbury House. S. 32–43.
- György-Ullholm, Kamilla, 2004: Language planning between pluralism and assimilationism. Reflections on Hungarian mother tongue instruction in Sweden. – *Estudios de Sociolingüística* 5(2) 2004. S. 277–298.
- György-Ullholm, Kamilla, 2006: Föräldrar som språkliga förebilder i diasporan. – *Híradó VI. évf. 103. szám, 2006. március.*
- Görömbei, András, 2003: *Irodalom és nemzeti önismeret.* Nap Kiadó. Budapest.
- Hámori, László, 1967: Ungarna. I: Schwarz, David (red.) *Svenska minoriteter.* En

- handbok som kartlägger invandringspolitiken och befolkningsminoriteternas ställning inom det svenska samhället.* Stockholm.
- Helasvuo, Veikko, 1984: Unkarilainen musiikki ja musiikkipedagogia Suomessa. I: Nagy, János, Gombár, Endre, Hajdú, Péter, jr. Kodolányi, János, Lázár, Imre, Oláh, József & Petróczi, Sándor (red.) *Ystävät sukulaiset. Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet 1840–1984.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 403. S. 203–213.
- Hellman, Lisa, 2004: *Attityder till språk. En undersökning av attityder till svenska och till avvikande svenska i Sydnärke.* Humanistiska institutionen, Svenska språket. Örebro universitet.
- Hernes, Gudmund & Knudsen, Knud, 1994: Klimaskifte? Norske reaktioner på flyktinger, asylsøkere og innvandrere 1988–1993. – *Tidskrift for samfunnsforskning* 3. S. 319–343.
- Heyman, Anna-Greta, 1990: *Invanda kulturer och invandrarkulturer.* Almqvist & Wiksell.
- Honka-Hallila, Helena, (red.) 2000: *Meidän Unkari. Suomi-Unkari Seura 1950–2000.* Suomi-Unkari Seura. Gummerus.
- Hult, Francis M., 2004: Planning for multilingualism and minority language rights in Sweden. – *Language Policy* 3: 181–201.
- Huset 2006 = ”Ditt fosterland i mina ögon”. Festivalinbjudan till hu.se-t 1, allkonst-festival i Göteborg i april 2006.
- Huotari, Juhani, 1984: Ammattijärjestöt, kansalaisjärjestöt ja yhdistykset. I: Nagy, János, Gombár, Endre, Hajdú, Péter, jr. Kodolányi, János, Lázár, Imre, Oláh, József & Petróczi, Sándor (red.), *Ystävät sukulaiset. Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet 1840–1984.* Helsinki: SKS. S. 249–252.
- Hill, Margret, 1995: *Om invandrarbarns möjligheter. Om kunskapsutveckling och språkutveckling i förskola och skola.* Göteborgs universitet. Institutionen för pedagogik. Göteborg.
- Huss, Leena, 2001: The national minority languages in Sweden. I: Guus Extra & Durk Gorter (red.) *The other languages of Europa.* Multilingual Matters 118. John Edwards. S. 137–157.
- Huss, Leena, 2003: Assimilaatiosta pluralismiin ja uuteen integraatiopolitiikkaan: Ruotsin kouluhistoriaa kielivähemmistöjen näkökulmasta. I: Kangassalo, Raija & Mellenius, Ingmarie (red.) *Låt mig ha kvar mitt språk. Antakaa minun pitää kieleni.* Den tredje SUKKA-rapporten. Kolmas SUKKA-raportti. Skrifter från moderna språk 11. Institutionen för moderna språk. Umeå universitet. Umeå. S. 33–49.
- Hyltenstam, Kenneth, 1986: Politik, forskning och praktik. I: *Invandrar språken – ratad resurs?* Källa/25. Utgiven av Forskningsrådsnämnden. Stockholm. S. 6–24.
- Hyltenstam, Kenneth & Stroud, Christopher, 1991: *Språkbyte och språkbevarande. Om samiskan och andra minoritetsspråk.* Studentlitteratur. Lund.
- Hyltenstam, Kenneth & Tuomela, Veli, 1996: Hemspråksundervisningen. I: Kenneth Hyltenstam (red.) *Tvåspråkighet med förhinder? Invandrar- och minoritetsundervisning i Sverige.* Studentlitteratur. Lund. S. 9–109.
- Hyypä, Markku T. & Mäki, Juhani, 2000: Edistääkö sosiaalinen pääoma terveyttä? Pohjanmaan rannikon suomen- ja ruotsinkielisen väestön kansalaisaktiivisuuden ja terveyden vertailu. – *Suomen lääkärilehti* 55/8. S. 821–826.
- Håkansson, Gisela, 2003: *Tvåspråkighet hos barn i Sverige.* Studentlitteratur. Lund.
- Ikonen, Kristiina, 1994: Maahanmuuttajien opetus osana monikulttuurista koulua. I: Touko Hilasvuori & Armi Mikkola (red.) *Monikulttuurinen koulu ja opetus.* Vantaan täydennyskoulutuslaitos. Painatuskeskus. Helsinki. S. 75–102.

- Ikonen, Kristiina, 2005: Maahanmuuttajaoppilaiden opetuksen järjestäminen. I: Kristiina Ikonen (red.) *Maahanmuuttajaoppilaiden opetus perusopetuksessa – opetus-suunnitelmatyöstä käytäntöön*. Opetushallitus. S. 9–23.
- Ikonen, Kristiina & Straszer, Boglárka, 2006: *Maahanmuuttajaoppilaiden äidinkielen opetuksen asemasta ja opettajan koulutuksesta – opetuksen käynnistämisestä tähän päivään. Selvitys 2005*. Opetushallituksen julkaisemattoman selvityksen käsikirjoitus 2006.02.15.
- Ikonen, Kristiina, 2007: Oman äidinkielen opetuksen kehityksestä Suomessa. I: Sirkku Latomaa (red.) *Oma kieli kullan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen*. Opetushallitus. Helsinki. S. 41–56.
- IMMI 2008 = Hemsidan för Immigrant Institutet. – <http://immi.se/kultur/authors> (2008.07.17.)
- Ingemansson, Bitti, 2008: Ljusning för Sveriges tredje språk. – *Språktidningen* 6. S. 31–33.
- Jaakkola, Magdalena, 1989: *Suomalaisten suhtautuminen ulkomaalaisiin ja ulkomaa-laispolitiikkaan*. Siirtolaisuustutkimuksia 21. Työvoimaministeriö – Valtion painatuskeskus, Helsinki.
- Jaakkola, Magdalena, 1995: *Suomalaisten kiristyvät ulkomaalaisasenteet*.
- Jaakkola, Magdalena, 1999: *Maahanmuutto ja etniset asenteet. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987–1999*. Työpoliittinen tutkimus 213. Työministeriö. Edita. Helsinki.
- Jaakkola, Magdalena, 2000: Asenneilmasto Suomessa vuosina 1987–1999. I: Liebkind, Karmela (red.) *Monikulttuurinen Suomi. Etniset suhteet tutkimuksen valossa*. Gaudeamus. Helsinki. S. 28–55.
- Jaakkola, Magdalena, 2005: *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987–2003*. Työpoliittinen tutkimus 286. Työministeriö. Helsinki.
- Janulf, Pirjo, 1998: *Kommer finskan i Sverige att fortleva? En studie av språkkunskaper och språkanvändning hos andragenerationens sverigefinnar i Botkyrka och hos finlandssvenskar i Åbo*. Acta Universitatis Stockholmiensis. Studia Fennica Stockholmensia 7. Almqvist & Wiksell International. Stockholm.
- Kalocsi, Margit, 2006: A Híradó 100 számának rövid története. – *Híradó V. évfolyam, 2006. június 100. szám*.
- Jávorszky, Béla, 2000: Finnugor szolidaritás felé. I: Dávid, Gyula & Veress, Zoltán (red.) *Határtalan hazában. Ezredfordulás töprengések*. Stockholm: Erdélyi Könyv Egylet, Föreningen Transsylvanska Bokvänner. S. 372–381.
- Kartovaara, Leena & Sauli, Hannele, 2000: Suomalainen lapsi. Väestö 2000:7. Befolkning. Population. *Stakes.Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 2000*.
- Katila, Kirsti, Nieminen, Kari, Myllys, Leena, Huttunen, Kalervo, Saarinen, Annikki, Niemi, Leena, Sovijärvi, Riitta & Vilppo, Arja (red.) 2004: *Suomi-Unkari Seuran Riihimäen osasto 1964–2004*. Savion Kirjapaino Oy.
- KD 1993 = *Invandrar- och flyktingpolitiken*. Kulturdepartementet. Regeringskansliets offsetcentral. Stocholm.
- Kelly, Caroline, 1993: Group identification, intergroup perceptions and collective action. I: Stroebe, Wolfgang & Hewstone, Miles (red.) *European review of social psychology* 4. Chichester, England: Wiley. S. 59–83.
- Keve 2008 = Hemsidan för Medlemsbladet för ungerska protestantiska församlingar i Norden, Új Kéve. – <http://www.keve.se> (2008.07.17.)
- Kelemen, Bertha, 1946: *Magyarok és svédek*. Budapest. Teleki Pál Tudományos Intézet.

- Karila, Kaisa Kaarina, 2006: *Kulttuuriyhteistyötä, politiikkaa ja kansansivistämistä: fennomaanien suhde Unkariin*. Pro gradu –tutkielma. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Kilpiö, Arto, 1999: *Magyarország – työn ja toimen, romantiikan ja soiton maa. Unkarin propaganda Suomessa jatkosodan vuosina*. Pro gradu –tutkielma. Helsingin yliopiston Unkarin kielen ja kulttuurin laitos.
- Kodolányi, János, 1939: *Suomi titka*. Magyar Élet. Budapest.
- Kontra, Miklós, 2005: Contextualizing the Sociolinguistics of Hungarian Outside Hungary project. I: Fenyvesi, Anna (red.) *Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language*. John Benjamins Publishing Company. S. 29–45.
- Kontra, Miklós & Saly, Noémi (red.) 1998: *Nyelvmentés vagy nyelvárulás? Vita a határon túli magyar nyelvhasználatról*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Korhonen, Mikko, 1984: Suomalais-ugrilaisen kielitieteen alkuvaiheet. I: Nagy, János, Gombár, Endre, Hajdú, Péter, jr. Kodolányi, János, Lázár, Imre, Oláh, József & Petróczi, Sándor (eds.) *Ystävät sukulaiset. Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet 1840–1984*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 403. S. 25–45.
- Korkiasaari, Jouni, 1989: *Suomalaiset maailmalla. Suomen siirtolaisuus ja ulkosuomalaiset entisaajoista tähän päivään*. Siirtolaisuusinstituutti. Turku.
- Korkiasaari, Jouni, 1993: *Siirtolaisuus- ja ulkomaalaistilastot. Väestö 1993:8, Population*. Pakolais- ja siirtolaisuusasiain neuvottelukunta. Tilastokeskus, Statistikcentralen, Statistics Finland & Siirtolaisuusinstituutti, Migrationsinstitutet, Institute of Migration. Erikoisjulkaisut. Helsinki 1993. Siirtolaisuus- ja ulkomaalaistilastointi.
- Kós-Dienes, Dora, 1986: Semantisk analys av tidningsartiklar om ungerska flyktingar. I: Christina Stendahl (red.) *Modeller för positiva kulturmöten*. Papers in anthropologica linguistics, 15. Göteborg. S. 65–88.
- Kovács, Andor, 1999: *A világ magyarsága. Európa I. Magyarok Világszövetsége Nyugati Régiója*. Budapest.
- KSL 2008 = Hemsidan för Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry, Förbundet för Folkbildning. <http://www.ksl.fi> (2008.07.17.)
- Kuosma, Tapio, 1994: *Uudistettu ulkomaalaislainsäädäntö*. Lakimiesliiton kustannus. Helsinki.
- Kvist Geverts, Karin, 2008: *Ett främmande element i nationen. Svensk flyktingpolitik och de judiska flyktingarna 1938–1944*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Historica Upsaliensia 233. UUHGS Publications 2. Historiska institutionen & Programmet för studier kring Förintelsen och folkmord. Uppsala universitet. Uppsala.
- Laakkonen, Risto, 1997: Suomen siirtolaisuus. I: Dahlgren, Taina, Kortteinen, Juhani, Lång, K.J., Pentikäinen, Merja & Scheinin, Martin (red.) *Vähemmistöt ja niiden syrjintä Suomessa*. Yliopistopaino. Helsinki. S. 123–132.
- Laakso, Johanna, 1992: Lukijalle. I: Laakso, Johanna (red.) 1992: *Uralilaiset kansat. Tietoa suomen sukukielistä ja niiden puhujista*. WSOY. Juva.
- Laakso, Johanna, 2004: Unkarin kieli. I: Juhani Huotari & Olli Vehviläinen (red.) *Unkari. Maa, kansa, historia*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 871. Helsinki.
- Lahdelma, Tuomo, 1991: August Ahlqvist ja Unkarin kulttuuri. I: Janhila, Jaana (red.): *Kulttuurin Unkari*. Studia Hungarologica 1. Atena Kustannus Oy. Jyväskylä. S. 9–41.
- Lainio, Jarmo, 2008: Ett segt begrepp i svensk tvåspråkighetsdebatt. I: Börestam, Ulla, Gröndahl, Satu & Straszer, Boglárka (red.) *Revitalisera mera! En artikelsamling om den språkliga mångfalden i Norden tillägnad Leena Huss*. Uppsala Multiethnic Papers 50. Centrum för multietnisk forskning. Uppsala universitet. S. 87–105.

- Landén, Ragnar, 1970: *Inställningen till zigenare vid en affärsgata i Stockholm*. Stockholms universitets pedagogiska institution. Stockholm.
- Lange, Anders, 1995: *Den svårfångade opinionen. Förhållningssätt till invandring och invandrare 1995*. Centrum för invandrarforskning, CEIFO. Stockholms universitet. Stockholm.
- Lange, Anders, 1996: *På tal om hemspråk. Hemspråksanvändning hos elever med invandrarbakgrund i 1988 års grundskolekohort*. CEIFO, Centrum för invandrarforskning. Stockholms universitet. Stockholm.
- Lange, Anders & Westin, Charles, 1981: *Etnisk diskriminering och social identitet. Forskningsöversikt och teoretisk analys*. LiberFörlag, Publica. Stockholm.
- Lange, Anders & Westin, Charles, 1993: *Den mångtydiga toleransen. Förhållningssätt till invandring och invandrare 1993*. Preliminär version, begränsad upplaga. November 1993. Centrum för invandringsforskning. Stockholms universitet.
- Larsson, Lars-Gunnar, 1996a: Svensk uralistik 1894–1994. I: Raag, Raimo & Larsson, Lars-Gunnar (utg.) *Finsk-ugriska institutionen i Uppsala 1894–1994*. URSUS 2. Skriftserie utgiven av Finsk-ugriska institutionen i Uppsala. Finsk-ugriska institutionen. Uppsala universitet. S. 9–32.
- Larsson, Lars-Gunnar, 1996b: Karl Bernhard Wiklund. I: Raag, Raimo & Larsson, Lars-Gunnar (utg.) *Finsk-ugriska institutionen i Uppsala 1894–1994*. URSUS 2. Skriftserie utgiven av Finsk-ugriska institutionen i Uppsala. Finsk-ugriska institutionen. Uppsala universitet. S. 33–56.
- Latomaa, Sirkku, 1996: Finnish as a second and foreign language: Perspectives on teaching and research. I: Martin, Maisa & Muikku-Werner, Pirkko (red.) *Finnish and Estonian – New Target Languages*. Proceedings of the Fenno-Ugric Languages as Second and Foreign Languages Symposium. Centre for Applied Language Studies. Jyväskylä: University of Jyväskylä. S. 10–30.
- Latomaa, Sirkku, 2002: *Maahanmuuttajien kielelliset oikeudet*. I: *Kieli yhteiskunnassa – yhteiskunta kielessä*. AFinLAN vuosikirja 2002/n:o 60. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA. Jyväskylä. S. 61–81.
- Latomaa, Sirkku, 2007: Monikielinen Suomi monikielisessä Euroopassa. I: Sirkku Latomaa (red.) *Oma kieli kullan kallis. Opas oman äidinkielen opetukseen*. Opetushallitus. Helsinki. S. 179–186.
- Latomaa, Sirkku & Nuolijärvi, Pirkko, 2002: The Language Situation in Finland. – *Current Issues in Language Planning* 3:2. S. 95–202.
- Lepola, Outi, 2000: *Ulkomaalaisesta suomenmaalaiseksi. Monikulttuurisuus, kansallisuus ja suomalaisuus 1990-luvun maahanmuuttoliittisessä keskustelussa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 787. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki.
- Lehtinen, Ildikó & Kukkonen, Jukka, 1980: Johdanto. I: *Iso Karhu. The Great Bear. Arkistokuvia etäisten kielisukulaistemme asuinsijoilta. Old Photographs of the Volga-Finnic, Permian Finnic and Ob-Ugrian Peoples*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Museovirasto. Helsinki. S. 8–16.
- Leitzinger, Antero, 2008: *Ulkomaalaispolitiikka Suomessa 1812–1972*. Helsinki: East-West Books. Helsinki.
- Liebkind, Teräsaho & Jasinskaja-Lahti, 2006: Språk, identitet och föreningsverksamhet bland finlandssvenskarna. I: Liebkind, Karmela & Sandlund, Tom (red.): *Räcker det med svenskan? Om finlandssvenskarnas anknytning till sina organisationer*. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors. S. 123–149.
- Liebkind, Karmela & Sandlund, Tom, 2006: Inledning. I: Liebkind, Karmela & Sand-

- lund, Tom (red.): *Räcker det med svenskan? Om finlandssvenskarnas anknytning till sina organisationer*. Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors. S. 7–13.
- Liget 2008 = Hemsidan för tidskriften Magyar Liget [Ungerska Lund]. – <http://www.hhrf.org/magyarliget> (2008.07.17.)
- Lin, Nan, 1999: Social networks and status attainment. – *Annual Review of Sociology* 25. S. 467–487.
- Lindgren, Anna-Riitta, 2000: *Helsingin saamelaiset ja oma kieli*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 801. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Lundquist, Agne & Busch, Karin, 1966: *Främling i Sverige. Om ungerska flyktingars anpassning*. Argos Förlags AB. Uppsala.
- Lőrinczi Borg, Ágnes, 2007: Merre tart a LIFS? – *Magyar Liget* 2007/3.
- Mantila, Harri, 2005: Suomi kansalliskielenä. I: Johansson, Marjut & Pyykkö, Riitta (red.) *Monikielinen Eurooppa. Kielipolitiikkaa ja käytäntöä*. Gaudeamus. S. 300–315.
- Maróti, László, 2007: Magyarok svédeknek, svédek magyaroknak. – *Híradó VII. évf. 104. szám, 2007. június*.
- Medier 2002 = *Minoriteternas medier. Kartläggning och analys av situationen för medier som främst riktar sig till invandrare och nationella minoriteter i Sverige*. Stockholm. Presstödsnämnden. 2002.
- Mella, Orlando & Irving, Palm, 2007 = *Mångfaldsbarometern 2007*. September 2007. Sociologiska institutionen. Uppsala universitet.
- MES 2003 = *Ministry of Education Strategy 2015*. Publications of the Ministry of Education, Finland 2003:35. Opetusministeriö, Undervisningsministeriet.
- MFS 2004 = *Kartläggning av svenska som andraspråk*. Regeringsuppdrag. Dnr 2003: 757. Myndigheten för skolutveckling. Stockholm.
- Medgyes, Péter & Miklósy, Katalin, 2000: The Language Situation in Hungary. – *Current Issues in Language Planning 1*, 2000. S. 148–242.
- Melander, Björn, 2007: Språkpolitik och språkvård. I: Eva Sundgren (red.) *Sociolinguistik*. Liber. Stockholm. S. 310–335.
- Miklósy, Katalin, 2000: Nationalismi poliittisena välineenä. Kansakunta-ajattelu: uuden vuosituhannen haaste vai menneisyys? I: Kilpiö, Arto (red.) *1000-vuotias Unkari*. Folia Hungarica 11. Helsingin yliopisto. Helsinki. S. 154–172.
- Miklósy, Katalin, 2003: Unkari, rajojen avaaja. I: Nyyssönen, Heino (red.) *Itäinen Keski-Eurooppa vuonna 2004*. Kikimora Publications. Aleksanteri-instituutti. Series B :28. Helsinki. S. 51–81.
- Miklósy, Katalin, 2004a: Unkari ja menneen merkitykset. I: Pilvi Torsti (red.) *Eurooppatietoa, Europakunskap*. Ulkoasiainministeriö. Eurooppa-tiedotus. 182/2004.
- Miklósy, Katalin, 2004b: Suomen ja Unkarin kulttuuriyhteistyön uudet ulottuvuudet. – *Kanava* 32.
- Milani, Tommaso M., 2007: *Debating Swedish. Language Politics and Ideology in Contemporary Sweden*. Centre for Research on Bilingualism. Stockholm University.
- ML = Ághegy Rádió. – *Magyar Liget* 2007/4 – 2008/1-2.
- Moring, Tom, 2000: Euroopan vähemmistökielet ja uusi viestintä: uhka ja mahdollisuudet. I: Tapper, Helena (red.) *Me median maisemissa. Reflektioita identiteettiin ja mediaan*. Helsingin yliopiston Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia. Palmenia-kustannus. Helsinki. S. 203–226.
- MV 1996 = *Magyarok Világszövetsége a nemzet szolgálatában*. World Federation of Hungarians. Második javított kiadás. MVSZ Hivatala. Budapest.
- Mäkinen, Valpuri, 2004: *En tidning för alla? Om invandrares användning av och attityder till medier i allmänhet och dagstidningar i synnerhet*. Göteborgs universitet. Institutionen för Journalistik och Masskommunikation. Arbetsrapport nr. 21.

- Nagy, János, 1984: Esipuhe. I: Nagy, János, Gombár, Endre, Hajdú, Péter, jr. Kodolányi, János, Lázár, Imre, Oláh, József & Petróczi, Sándor (red.) *Ystävät sukulaiset. Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet 1840–1984*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 403. S. 10–15.
- Nauclér, Kerstin, 1997: Den uppgivna läroplanen – tvåspråkighet i förskolan. I: *Svenska som andraspråk och andra språk. Festskrift till Gunnar Tingbjörn*. Utgiven av Anders-Börje Andersson, Ingegerd Enström, Roger Källström & Kerstin Nauclér. Institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet. Göteborg. S. 283–294.
- Nieminen, Mauri, 1994: *Ulkomaalaiset Suomessa*. Tilastotietoa Suomen ulkomaalaisväestöstä. Väestö, Befolkning, Population 1994:3. Tilastokeskus, Statistikcentralen, Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors.
- Nitovuori, Bjarne, 2007: Perinteinen sympatia ei enää riitä. – *Suomi-Unkari* 4/2007. S. 5.
- Numminen, Jaakko, 1984: Unkarin ja Suomen kulttuurisuhteiden kehitys. I: Nagy, János, Gombár, Endre, Hajdú, Péter, jr. Kodolányi, János, Lázár, Imre, Oláh, József & Petróczi, Sándor (red.) *Ystävät sukulaiset. Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet*
- Nuolijärvi, Pirkko, 1994: Migrationen inom och till Norden. I: Boyd, Sally & Holmen, Anne & Jørgensen, Normann Jens (red.): *Sprogbrug og sprogvalg blandt indvandrere i Norden. Pohjoismaihin muuttaneiden kielen valinta ja käyttö*. Bind 2. Tema-artikler. Københavnerstudier i tösprogethed bind 22. København: Danmarks Lærerhøjskole. S. 5–25.
- Nuutinen, Olli, 1994: *Hetkisen pituus ja muita kirjoituksia*. Tietolipas 128. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Nygård, Pia, 2002: *Språkattityder i Sverige*. Bilaga till Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket. SOU 2002:27.
- Pados, Zita Katalin, 2005: *Az immigráns-lét pszichológiai aspektusai egy fejlett nyugat-európai országban, Svédországban*. Szakdolgozat, ELTE PPK. Budapest.
- Pap, Veronika, 2008: Énekszóval a svédországi magyarságról. – *Híradó*. VI. évfolyam, 110. szám 2008 december.
- Péntek János, 1999: *A megmaradás esélyei. Anyanyelvű oktatás, magyarságtudomány, egyetem Erdélyben*. Nyelv és Lélek Könyvek. A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága. Anyanyelvi Konferencia. Budapest.
- Pietikäinen, Sari, 2002: Media, kieli ja etniset identiteetit. I: Laihala-Kankainen, Sirkka, Pietikäinen, Sari & Hannele, Dufva (red.): *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus. S. 241–255.
- Polgáry, Sándor, (utan årtal): *Ett kvartssekel. Ungrare i Storgöteborg 1956–1981*. En sociologisk studie. Stencil.
- Pomogáts, Béla, 1997: Nyelvújítás az ezredfordulón. – *Nyelvünk és Kultúránk* 98. S. 95–100.
- Puskás, Tünde 2000: Nyelv, identitás és nyelvpolitika Európában. – *Fórum. Társadalomtudományi Szemle*. II. évf. 2000/1.
- Puskás, Tünde, 2007: Sverigeungrare – en diasporisk gemenskap. I: Olsson, Erik, Lundqvist, Catarina, Rabo, Annika, Sawyer, Lena, Wahlbeck, Östen & Åkesson, Lisa (red.) *Transnationella rum. Diaspora, migration och gränsöverskridande relationer*. Boréa Bokförlag. S. 247–269.
- Rapport 2006 = 2005-ös jelentés a Kárpát-medencén kívül élő magyarság helyzetéről. Határon Túli Magyarok Hivatala. http://www.hhrf.org/htm/printable_version.php (2006.01.13).
- Reitala, Aimo, 1984: Unkarilainen kuvataide Suomessa. I: Nagy, János, Gombár,

- Endre, Hajdú, Péter, jr. Kodolányi, János, Lázár, Imre, Oláh, József & Petróczy, Sándor (red.) *Ystävät sukulaiset. Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet 1840–1984*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 403. S. 214–218.
- Richly, Gábor, 1996: Unkari ja Suomen talvisota. – *Sotahistoriallinen aikakauskirja* 15. Sotahistoriallisen Seuran ja Sotamuseon julkaisuja. S. 134–196.
- RK 2005 = *Bästa språket - en samlad svensk språkpolitik*. Regeringskansliets proposition 2005/06:2.
- Runblom, Harald, 1988: Migration. I: Ingvar Svanberg & Harald Runblom (red.) *Det mångkulturella Sverige. En handbok om etniska grupper och minoriteter*. Centrum för multietnisk forskning vid Uppsala universitet. Gidlunds Bokförlag Stockholm. S. 261–270.
- Runblom, Harald, 1995: Swedish multiculturalism in a comparative European perspective. I: Gustavsson, Sven & Runblom, Harald (red.) *Language, minority, migration*. Yearbook 1994/1995 from the Centre for Multiethnic Research. Uppsala Multiethnic Papers 34. Uppsala. Uppsala University. S. 199–218.
- Sall, László, 2007a: *Határtalanul. Nehéz. (Ön)azonosságunk útmutatója*. Föredrag. Stockholmi Önképzőkör. Magyar Ház. 2007.01.31.
- Sall, László, 2007b: Gyermek- és felnőttnevelés Tángagárdén. – *Híradó VII. évf. 104. szám, 2007. június*.
- Sánchez-Jankowski, Martín, 2002: Minority youth and civic engagement: The impact of group relations. – *Applied Developmental Science* 6, 4. S. 237–245.
- SCB 1979 = *Grundskolan och gymnasieskolan 1978/79. Elever med annat hemspråk än svenska hösten 1978*. Statistiska meddelanden. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 1984a = *Statistisk årsbok för Sverige 1985*. Sveriges officiella statistik. Årgång 71. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 1984b = *Tema invandrare. Levnadsförhållanden*. Rapport 38. Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. Stockholm, Örebro.
- SCB 1987 = *Folkmängd 31 dec 1986 enligt indelningen 1 jan 1987*. Del 3. Fördelning efter kön, ålder, civilstånd och medborgarskap i kommuner mm. Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 1990 = *Folkmängd 31 dec 1989 enligt indelningen 1 jan 1990*. Del 3. Fördelning efter kön, ålder, civilstånd och medborgarskap i kommuner mm. Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 1991 = *Tema invandrare. Levnadsförhållanden*. Rapport 69. Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 1992 = *Utbildningsstatistisk årsbok 1992*. Sveriges officiella statistik. SCB, Publikationstjänsten. Stockholm.
- SCB 1994a = *Statistisk årsbok för Sverige 1995*. Sveriges officiella statistik. Årgång 81. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 1994b = *Befolkningsstatistik del 3, 1993*. Statistik över folkmängden fördelad efter kön, ålder, civilstånd och medborgarskap i hela riket, län och kommuner. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 1998 = *Utbildningsstatistisk årsbok 1998*. Sveriges officiella statistik. Årgång 84. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 2002a = *Utbildningsstatistisk årsbok 2002*. Tabeller. Utbildning och forskning. Sveriges officiella statistik. Årgång 89. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 2002b = *Meddelanden i samordningsfrågor för Sveriges officiella statistik*. *Reports on Statistical Co-ordination for the Official Statistics of Sweden*. 2002: 3.

- Personer med utländsk bakgrund. Riktlinjer för redovisning i statistiken. Statistics on persons with foreign background. Guidelines and recommendations.* Statistiska Centralbyrån. Örebro.
- SCB 2003 = *Utbildningsstatistisk årsbok 2003*. Tabeller. Utbildning och forskning. Sveriges officiella statistik. Årgång 90. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 2004a = *Utbildningsstatistisk årsbok 2004*. Tabeller. Utbildning och forskning. Sveriges officiella statistik. Årgång 91. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 2004b = *Befolkningsstatistik del 3, 2003*. Statistik över folkmängden fördelad efter kön, ålder, civilstånd, födelseland och medborgarskap i hela riket, län och kommuner. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 2005 = *Utbildningsstatistisk årsbok 2006*. Tabeller. Utbildning och forskning. Sveriges officiella statistik. Årgång 92. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 2006a = *Utbildningsstatistisk årsbok 2007*. Tabeller. Utbildning och forskning. Sveriges officiella statistik. Årgång 93. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 2006b = *Tabeller över Sveriges befolkning 2005*. BE01 Befolkningsstatistik. Sveriges officiella statistik. Statistiska centralbyrån. Örebro.
- SCB 2007a = *Utbildningsstatistisk årsbok 2008*. Tabeller. Utbildning och forskning. Sveriges officiella statistik. Årgång 94. Statistiska centralbyrån. Stockholm.
- SCB 2007b = *Tabeller över Sveriges befolkning 2006*. BE01 Befolkningsstatistik. Sveriges officiella statistik. Statistiska Centralbyrå, Örebro.
- SCB 2007c = *Statistisk årsbok för Sverige 2008*. Sveriges officiella statistik. Årgång 94. Statistiska Centralbyrå. Örebro.
- SCB 2008a = *Tabeller över Sveriges befolkning 2007*. BE01 Befolkningsstatistik. Sveriges officiella statistik. Statistiska Centralbyrå, Örebro.
- SCB 2008b = Statistiska Centralbyråns databas: <http://www.ssd.scb.se/databaser> (14.8.2008)
- SCB 2008c = *Befolkningens utbildning. Utbildningsnivå efter födelseland och kön 2006, 25-64 år*: – <http://www.scb.se/templates/> (1.4.2008)
- SF 1960 = *Yleinen väestölaskenta. Allmänna folkräkningen. General Census of Population. 1960. VIII. Syntymäpaikka, koulusivistys, siirtoväki ym., Födelseort, skolorbildning, förflyttad befolkning m.m., Population by birth-place and by education, displaced population etc.* Suomen virallinen tilasto. Finlands officiella statistik. Official Statistics of Finland. VI C:103. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 1964.
- SF 1983 = *Väestö- ja asuntolaskenta. Folk- och bostadsräkning. Population and Housing Census. Ulkomaan kansalaiset. Utländska medborgare. Foreign citizens.* Suomen virallinen tilasto. Finlands officiella statistik. Official Statistics of Finland. VI C:106. 1980 Osa XVI. Del XVI. Volume XVI. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki 1983.
- SF 1988 = *Väestön taloudellinen toiminta 1985. Befolkningens ekonomiska verksamhet. Economic Activity of the Population. Väestölaskenta 1985. Folkräkningen. Population Census. Osa 1, Del 1, Volume 1.* Suomen virallinen tilasto. Finlands officiella statistik. Official Statistics of Finland. VI C:107. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 1988.
- SF 1992 = *Suomen tilastollinen vuosikirja 1992. Statistisk årsbok för Finland. Statistical Yearbook of Finland. 87. vuosikerta (uusi sarja), Årgång 87 (ny serie), Volume 87 (new series).* Tilastokeskus. Statistikcentralen. Central Statistical Office. Helsinki 1992.
- SF 1993a = *Suomen tilastollinen vuosikirja 1993*. Statistisk årsbok för Finland. Statis-

- tical Yearbook of Finland. 88. vuosikerta (uusi sarja), Årgång 88 (ny serie), Volume 88 (new series). Tilastokeskus. Statistikcentralen. Central Statistical Office. Helsinki 1993.
- SF 1993b = *Väestön taloudellinen toiminta 1990*. Befolkningens ekonomiska verksamhet. Economic Activity of the Population. Väestölaskenta 1990. Folkräkningen. Population Census. Osa 1, Del 1, Volume 1. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 1993.
- SF 1996a = *Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 1996*. Aliens and international migration. Väestö 1997:14. Population. Tilastokeskus. Statistics Finland. Helsinki 1997.
- SF 1996b = *Perheet 1995. Familjer. Families. Väestö 1996:13. Befolkning. Population. Suomen virallinen tilasto. Finlands officiella statistik. Official Statistics of Finland. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki 1996.*
- SF 1998 = *Väestölaskenta 1995. Folkräkning. Population Census. Väestölaskenta 1995. Folkräkningen. Population Census. Osa 1, Del 1, Volume 1. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 1998.*
- SF 2000a = *Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2000. Foreigners and international migration. Väestö 2001:8. Befolkning. Population. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki 2001.*
- SF 2000b = *Työssäkäyntitilasto, Sysselsättningsstatistik 1997-1998. Väestö 2000:1. Befolkning. Population. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 2000.*
- SF 2001a = *Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2001. Foreigners and international migration. Väestö 2002:8. Befolkning. Population. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 2002.*
- SF 2001b = *Perheet 2000. Familjer. Families. Väestö 2001:12. Befolkning. Population. Suomen virallinen tilasto. Finlands officiella statistik. Official Statistics of Finland. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 2001.*
- SF 2001c = *Työssäkäyntitilasto, Sysselsättningsstatistik 1998-1999. Väestö 2001:2. Befolkning. Population. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 2001.*
- SF 2002 = *Työssäkäyntitilasto, Sysselsättningsstatistik 1999-2000. Väestö 2002:3. Befolkning. Population. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 2002.*
- SF 2003a = *Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2003. Foreigners and international migration. Väestö 2004:6. Befolkning. Population. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 2004.*
- SF 2003b = *Työssäkäyntitilasto, Sysselsättningsstatistik 2000-2001. Väestö 2003:7. Befolkning. Population. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki – Helsingfors 2003.*
- SF 2005a = *Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2005. Foreigners and international migration. Suomen virallinen tilasto. Finlands officiella statistik. Official Statistics of Finland. Väestö 2006. Befolkning. Population. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki, Helsingfors 2006.*
- SF 2005b = *Väestörakenne ja väestömuutokset kunnittain 2005. Befolkningens sammansättning och befolkningsförändringar kommunvis. Population Structure and Vital Statistics by Municipality. Suomen virallinen tilasto. Finlands officiella statistik. Official Statistics of Finland. Väestö 2006. Befolkning. Population. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland.*
- SF 2006a = *Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2005. Foreigners and international migra-*

- tion. *Suomen virallinen tilasto*. Finlands officiella statistik. Official Statistics of Finland. Väestö 2006. Befolkning. Population. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki - Helsingfors 2006.
- SF 2006b = Perheet 2005. Familjer. Families. Väestö 2006. Befolkning. Population. *Suomen virallinen tilasto*. Finlands officiella statistik. Official Statistics of Finland. Tilastokeskus. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki - Helsingfors 2006.
- SF 2007 = Suomalainen lapsi 2007. Väestö 2007. Befolkning. Population. *Stakes. Tilastokeskus*. Statistikcentralen. Statistics Finland. Helsinki - Helsingfors 2007.
- SF 2008 = *PXWeb-databas*. <http://pxweb2.stat.fi> (2008.08.06.)
- SFUL 2008 = *Sällskapet för ungersk litteratur*. Protokoll på konstituerande mötet 23. februari 2008. Göteborg.
- Skutnabb-Kangas, Tove, 1981: *Tvåspråkighet*. Lund.
- SMOSZ 2008 = Ungerska Riksförbundets hemsida, Svédországi Magyarok Országos Szövetsége. <http://www.smosz.org/sindex.htm> (2008.02.20).
- Sós, Péter János, 2005: *Magyar exodus. Magyar menekültek Nyugaton 1956–1959*. Gondolat kiadó. Budapest.
- SOMIT 2008 = Det Ungerska Ungdomsförbundets hemsida, Svédországi Magyar Ifjak Társasága. <http://somit.net/> (2008.04.03.)
- SOU 1974: *Invandrarutredningen 3. Invandrarna och minoriteterna*. Statens offentliga utredningar 1974: 69. Arbetsmarknadsdepartementet. Huvudbetänkande av invandrarutredningen. Stockholm.
- SOU 2002: *Mål i mun – Förslag till handlingsprogram för svenska språket*. Statens offentliga utredningar 2002: 27. Kulturdepartementet. Slutbetänkande av Kommittén för svenska språket Stockholm.
- SP 2000 = *Suomen perustuslaki*. Helsinki. Edita.
- SP 2008 = Ungrare bidrar till levande samhälle. – *Smålandsposten*, 2008-07-31.
- Straszer, Boglárka, 1999a: Ungari keel soome koolis. – *Õpetajate Leht*. 1999 jun. 30. S. 12.
- Straszer, Boglárka, 1999b: *Magyarország finn szemmel. Tanulmány finn fiatalok magyar-ság-képéről*. Seminaarityö. Unkarin kieli ja kulttuuri. Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen laitos. Helsinki.
- Straszer, Boglárka, 2000: Unkaria ylioppilasaineeksi? Todellista pioneerityötä kahdessa suomalaisessa koulussa. – *Alkukoti* 1/2000. S. 36.
- Straszer, Boglárka, 2005a: Unkarilaiset tänään Suomessa ja Ruotsissa väestötilastojen valossa. – *Suomi-Unkari* 4/2005.
- Straszer, Boglárka, 2005b: Identiteetistä – *Liekki* 3/2005.
- Straszer, Boglárka, 2006a: Femtio år i Sverige. – *Invandrare och minoriteter* 5/2006. S. 9–12.
- Straszer, Boglárka 2006b: Ungrare – en osynlig men aktiv invandrargrupp i Norden. I: *Humanister forskar*. Humanistdagarna vid Uppsala universitet 2006. S. 211–217.
- Straszer, Boglárka, 2006c: Kétnyelvűségéről mindenkinek. Könyvajánló a kétnyelvűség szakirodalmáról. – *Híradó. V. évfolyam*, 101. szám 2006 szeptember.
- Straszer, Boglárka, 2006d: Ruotsin unkarilaiset. – *Liekki* 1/2006.
- Straszer, Boglárka, 2006e: Unkarilaistaustaiset oppilaat äidinkielen opetuksessa. – *Suomi-Unkari* 1/2006. S. 13.
- Straszer, Boglárka, 2008: Unkarilaistaustaiset lapset äidinkielen opetuksessa Uppsalassa – havaintoja vanhempien odotuksista ja opettajan kokemuksista. [Ungerskspråkiga barn i modersmålsundervisningen i Uppsala ur föräldrar- och lärarperspektiv.] I: Böstam, Ulla, Gröndahl, Satu & Straszer, Boglárka (red.) *Revitalisera mera!*

- En artikelsamling om den språkliga mångfalden i Norden tillägnad Leena Huss.* Uppsala Multiethnic Papers 50. Centrum för multietnisk forskning. Uppsala universitet. S. 179–196.
- Straszer, Boglárka, 2009: Unkarilaiset Suomessa. – *Siirtolaisuus* 1/2009. S. 12–21.
- Straszer, Boglárka, under utgivning: Embracing Hungarian: top-down emancipation of an immigrant language in Finland. I: Huss, Leena & Nolan, J. Shaun (red.) *The Many Faces of Language Emancipation*. Special Issue. International Journal of Sociology of Language.
- Stuber, György, 2006: Anyanyelv, kultúra és kapcsolatok az új Európában. – *Híradó*. 99. szám
- Stuber, György, 2007: Ne adjuk föl! – *Híradó*. 104. szám
- SU 2008 = Unkari Suomessa. – *Suomi-Unkari* 1/2008.
- SV 2002 = *Flera språk – fler möjligheter – Utveckling av modersmålsstöd och modersmålsundervisningen 2002*. Rapport till regeringen 15 maj 2002. Dnr 01-01:2751. Skolverket.
- SV 2004 = *Beskrivande data om förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg, skola och vuxenutbildning, 2004*. Skolverkets rapport nr 248.
- SV 2008 = *Med annat modersmål – elever i grundskolan och skolans verksamhet*. Skolverkets rapport nr 321. Skolverket.
- Svanberg, Ingvar & Tydén, Mattias, 1992: *Tusen år av invandring. En svensk kulturhistoria*. Gidlunds Bokförlag, Stockholm.
- Svensson, Anders, 1992: *Ungrare i folkhemmet, Svensk flyktingpolitik i kalla krigets skugga*. Cesis Studies in International Conflict 7. Lund University Press. Studentlitteratur. Lund.
- Szabó, Mátyás, 1988: Ungrare. I: Svanberg, Ingvar & Runblom, Harald (red.) *Det mångkulturella Sverige. En handbok om etniska grupper och minoriteter*. Centrum för multietnisk forskning vid Uppsala universitet. Gidlunds Bokförlag Stockholm. S. 463–471.
- Szabó, Mátyás, 1997: *Vägen mot medborgarskap. Studier i medborgarskapsbytte och integration*. Bokförlaget Arena.
- Székely, György, 1996: Finnugristic Linguistic and Scandinavian History of Law in the framework of the Hungarian University tradition. I: Norrback, Märtha & Ranki, Kristina (red.) *University and Nation. The University and the Making of the Nation in Northern Europe in the 19th and 20th Centuries*. Studia Historica 53. Finnish Historical Society. Helsinki. S. 101–110.
- Szűj, Enikő, 1989: Suomalais-ugrilainen heimoaate. I: Csepregi, Márta (red.): *Helsingin yliopiston unkarilainen laitos 60-vuotias*. Folia Hungarica 3. Castrenianumin toimitteita 33. Helsinki. S. 76–83.
- Szűj, Enikő (red.) 1996: *Viljo Tervonen valogatott írásai a finn-magyar kulturális kapcsolatokról*. Magyar-Finn Társaság Budapest.
- Szűj, Enikő, 2000: Suomalais-unkarilaiset suhteet. I: Richly, Gábor (red.) *Unkari lyhyesti 2000*. Unkarin kulttuuri- ja tiedekeskus & Suomi-Unkari Seura. Editat. Helsinki. S. 109–113.
- Szűj, Enikő, 2008: Volt-e, van-e, lesz-e finnugor szolidaritás? Válaszok egy képzelt interjú kérdéseire. I: Dávid, Gyula & Veress, Zoltán (red.) *Kik vagyunk és miért. Írások az identitásról*. EKE. Erdélyi Könyv Egylet. Stockholm. S. 299–322.
- Szöllösi, Antal, 1999: *Svédországi magyarság 1956-ig*. Ungerska Arkivet. Stockholm.
- Szöllösi, Antal, 2006: A Híradó a svédországi magyarság tükre. – *Híradó V. évfolyam*, 2006. június 100. szám.

- Szöllősi, Antal, 2008a: *Svenska-ungerska, ungerska-svenska ordböcker och läroböcker*. Sveriges ungerska bibliografi. Nr 1. Ungerska Arkivet. Stockholm.
- Szöllősi, Antal, 2008b: *Sverige och Ungernrevolten 1956*. Sveriges ungerska bibliografi. Nr 2. Ungerska Arkivet. Stockholm.
- Szöllősi, Antal, 2008c: 35 éves az Északi Magyar Archívum. – *Híradó*. VI. évfolyam, 110. szám 2008 december.
- Tandefelt, Marika, 1988: *Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språkbyte i Finland*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Multiethnica Upsaliensia 3. Uppsala.
- Tar, Károly, 2004: *Svédországi magyarító szószeret*. A Lélektani Szaknyelv Megújításért (LSZM), közhasznú alapítvány. Debrecen.
- Tervonen, Viljo, 1984: Kulttuurisuhteiden rakentajia 1800-luvulla. I: Nagy, János & Gombár, Endre & Hajdú, Péter & jr. Kodolányi, János & Lázár, Imre, Oláh, József & Petroczy, Sándor (red.) *Ystävät sukulaiset. Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet 1840–1984*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 403. S. 46–87.
- Tervonen, Viljo, (red.) 1995: *József Budenzin ja Antti Jalavan kirjeitä vuosilta 1875–1892*. Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 220. Mémoires de la Société Fennougrienne. Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki.
- Tervonen, Viljo, & Rumohr-Norio, Liisa (red.) 2006: *Matkalla tutkijaksi. Unkarilaisen Antal Regulyin kirjeitä vuosilta 1839–1840*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1095. Helsinki.
- Torstila, Pertti, 2000: ”Unkaria puhuvien suurlähettiläiden klubi”. I: Honka-Hallila, Helena (ed.) 2000: *Meidän Unkari. Suomi-Unkari Seura 1950-2000*. Suomi-Unkari Seura. Gummerus. S. 102–105.
- Tóth, Ildikó, 2007: *Múltbanéző*. Emlékkönyv. Ághegy Könyvek. Közlekedési Dokumentációs Kft.
- Tóth, Ilona, 2007: Csak egy kékszínű virág... – *Híradó* 105. szám.
- Tóth, Krisztián, 2007: A magyar nagykövetség hírei – *Híradó* 105. szám.
- Trankell, Arne, 1973: *Kvarteret Flisan*. Norstedts. Stockholm.
- Trankell, Arne, 1974: Svenskars fördomar mot invandrare. I: *Invandrarutredningens huvudbetänkande. Bilaga 4*. Statens offentliga utredningar. SOU 1974: 70. S. 121–212.
- Trankell, Arne, 1975: Svenskars fördomar mot invandrare. I: *Invandrarproblem. Fem uppsatser om invandrar- och minoritetsproblem från IMFO-gruppen vid Stockholms universitet*. Bokförlaget Pan/Norstedts. Stockholm.
- Tuomela, Veli, 2001: *Tvåspråkig utveckling i skollåldern. En jämförelse av sverigefinska elever i tre undervisningsmodeller*. Dissertations in bilingualism. Centrum för tvåspråkighetsforskning. Stockholms universitet.
- UK 2001 = *Uusi kielilaki*. Kielilakikomitean mietintö 2001:3. Oikeusministeriö.
- UKKCsS 2008 = Ungerska Kulturföreningen Körösi Csoma Sándor Múvelődési Kör. hu.se.t – Ungerska veckan i Göteborg. En kort beskrivning.
- UM 1987a = Undervisningsministeriet 1987a: *Opetusministeriön asettaman työryhmän selvitys 1987: 19*.
- UM 1987b = Undervisningsministeriet 1987b: *Ylimääräinen valtioneuvoston vieraskielisten lasten äidinkielen opetukseen ja ulkomailta palaavien suomalaisten lasten ulkomailta hankkiman kielitaidon ylläpitämiseen tähtäävään opetukseen*. Opetusministeriön aloite nro 13344/210/87, 23.12.1987.
- UM 2004 = Undervisningsministeriet 2004: *Maahanmuuttajien sekä saamenkielisten, romanikielisten ja vieraskielisten oppilaiden täydentävään opetukseen perusope-*

- tuksessa ja lukiokoulutuksessa myönnettävän valtionavustuksen perusteet.* Opetusministeriön kirje 132/428/2004, 3.6.2004.
- US 1991 = Utbildningsstyrelsen 1991. *Kieli- ja kulttuurivähemmistöjen äidinkielen opettajien koulutus –työryhmän muistio.* Opetushallitus/Utbildningsstyrelsen.
- US 2004a = Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. *Utbildningsstyrelsen, Opetushallitus. 4.3.2004.*
- US 2004b = Undervisning som förbereder för den grundläggande utbildningen och grundläggande utbildning för invandrare höstterminen 2003. Maahanmuuttajaoppilaiden perusopetukseen valmistava opetus ja perusopetus syyslukukaudella 2003. Utredning. Selvitys. *Utbildningsstyrelsen, Opetushallitus 4.3.2004.*
- US 2005 = Utbildningsstyrelsen 2005: *Maahanmuuttajien, saamenkielisten ja romani-kielisten oppilaiden/opiskelijoiden opetusjärjestelyt esiopetuksessa, perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa 2005.* Opetushallituksen tiedote 6/2005.
- US 2007 = *Omana äidinkielenä opetetut kielet ja oppilasmäärät kunnittain, syksy 2006.* Tilasto. Opetushallitus 2007.
- Varpio, Yrjö, 1997: *Matkalla moderniin Suomeen. 1800-luvun suomalainen matkakirjallisuus.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimitteita 681. Helsinki.
- Varpio, Yrjö & Szopori Nagy, Lajos, 1990: *Suomen ja Unkarin kirjalliset suhteet vuosina 1920-1986.* Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Suomi 153. Helsinki.
- Westin, Charles, 1984: *Majoritet om minoritet. En studie i etnisk tolerans i 80-talets Sverige.* En rapport från Diskrimineringsutredningen. LiberFörlag Stockholm.
- Westin, Charles, 1987: *Den toleranta opinionen. Inställningen till invandrare 1987.* Rapport nr 8 från DEIFO, Delegationen för invandrarforskning. Regeringskansliets offsetcentral. Stockholm.
- Wichmann, Irene, 2007: Nuoren tutkijan taival. – *Hiidenkivi 4/2007.* S. 45.
- Wickman, Bo, 1996: János Lotz och ungerskundervisningen i Sverige. I: Raimo Raag & Lars-Gunnar Larsson (utg.) *Finsk-ugriska institutionen i Uppsala 1894–1994.* URSUS 2. Skriftserie utgiven av Finsk-ugriska institutionen i Uppsala. Finsk-ugriska institutionen. Uppsala universitet.
- Widgren, Jonas, 1980: *Svensk invandrapolitik.* En faktabok. LiberLäromedel Lund.
- Vilkuna, Kustaa, 1967: Miksi juuri suomalais-unkarilaiset kulttuurisuhteet ovat jatkuvasti vilkkaat? – *Valvoja 87.*
- Wingstedt, Maria, 1998: *Language Ideologies and Minority Language Policies in Sweden. Historical and contemporary perspectives.* Centre for Research on Bilingualism. Stockholm University. Centrum för tvåspråkighetsforskning. Stockholms universitet.
- Winsa, Birger, 1999: *Language attitudes and social identity. Oppression and revival of a minority language in Sweden.* Canberra: Applied Linguistics Association of Australia.
- VN 1997 = Hallituksen maahanmuutto- ja pakolaispoliittinen ohjelma. – <http://www.intermin.fi/suom/muutju.html> (2008.07.17.)
- Zsiga, Erik, 2007: *Hejdå Östeuropa!* Timbro. Stockholm.
- ÖG 2007 = Över Gränser. LIFS, Lunds IntegrationsFrämjande Samarbetsorganisation. *Över gränser 2007/5.*